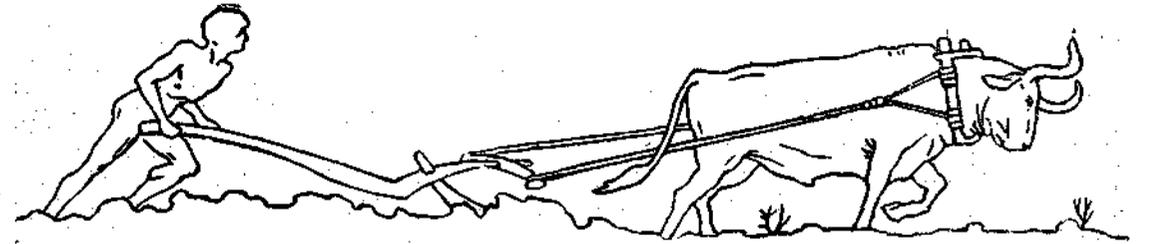

ΜΕΣΗΜΕΡΙ ΣΤΑΣ ΑΛΠΕΙΣ
ΥΠΟ ΣΕΓΚΑΝΤΙΝΙ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ ΙΑ' 30 ΝΟ.
ΕΜΒΡΙΟΥ. 1910

ΛΕΩΝ ΤΟΛΣΤΟΪ 1828-1910

Τρία μεγάλα κοσμικά φαινόμενα είδεν ἡ ἐποχή μας, τὰ ὁποῖα φέρουν εἰς τὴν φαντασίαν μας τὸ μακρυνόν, φυσικὸν θέατρον τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ πλανῆτου αὐτοῦ, ὅπου ἐπαίζοντο αἱ μεγάλοι καταστροφῆς καὶ αἱ μεγάλοι δημιουργίαι. Καὶ τὰ φαινόμενα αὐτὰ εἶναι τρεῖς θάνατοι ἀνθρώπων-κόσμων, τοῦ Νίτσε, τοῦ Ἴψεν καὶ τοῦ ΤολστοΪ.

Παρόμοιον αἰσθημα καταπλήξεως καὶ τραγικοῦ θαυμασμοῦ δὲν θὰ ἐδοκίμασαν οἱ πρότεροι ἄνθρωποι τοῦ πλανῆτου, παρὰ μόνον ἐνώπιον τῶν μεγάλων φυσικῶν καταστροφῶν. Ὅταν ἐπεφταν ἀκόμη οἱ μεγάλοι ἥρωες τῆς σωματικῆς δυνάμεως εἰς τὰς ἐπικὰς μάχας τῶν θυρῶν, ὁ θάνατός των, ὅσον καὶ ἂν ὁμοιάζε μετὰ πτώσιν μεγάλων κορυφῶν, δὲν εἰμποροῦσε νὰ κλείσῃ τὴν ἔννοιαν μιᾶς κοσμικῆς καταστροφῆς. Ἦτο πάντοτε ἕνας θάνατος ἀνθρώπου ἢ ἕνας θάνατος ἡμιθέου. Ὁ θάνατος τῶν θεῶν ἀκόμη ὑπῆρξεν ἕνας θάνατος ἀνθρώπινος. Ἀπὸ τὴν μεγάλην ὁμῶς στιγμὴν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἡ ἡθικὴ κοσμογονία ἄρχισε τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐπάνω εἰς τὸν πλανῆτην, ποῦ παρεσκευάσθη μετὰ τῶν φυσικῶν ἀγῶνας, διὰ νὰ τὴν δεχθῆ, ἡ πάλιν τῶν ιδεῶν ἦλθε νὰ διαδεχθῆ τὴν πάλιν τῶν στοιχείων, μετὰ τὴν ἰδίαν ὁρμὴν, τὴν ἰδίαν ἐκτασιν καὶ τὴν ἰδίαν μεγαλοπρέπειαν. «Κόσμοι γεννιοῦνται καὶ κόσμοι πεθαίνουν» καὶ τώρα ὅπως ἄλλοτε. Καὶ οἱ σεισμοὶ ποῦ ταρασσὸν τὴν οἰκουμένην, τώρα ἀπὸ τὸν θάνατον ἑνὸς Νίτσε, τώρα ἀπὸ τὸν θάνατον ἑνὸς Ἴψεν καὶ τώρα ἀπὸ τὸν θάνατον ἑνὸς ΤολστοΪ, δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τὰ μεγάλα μηνύματα ποῦ ἀνήγγειλαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὴν κατάδυσιν μιᾶς Ἀτλαντίδος εἰς τὰς ἀβύσσους τοῦ Ὠκεανοῦ. Ὁ ἄνθρωπος-κόσμος εἶναι τὸ μεγαλοπρεπέστερον θέαμα ποῦ εἶδεν ἡ ἱστορία τῆς δημιουργίας.

Μὲ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἕνας κόσμος ἐβυθίσθη εἰς τὴν ἀβύσσον. Ἡ ἀνθρωπότης ἐπᾶνω ἀπὸ τὰ διαφανῆ νερὰ τοῦ πνευματικοῦ Ὠκεανοῦ θὰ βυθίζεται αἰωνίως εἰς τὴν ἐνατένισίν του.

Ὅταν ἀναζητῆ κανεὶς τὸ μυστήριον τῆς δόξης τοῦ μεγάλου «συγγραφέως τῆς ῥώσσοῦς γῆς», ὁ ὁποῖος αἰσθανόμενος τὸν θάνατον νὰ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν ἐπῆγε νὰ τὸν προῦπαντήσῃ μόνος εἰς τὴν ἐρημίαν, μετὰ τὸ μεγαλοπρεπέστερον κίνημα ποῦ εἶδεν ἕως τώρα ἡ ἀνθρωπότης, εὐρίσκειται ἐμπρὸς εἰς πολλὰ διλήματα. Ποῦ εὐρίσκειται ἄραγε ὁ ἀληθινὸς ἥρωας, τὸν ὁποῖον ἀποθεώνει τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἢ φήμη; Εἰς τὴν ποιητικὴν του δημιουργίαν τάχα, εἰς τὴν ὑπεροχὴν ζωγραφικὴν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὰ θαυμαστά ἀνάγλυφα τῆς ψυχῆς τῆς πατρίδος του, ποῦ ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον; Ἀλλὰ δὲν εἶναι ὁ μόνος καὶ κανεὶς δὲν ἐδοξάσθη ὡς αὐτός; Εἰς τὴν φιλοσοφίαν του καὶ τὴν ἠθικὴν του; Ἀλλ' αὐτὴ ἴσως εἶναι τὸ ἀσθενέστερον καὶ τὸ ὀλιγώτερον πρωτότυπον μέρος τοῦ ἔργου του. Δὲν μένει ἄλλο, παρὰ τὸ ἀνοιγμὰ τὸ θεομὸν καὶ παράφορον μιᾶς ἀγκάλης, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐξήτησε νὰ σφίξῃ ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν ἀνθρωπότητα τὴν πάσχουσαν καὶ ἀδικουμένην. Καὶ δὲν μένει ἄλλο παρὰ ἡ μεγάλη οὐτοπία τῆς Τολστοϊκῆς Πολιτείας, τὴν ὁποῖαν ἐδημιούργησε μετὰ τὸν ἔρωτα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερός του ἥρωας.

Ὁ ΤολστοΪ ὑπῆρξεν δημιουργὸς καὶ προφήτης ἑνὸς ἐπιγεῖου παραδείσου. Καὶ ἡ ἀνθρωπότης ἡ ἐξόριστος ἀπὸ τὸν πρότερον παράδεισον ζητεῖ πάντοτε, πλανωμένη εἰς τὴν ἐξορίαν, νὰ τὸν ἐπανεύρῃ. Ἡ περιπλάνησίς της αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα τῆς δυστυχίας καὶ ἡ ἀναζητήσίς του ὁ μεγαλυτέρος καὶ ὀραυότερός της ἀγῶν.

Ἐραιότερος διότι είναι ἴσως ὁ ματαιότερος.

Οἱ προφήται τῶν Παραδείσων είναι οἱ μεγάλοι ἐκλεκτοὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ εἶναι οἱ δημιουργοὶ καὶ οἱ ἐπαναστάται. Αὐτοὶ ποὺ ἐρχονται νὰ καταλύσουν τὸ παρὸν καὶ νὰ δημιουργήσουν τὸ μέλλον. Τὸ παρὸν εἶναι ἡ μεγάλη πηγή τῶν ἀπογοητεύσεων. Ἐκεῖνος ποὺ ἐρχεται νὰ τὸ καταλύσῃ μὲ τὰ ὁποιαδήποτε δπλα εἶναι ὁ ἥρωας, ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ ὁποίου συναθροίζεται ἀγωνιώσα ἡ ἀνθρωπότης, διότι ἀπὸ τὴν κατάλυσιν τοῦ παρόντος θὰ προκύψῃ τὸ μέλλον. Ὁ Νίτσε ἤλθε νὰ συντρίψῃ τὰς πλάκας τῶν παλαιῶν ἀξιών καὶ νὰ φέρῃ τὴν βασιλείαν τοῦ Ὑπερανθρώπου. Ἐπαναστάτης καὶ δημιουργός. Οὐτοπιστής ἀλλὰ δημιουργὸς καὶ αὐτὸς παραδείσου. Ὅλοι οἱ προφήται ὑπῆρξαν δημιουργοὶ παραδείσων. Ὁ Ἴψεν, ἐὰν δὲν ἐκήρυξε τὸν παραδείσον του μὲ προφητικὴν σάλπιγγα, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον προφήτης. Καταλυτὴς καὶ αὐτὸς μίᾳ παραδόσεως. Ἡ ἀνθρωπότης, κώπουσα ὑπὸ τὴν ὀργὴν τῆς Μοίρας, ζητοῦσα νάποτινάξῃ ἀπὸ τὸ στῆθος τῆς τὸ βάρος τοῦ ἐπιβάλλοντος, ποθοῦσα νάπαυσῃ ἕνα ἀέρα πλέον ἐλεύθερον, προσπαθοῦσα νὰ σπάσῃ τὰ δεσμά τῆς, δεσμὰ σκουριασμένα, ἀλλ' ἀκατάλυτα μίᾳ παλαιᾷ παραδόσεως καὶ μίᾳ παλαιᾷ ἠθικῆς, ἀντίκρουσε τὸν ἀγῶνα τῆς μέσα εἰς τὸ Ἰψενικὸν θέατρον. Εἰς τὸ θέατρον αὐτὸ δὲν ἦσαν πλέον οἱ μεγάλοι ἥρωες τῆς Ἑλληνικῆς τραγωδίας, οἱ καταδικαζόμενοι ἀπὸ τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπάρχουν πλέον διὰ νὰ μᾶς δώσουν τὴν ἱκανοποίησιν μίᾳ πάλης, ὁμοιοζούσης μὲ Τιτανομαχίαν. Εἰς τὸ θέατρον αὐτὸ δὲν ἦσαν ἀκόμη οὔτε οἱ ἥρωες τοῦ νεωτέρου δράματος; οἱ δίδοντες τὸν σιληρὸν λόγον τῶν ἰδίων των πράξεων καὶ πληρόντες τὰς ἀμαρτίας, διὰ τὰς ὁποίας δὲν ὑπῆρξαν ὑπεύθυνοι, ἀμαρτίας ἀγάπης, ἔρωτος καὶ ἐπιθυμίας. Εἰς τὸ θέατρον αὐτὸ ἀνεβίβασθη ἡ ἀνθρωπότης ἡ πάσχουσα, ἡ βεβαρυμένη ἀπὸ κακὰς κληρονομίας, ἡ ἀνεύθυνος, ἡ ὑψισταμένη τὰς δοκιμασίας πράξεων καὶ κινήσεων, τῶν ὁποίων τὰ ἐλατήρια κρύπτονται εἰς τὰ βᾶθη τῶν κυττάρων τοῦ ἀνθρωπίνου οργανοῦ, ἡ πληρώνουσα τὸν φόρον τῶν προλήψεων καὶ τῶν συνθηκῶν, μὲ τὰς ὁποίας τὴν ἀλυσοδέσεν ἡ παράδοσις, δεσμεύουσα κάθε ὀρμὴν καὶ κάθε κίνησιν πρὸς κατὰ τὴν εὐτυχίας. Ἡ μεγάλη, βουβὴ διαμαρτυρία τῆς ἀνθρωπότητος εὐρῆκεν εἰς τὸ Ἰψενικὸν θέατρον τὴν φωνήν, τὴν διερχομένην τὸν πόθον τῆς ἀπολυτρώσεώς της. Καὶ ἡ ἀπολυτρώσις θαμποφῆγγει ὀπίσω ἀπὸ τὸν Ἰψενικὸν κόσμον. Ἡ θύρα ἐνὸς παραδείσου διανοίγεται μέσα εἰς νέας γλοσσοφάντας. Ὁ Ἰψεν, καὶ αὐτὸς δημιουργὸς ἐνὸς παραδείσου.

Ἡ ἀνθρωπότης ἡ ἐξόριστος ἀπὸ τὸν πρῶτον

παραδείσον δὲν θέλει νὰ πιστεύσῃ ὅτι δὲν θὰ ξαναγεννηθῇ πλέον εἰς αὐτόν. Καὶ οἱ προφήται τῶν παραδείσων εἶναι οἱ μεγάλοι τῆς ἐκλεκτοῦ: ἕνας Νίτσε, ἕνας Ἴψεν, ἕνας Τολστόι. Ἡ τέχνη καὶ ἡ φιλοσοφία, φρονιμίδες ἐρημητηρίων, δὲν κατέκτησαν ποτὲ τὸν κόσμον μὲ τὴν ἰσχυρὴν ἐπιρροήν. Ὑπῆρξαν μεγαλύτεροι φιλόσοφοι καὶ μεγαλύτεροι ποιηταὶ καὶ ἀπὸ τούτους αὐτοὺς γίγαντας τῆς συγχρόνου ζωῆς. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν εἶδε τὴν δόξαν ποὺ εἶδαν αὐτοὶ. Καὶ κανεὶς δὲν θάνατος δὲν ἔσειε τὴν οἰκουμένην, ὡς κρήνην ἐνὸς μεγάλου κόσμου.

Ἄλλ' ὅταν ἡ οὐτοπία σβυθῇ ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια τῆς ἀνθρωπότητος, ὅταν ἀπὸ τὰ ἀνθη τῶν παραδείσων αὐτῶν ἀποσταλαχθῇ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ κερδίσῃ ἡ ἀνθρωπότης ἀπ' αὐτοὺς, πραγματικὸν καὶ συγκεκριμένον, ὅταν νέοι προφήται φέρουν νέους παραδείσους, ἐμπρὸς εἰς τὰς διψασμένας ψυχὰς καὶ τὰς αἰωνίως διψασμένας, τί θ' ἀπομείνῃ ἀπὸ τὸ ἔργον τῶν γιγάντων αὐτῶν; Ὅχι βέβαια ὅτι ἐδημιούργησε τὴν σημερινὴν τὸν βασιλείαν, ἀλλ' ὅτι ὑπῆρξεν ἡ βαθυτάτη οὐσία τῆς ψυχῆς των, ὁ ἀκατάλυτος χρυσοὺς τῆς φαντασίας καὶ τοῦ αἰσθηματος, ἡ ποίησις, ἡ τέχνη, ἡ συγκλημένη σκέψις. Τί θ' ἀπομείνῃ ἀπὸ τὸν Τολστόι; Τὸ ἔργον ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ κατεδίκασεν, ἀπέρριψε καὶ ἀπεκήρυξε, εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς δόξης του, ἀπατηθεὶς ἀπ' αὐτὴν τὴν ἰδίαν καὶ ἐκλαβὼν ὡς τελειώμα τῆς μεγαλοφυΐας του, τὴν κατάστασιν ἀκριβῶς ἐκεῖνην, ἡ ὁποία δὲν ὑπῆρξεν ἄλλο παρὰ ἡ θεωρητικὴ ἔκφρασις ἐνὸς κόσμου αἰσθημάτων, τῶν ὁποίων ὅλη ἡ ἀξία εὐρίσκεται εἰς τὴν συναισθηματικὴν τῶν διατύπωσιν καὶ τὴν δημιουργικὴν των ἔκφρασιν. Ἔτσι συνὰ ἡ ὄψις καὶ ψυχρὰ συνειδησις ἀντικρύζει τὰ προϊόντα τοῦ ὑποσυνειδήτου, ἔτσι ἡ ψυχρὰ σκέψις κομπάζει ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς τέχνης, εἰς μίαν παράδοξον καὶ μοναδικὴν προσπάθειαν τραγικῆς αυτοκτονίας.

Ἡ μεταμόρφωσις αὐτὴ ἐν τούτοις ἡ ὁποία συνετελέσθη εἰς τὰ βᾶθη τῆς ψυχῆς τοῦ μεγάλου συγγραφέως τῆς Ρωσσοῦ γῆς καὶ ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν παράδοξον τολστοϊκὸν φαινόμενον, δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην ἀσυνεπές. Ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν σειράν ψυχροφαικῶν φαινομένων, τὴν ὁποίαν εἰμπορεῖ νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς εἰς ὅλην τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ φιλοσοφικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Λέοντος Τολστόι. Ὁ φιλόσοφος ὁ ὁποῖος καταδικάζει ὅλον τὸ ἔργον τῆς προαποστολικῆς τῆς ζωῆς καὶ ὁ ὁποῖος θέλει νὰ θέσῃ τὴν τέχνην εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀνθρωπότητος, συγκαταδικάζων, μαζί μὲ τὰ ἴδια του ἀριστουργήματα, τὰ μεγαλύτερα προϊόντα τῆς φαντασίας

καὶ τοῦ αἰσθηματος ποὺ εἶδαν οἱ αἰῶνες, εἶναι αὐτὸς, αὐτότατος ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ἄννας Καρένιν» καὶ τοῦ «Πολέμου καὶ Εἰρήνης». Τὸ αἰσθημα τοῦ οἴκου, τὸ ὁποῖον ἀναδίδεται ἀπ' ὅλην τὴν Ρωσσοικὴν λογοτεχνίαν, τὸ βαθύτατον αἰσθημα τῆς συμπαθείας πρὸς τὸν ὁπωσδήποτε πάσχοντα ἄνθρωπον, καὶ τὸ ὁποῖον ὁ Ὁσκαρ Οὐάιλντ βλέπει ὡς τὸ κυριώτερον καὶ ἑραιότερον χαρακτηριστικὸν τῆς Ρωσσοῦ ψυχῆς, ἔλαβεν εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν τέχνην τοῦ Τολστόι τὴν βαθυτέραν του ἔκφρασιν. Ὁ Τολστόι δὲν ἠγάπησε μόνον τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ ὑπῆρξε καὶ ὁ μεγαλύτερος ζωγράφος τοῦ ζῶντος πλάσματος εἰς μίαν θερμὴν μονιστικὴν ἀντίληψιν, εἰς μίαν ὑπέροχον σύγχυσιν ψυχῆς καὶ σώματος. Ὁ Μερσεκόφσκι παραβάλλων τοὺς δύο γίγαντας τῆς Ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον καὶ τὸν Λεονάρδον Δὰ Βίντσι πρὸς τοὺς δύο ἄλλους προδρόμους τῆς Ρωσσοῦ καὶ τῆς Παγκοσμίου Ἀναγεννήσεως τὸν Τολστόι καὶ τὸν Δοστογιέφσκι, συγκρίνει τὸν πρῶτον πρὸς τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον. Ὅπως ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, λέγει, ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος ζωγράφος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος μὲ τὰ χρώματα καὶ τὸ μάρμαρον, ὁ Τολστόι ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος ζωγράφος του μὲ τὸν λόγον. Ὁ Τολστόι, ὅπως ἐκεῖνος, ἀπέρριψε ἀπ' αὐτὸ ὅλους τοὺς πέλους μὲ τοὺς ὁποῖους τὸ εἶχαν καλύψει οἱ χριστιανικοὶ αἰῶνες καὶ τὸ παρουσίασε θριαμβευτικὸν εἰς τὰς τοιχογραφίας τῆς Καπέλα-Σιζτίνα, ὁ Τολστόι ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ποὺ ἐτόλμησε νάπογυμνώσῃ τὸ ἀνθρωπίνον σῶμα ἀπὸ τοὺς πέλους τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ πρῶτος ποὺ κατέληφθη ἀπὸ τὸ παλαιὸν ἀριανὸν ὄνειρον τῆς ἀναμίξεως τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ζῶντος εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τὸ ὄνειρον τοῦ Θεοῦ-Ζῶου. Ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Τολστόι ἀποπνέουν τὴν παλαιὰν σμιτικὴν φρίκην, ἐνώπιον τοῦ «ζῶου» αὐτοῦ. Ταυτοχρόνως ὅμως πρῶτος ὁ Τολστόι προησθάνθη τὸ δυνατόν τοῦ καταπνιγμοῦ τῆς φρίκης αὐτῆς, πρῶτος διεῖδε τὸ δυνατόν ὄχι πλέον μίᾳ ἀσωμάτου ἀγιότητος, ἀλλὰ μίᾳ ἀγίας σαρκός, ὄχι μίᾳ ἀσωμάτου πνευματικότητος, ἀλλ' ἐνὸς σώματος πνευματοποιημένου καὶ ἀγίου, πλέον πνευματικοῦ ἀκόμη καὶ ἀγνωτέρου ἀπὸ πᾶν ὅτι μᾶς ἐκληροδότησεν ἡ κλασικὴ ἐποχὴ τῆς θεοποιήσεως τοῦ σώματος, ἡ ἐποχὴ τοῦ Πραξιτέλους καὶ τοῦ Φειδία.

Ἡ ἀγάπη αὐτὴ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τοῦ σώματος πνευματοποιημένου, ἡ ἀγάπη δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν συνολικὴν του ὑπόστασιν, χαρακτηρίζει ὅλην τὴν τέχνην καὶ τὴν ζωὴν τοῦ Τολστόι. Ὡς τεχνίτης ἐξωγράφησε τὸν ἄνθρωπον, ὅσον κανένας ἄλλος πρὶν ἀπ' αὐτόν. Ὑπῆρξεν ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος τοῦ λόγου. Ὡς

ἄνθρωπος ἠγάπησε τὸν ὁμοῖόν του μὲ τὴν ἀγάπην ἐνὸς Χριστοῦ, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὁ πιστότερος μαθητής. Ἐὰν τοῦ ἔλειψεν ἡ πίστις πρὸς τὴν θεότητα καὶ τὸ θαῦμα τῶν πρώτων Χριστιανῶν, τὴν ἀνεπλήρωσε μὲ τὴν ἀγάπην, ἡ ὁποία ὑπῆρξε μίᾳ δευτέρᾳ πίστις δι' αὐτόν. Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν τέχνην του εὐρῆκε τὴν μεγαλύτεραν θεσίαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν καρδίαν του. Ὑπάρχουν περιγραφαὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος μέσα εἰς τὸ ἔργον του, αἱ ὁποῖαι ὁμοιάζονται μὲ εἰκόνας ψυχικᾶς. Ὁ Μερσεκόφσκι ἀφιερώνει ἕνα ὀλόκληρον κεφάλαιον τῆς μοναδικῆς του μελέτης περὶ τῶν δύο γιγάντων τῆς Ρωσσοῦ τῆς τέχνης, εἰς τὸν Τολστόι, ὡς ζωγράφον τοῦ ζῶντος πλάσματος. Ἡ πριγκήπισσα Βολκόνσκη — εἰς τὸν *Πόλεμον καὶ Εἰρήνην* — ἦτο ἕνα μικροκαμωμένον πλάσμα τὸ ἐπάνω χεῖλος τῆς, ἕνα γοητευτικὸν χεῖλακι, σιασμένον μ' ἕνα λεπτότατον χνούδι, δὲν κατώρθωνε ποτὲ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ κάτω. Ἐἴτε ὑψώνοντο ὄμως, εἴτε ἐχαμήλωνε, ἦτο πλέον χαριτωμένον ἀκόμη. Τὸ χεῖλος αὐτὸ ἐπανερχεται εἰς ὅλον τὸ ἔργον, μὲ μίαν νέαν ἔκφρασιν κάθε φοράν. Ἐπιτέλους ἡ πριγκήπισσα πεθαίνει εἰς τὸν τοκετόν. Ὁ σύζυγος τῆς μπαίνει εἰς τὸ δωμάτιον τῆς νεκρᾶς. Τὰ μάγουλά της χλωμά, τὸ βλέμμα της ἀπλανές. Μόνον τὸ χαριτωμένον αὐτὸ χεῖλακι κρατεῖ ἀκόμη τὴν ἰδίαν ἔκφρασιν. Φθάνομεν εἰς τὰ 1805. Ὁ πόλεμος ἐξακολουθεῖ. Μέσα εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν Εὐρωπαϊκῶν ταραχῶν, ὁ συγγραφεὺς δὲν λησμονεῖ νὰ μᾶς πληροφορήσῃ ὅτι ἕνα μαρμάρινον μνημεῖον ὑψώθη ἐπάνω εἰς τὸν τάφον τῆς μικρᾶς πριγκήπισσης, παριστάνον ἕνα ἄγγελον, τοῦ ὁποίου τὸ ἐπάνω χεῖλος ἦτον ἐλαφρὰ ἀνασηκωμένον καὶ τοῦ ἔδειξε μίαν ἔκφρασιν, τὴν ὁποίαν ὁ πριγκήπισς Ἀνδρέας εἶχε διακρίνει εἰς τὸ πρόσωπον τῆς νεκρᾶς γυναίκας του. Χρόνια ἐπέρασαν. Ὁ Ναπολέων νικητὴς τῆς Εὐρώπης, πλησιάζει εἰς τὴν Ρωσσίαν. Εἰς τὴν σιωπὴν τῆς *Λίσια Γκόρν*, κτήματος τοῦ πριγκήπιστος Βολκόνσκη, τὸ ἀγοράκι τῆς ἀποθανούσης πριγκήπισσης ἐμεγάλωνε ροδοκόκκινον, μὲ τὰ μακρὰ του σγουρὰ μαλλᾶκια, καὶ ὅταν ἐγελοῦσεν ἡ ἐπαῖξε, τὸ ἐπάνω του χεῖλακι ἀνεσηκώοντο ἐλαφρὰ, ἀκριβῶς ὅπως τῆς μητέρας του. Τὸ χεῖλος αὐτὸ, λέγει ὁ Μερσεκόφσκι, τὸ ὁποῖον ὁ Τολστόι μᾶς δείχνει εἰς τὴν μικρὰν πριγκήπισσαν, ζωντανὴν καὶ πεθαμένην, ἔπειτα εἰς τὸν τάφον τῆς καὶ ἔπειτα εἰς τὸ μικρὸ τῆς ἀγοράκι, καταντᾷ ἀναπόσπαστον ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τῆς νέας γυναίκας. Θὰ εἰμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι μᾶς ἐντυπώνεται, ὄχι πλέον ὡς ἕνα χαρακτηριστικὸν τοῦ σώματος τῆς, ἀλλὰ ὡς ἕνα μέρος πλέον τῆς ψυχῆς τῆς, ποὺ ζῆ ἀκόμη μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἐπάνω εἰς τὸ μάρμαρον καὶ ἐπάνω εἰς τὸ νέον πλάσμα, διὰ νὰ διαιω-

σθῆ, όπως διαιωνίζεται το πνεῦμα, ἀπρόσβλητον ἀπὸ τὴν φθοράν. Ἐνα μικρὸν παράδειγμα αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην πινακοθήκην τοῦ Τολστόϊ.

Ἐπῆρξαν καλλιτέχναι, συμπρατίναι ὁ Ρώσος κριτικός, πὸν ἐξωγράφισαν ἴσως τελειότερον τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ὅπως οἱ ζωγράφοι τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ σύγχρονος μουσικὴ κ' ἔνα μέρος τῆς φιλολογίας ἀκόμη εἰσέδυσαν βαθύτερα ἀπ' αὐτὸν εἰς τὰ ἄδυτα τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, τοῦ κινουμένου καὶ σκεπτομένου, ἀλλὰ ποτὲ καὶ πούθεν ὁ ἀνθρώπος-ζῶον δὲν ἐνεφανίσθη μὲ τόσην ἀλήθειαν καὶ γυμνότητα, ὅπως εἰς τὸ ἔργον τοῦ Τολστόϊ. Ἐπὶ τὴν ἐποψὴν αὐτὴν ὁ Τολστόϊ δὲν ἔχει τὸν ὁμοίον τοῦ οὔτε εἰς τὴν παγκόσμιον ποίησιν, οὔτε ἀκόμη εἰς τὴν παγκόσμιον τέχνην. Ἀλλ' ἀπὸ ποῦ ἀντλεῖ λοιπὸν δὴν αὐτὴν τὴν δύναμιν τῆς ἀνθρώπινης ζωγραφίας ὁ μέγας συγγραφεὺς τῆς Ρωσικῆς γῆς, παρὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν ἄνθρωπον; Μόνον ὅ,τι βαθύτατα ἀγαπᾷ κανεῖς, εἴμπορεῖ βαθύτατα καὶ νὰ ἐννοήσῃ καὶ ὅ,τι μόνον βαθύτατα ἐννοεῖ κανεῖς, εἴμπορεῖ καὶ τελειότατα νὰ παραστήσῃ. Ὁ Τολστόϊ ἠγάπησε τὸν ἄνθρωπον κατὰ δύο διαφορετικοὺς τρόπους. Ὡς καλλιτέχνης καὶ ὡς ἀπόστολος. Εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς ζωῆς του, εἰς τὴν ἡλικίαν πὸν ἡ φαντασία καὶ τὸ αἰσθημα κυβερνοῦν τὴν ζωὴν μας, ἐπλάσεν ἀπὸ τὴν ἀγάπην του αὐτὴν ἕνα κόσμον, ὁ ὁποῖος θὰ μείνῃ αἰώνιος εἰς τὰ Ἡλύσια τῆς Τέχνης. Εἰς τὴν δευτέραν του περίοδον, εἰς τὴν ἡλικίαν ὅπου ἡ ψυχρὰ σκέψις ὑπολογίζει καὶ μετρᾷ, ἠθέλησε ἀπὸ τὴν ἰδίαν του ἀγάπην νὰ πλάσῃ ἕνα κόσμον πραγματικόν, ἕνα κόσμον εὐτυχίας καὶ μακαριότητος. Τὸ πλάσμα τῆς φαντασίας τοῦ ἐφάνη μάταιον ἄθυρμα, τὸ ὁποῖον δὲν προσθέτει τίποτε εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ κόσμου. Τὸ ἐπεριφρόνησε καὶ ἠθέλησε νὰ τὸ συντρίψῃ, διὰ νὰ δημιουργήσῃ τὴν πραγματικότητα. Ἐτσι οἱ δημιουργοὶ τῶν φανταστικῶν κόσμων ὑπεριτιμῶν κάποτε τὰς δυνάμεις τῶν. Ἀλλὰ τὸ πραγματικὸν τὸ δημιουργεῖ ὁ Θεός. Καὶ κανεῖς δὲν εἴμπορεῖ νὰ σφετερισθῇ τὸ ἔργον του, ἀκόμη καὶ διὰ νὰ καταστήσῃ πλέον εὐτυχισμένα τὰ πλάσματά του. Ἀπὸ τὴν μεγαλυτέραν ποίησιν καὶ ἀπὸ τὴν μεγαλυτέραν φιλοσοφίαν δὲν εἴμπορεῖ νὰ δημιουργηθῇ οὔτε ἕνας κόκκος ἄμμου, ἀπ' αὐτὴν πὸν κωλίζει τὸ κύμα εἰς τὸ περιγιάλι. Ἰσως τὸ ἐννόησεν αὐτὸ ὁ μέγας φιλάνθρωπος τῆς τῆς στιγμῆς πὸν ἐσταύρωσεν διὰ παντός τὰ χέρια του ἐπάνω εἰς τὸ ψυχρὸν του στήθος.

Ὁ Ζ. Βουρδὸ, εἰς τὴν μελέτην του περὶ Τολστόϊ, λέγει διὰ τὴν Ἀνάστασιν, τὸ ἔργον τῆς ὀρίμου μεγαλοφυΐας τοῦ συγγραφέως, τὸ γράφειν εἰς τὰ ἑβδομήντα του χρόνια: «Ἀνευρίσκο-

μεν εἰς τὴν Ἀνάστασιν τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ιδέας, ὑπὸ τῶν ὁποίων κατεῖχετο ὁ Τολστόϊ εἰς τὸ δεύτερον ἡμῶν τῆς ζωῆς του, ὅταν ἐξητοῦσε τὸν εὐθὺν δρόμον, αἰσθήματα καὶ ιδέας ἐκφρασθείσας ἤδη εἰς μικρὰς πραγματείας καὶ διηγήσεις, πρὸς χρῆσιν τοῦ λαοῦ. Ἐπίστευεν ἤδη ὁ ἴδιος ὅτι εἶχεν ἀπαρηθῆ τὴν φιλολογίαν ἢ ἀπιστία ὁμοῦ αὐτῆ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του μᾶς ἐχάρισεν ἕνα νέον ἀριστούργημα, τὸ ὁποῖον παρέχει δὴν τὴν φιλοσοφίαν του ἢ καλύτερα τὴν θρησκείαν του, διότι ἡ νέα ἀντίληψις του διὰ τὸν κόσμον καὶ τὴν ζωὴν εἶναι προῖον φιλικῆς συνειδήσεως» (conscience affective).

Ἡ θρησκεία τοῦ Τολστόϊ — ἐκεῖνο πὸν ὀνομάζει ὁ ἴδιος θρησκείαν — ὅπως καὶ ὅλη του ἢ καλλιτεχνικὴ δημιουργία, ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀγάπην μόνην δὲν δημιουργεῖται μία θρησκεία. Ὁ νεοχριστιανισμὸς τοῦ Τολστόϊ, βασιζόμενος ἐπάνω εἰς μίαν ἀτομιστικὴν τελειώσιν, σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἠθικῆς τοῦ χριστιανισμοῦ, δὲν εἴμπορεῖ νὰ γίνῃ μία θρησκεία βίωσιμος καὶ ἰσχυρὰ. Ὁ ἴδιος ὁ Τολστόϊ ἀμφισβᾷ διὰ τὸ κράτος τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἡ ἠθικὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, τῆς ὁποίας ἄλλως τε μία ἐκφρασις εἶναι ἡ Τολστούκη ἠθικὴ, θὰ ἦτον ἀρετὴ διὰ τὸν κόσμον. Ἀλλ' ὁ Τολστόϊ ἠθέλησε νὰ πογγυμῶσῃ τὸν χριστιανισμὸν ἀπὸ ὅ,τι εἶχε θεῖον. Ἀπέρριψε τὰ θεολογικὰ δόγματα, τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν, τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς ἐθεώρησεν ἀδυναμίαν καὶ δειλίαν. Τὰ μυστήρια καὶ ἡ λειτουργικὴ παρουσία τῆς ἐκκλησίας, ὅ,τι ὑπάρχει εἰς μίαν θρησκείαν μυστικοπαθῆ καὶ υποβλητικόν, ἢ βαθύτερα οὐσία ὄλων τῶν θρησκειῶν, ὑπῆρξε δι' αὐτὸν τύπος ἀνάξιος καὶ γελοῖος. Ὁ Τολστόϊ κατὰ βάθος δὲν ὑπῆρξε θρησκευτικὴ φύσις, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ Ἰβάν Στράνικ, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἀφορισμοῦ του ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Ὅ,τι ἐνόμισεν ἐπομένως θρησκείαν του καὶ ὅ,τι ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλλῃ μὲ τὸ ἀποστολικὸν του κήρυγμα, δὲν ὑπῆρξε ἄλλο, παρὰ ἡ ἠθικὴ του, μία ἠθικὴ παθητικὴ καὶ ἀδρανῆς, τῆς ὁποίας τὰ γεννητήρια συναισθηματικὰ στοιχεῖα ἐδημιούργησαν μίαν τέχνην ἀπαράμιλλον, ἀλλὰ τῆς ὁποίας ἡ φιλοσοφικὴ διατύπωσις καὶ τὸ θρησκευτικὸν κήρυγμα, γεμάτα ἀπὸ ἀνακολουθίας καὶ ἀντιφάσεις, χωρὶς νὰ δώσουν τίποτε νέον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, δὲν προσέθεσαν τίποτε εἰς τὸ ἔργον τοῦ καλλιτέχνη. Ὁ ἀφορισμὸς τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοῦ Τολστόϊ ἐσηκώθη διὰ τῆς ἐπιμύσεως τοῦ Κράτους κατὰ τὰς τελευταίας στιγμᾶς τοῦ μεγάλου πρεσβύτου. Ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Τολστόϊ κατὰ τῶν ἰδίων του ἔργων δὲν ἐσηκώθη ἀπὸ τὸν ἴδιον. Οἱ μεταγενέστεροι,

ἐπεμβαίνοντες μετὰ αὐτοῦ καὶ τῶν ἔργων του, ὅπως τὸ Κράτος ἐπενέβη μετὰ τὴν Ἐκκλησίας καὶ Τολστόϊ, θὰ σηκώσουν τὸν ἀφορισμὸν αὐτὸν, ἀδικότερον καὶ παραλογότερον ἀπὸ τὸν πρῶτον. Καὶ ἡ μεγάλη δημιουργία θ' ἀποδοθῇ εἰς τὸν μέγαν νεκρὸν, διότι ἐκεῖνο πὸν κυρίως εἶναι τὸ κτήμα του, κ' ἐκεῖνο πὸν ἀποτελεῖ τὴν δόξαν του, εἶναι αὐτῆ. Ὁ μέγας συγγραφεὺς τῆς Ρωσικῆς Γῆς, θάπομεινῃ πάντοτε ὁ συγγραφεὺς τοῦ Πολέμου καὶ Εἰρήνης, τῆς Ἄννας Καρένιν, τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῶν Ἐπιπτώσεων τοῦ Κριμαϊκοῦ Πολέμου, ὁ συγγραφεὺς πὸν ἠγάπησε μὲ τὸν σφοδρότερον ἔρωτα τὸν ἄνθρωπον καὶ ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ὁ μεγαλυτέρος ζωγράφος τῆς ἀνθρώπινης σαρκὸς καὶ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, εἰς ἕνα πνευματοποιημένον σῶμα, ὁμοούσιον καὶ ἀδιαίρετον.

Αἱ τελευταῖαι λέξεις τοῦ μεγάλου γέροντος ὑπῆρξαν μία ἐπιμύρισις τοῦ πνεύματος ὅλης του τῆς ζωῆς. Εἰς τὴν ἐρημίαν ὅπου ἠθέλησε νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του, μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀγαπημένους του, αὐτὸς πὸν εἶχεν οἰκογένειαν τὴν ἀνθρωπότητα, δὲν εἶδε τὴν σύντροφον τῆς ζωῆς του καὶ τὰ τέκνα του, πὸν ἐσπείσαν ὀπίσω ἀπὸ τὸν μελλοθάνατον φρυγὰδι διὰ νὰ τὸν ἀποχαιρετίσουν. Δὲν ἐπεφύλαξε δι' αὐτοὺς καὶ μόνους τοὺς θλιβεροὺς ἀποχαιρετισμούς του. Ἐπίστευσε ὅτι δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἰδῇ ὄλον τὸν κόσμον, ὅπως οἱ περισσότεροι, εἰς ὀλίγα ἀγαπημένα πρόσωπα. «Τόσα ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ὑποφέρουν αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἰς τὸν κόσμον...» ἦτο τὸ τελευταῖον του παράπονον. Ἐβλεπεν ἴσως καθαρώτερα τώρα ὅτι καμία δύναμις καὶ καμία φιλοσοφία καὶ καμία θρησκεία καὶ καμία ἠθικὴ δὲν θὰ σταθῇ ποτὲ ἰκανὴ νὰ ἐξορίσῃ τὸν Πόνον ἀπὸ τὴν γῆν. Ἐβλεπεν ἴσως ὅτι τὸ ἀποστολικὸν του ἔργον, τὸ μέγα του κήρυγμα, αἱ μεγάλαί του κραυγαὶ διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων, ἦσαν προ-

ρισμένοι νὰ σβύσουν, ὅπως τόσαι ἄλλαι πρὶν ἀπ' αὐτάς. «Τόσα ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ὑποφέρουν αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἰς τὸν κόσμον!» Καὶ τὰ ἑκατομμύρια αὐτὰ θὰ ὑποφέρουν καὶ θὰ παραδείσουν εἰς τοὺς αἰῶνας, χωρὶς μίαν ἐλπίδα παραδείσου πέραν ἀπὸ τὸν μάταιον αὐτὸν κόσμον. «Θάποθάνω. Τὸ χορτάρι θὰ φυτρώσῃ στὸν τάφον μου», ἔλεγεν ὁ Μπάρμπα-Γέροσκας. Τὸν παραδείσειον αὐτὸν ὄνειρεῦθι νὰ τὸν δημιουργήσῃ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὁ μέγας συγγραφεὺς τῆς Ρωσικῆς γῆς. Ἀλλ' ἔβλεπεν ἴσως ὅτι ὄνειρεῦθι μίαν οὐτοπίαν. «Τόσα ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ὑποφέρουν».

Ἀλλὰ τὰ ἑκατομμύρια αὐτὰ καὶ τὰ ἑκατομμύρια πὸν θὰ ἔλθουν κατόπι, θὰ εὗρουν μέσα εἰς τοὺς κόσμους πὸν ἐδημιούργησεν ἡ μεγαλοφυΐα του τὴν παραμυθίαν καὶ τὴν ἀναπτέρωσιν πὸν χαρίζει ἡ τέχνη, ἡ τέχνη πὸν εἶναι τὸ μεγαλυτέρον πλάσμα τῆς ἀγάπης καὶ τὸ μεγαλυτέρον τῆς θαύμα.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Τολστόϊ ἔδωκεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὅ,τι περισσότερο εἴμπορεῖ νὰ δώσῃ μία μεγάλη ἀγάπη. Ἐδῶκε τὴν τέχνην του. Ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν του καὶ ἀπὸ τὸ κήρυγμα του ὁ ἀνθρώπινος πόνος θάνακουφισθῆ τὸσον, ὅσον ἀνεκουφίσθησαν τὰ ἑκατομμύρια τῶν σκλάβων τῆς ζωῆς, διότι ὁ μέγας ἀναχωρητὴς ἐφοροῦσε βλοῦζαν μουζίκου καὶ ἔραπτε μόνος του τὰ ὑποδήματά του. Ἡ ἀνθρωπότης δὲν θὰ ἐπιστρέψῃ ποτὲ εἰς τὸν παράδεισον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὴν ἐξώρισεν ὁ Θεός. Διὰ τὸν πόνον τῆς ἐξορίας τῆς ἀπομένον οἱ παράδεισοι τῆς τέχνης. Καὶ ὁ Τολστόϊ ὑπῆρξε δημιουργὸς ἐνὸς παραδείσου χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσῃ καὶ ἀπέθανε ζητῶν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα μίαν οὐτοπίαν, ἐνῶ τῆς εἶχε χάρισι μίαν πραγματικότητα.

Τὸ τέλος τοῦ ὑπῆρξε τὸ τραγικώτερον τέλος ποιητοῦ. Ἐχει κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ἰησοῦ στεφανωμένον μὲ κίανθινον στέφανον καὶ ἀμφιβάλλοντος διὰ τὴν θεότητά του.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΡΙΜΑΪΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἐξ ἡμῶν πέρασαν ὅπου ἡ πρώτη μύρις ἔπεσε ἀπὸ τὰ δρυῶματα τῆς Σεβαστουπόλεως καὶ ὄργωσε τὴ γῆ καὶ σκόρπισε τὸ χῶμα στὰ ἔργα τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τότε χιλιάδες μύριες καὶ σφαῖρες πετοῦσαν ἀκατάπαντα ἀπὸ τὰ δρυῶματα στοὺς τάφρους καὶ ἀπὸ τοὺς τάφρους στὰ δρυῶματα, καὶ ἡ σκιά τοῦ θανάτου ὀλοένα ἐφτεροῦγιζε ἐκεῖ σιμά.

Χιλιάδων ἀνθρώπων ἡ φιλοδοξία πληγώ-

θηκε, ἄλλων ἰκανοποιήθηκε ἡ ἀναπαύθηκε στὴν ἀγκάλη τοῦ θανάτου! Τόσα ῥόδινα φέρετρα σκεπασμένα μὲ μουσαμᾶ!... Καὶ πάντα ἡ ἴδια βροντὴ κάτω ἀπὸ τὰ δρυῶματα οἱ Γάλλοι, ἀπὸ τὸ στρατόπεδόν τους, ἀνήσυχτοι καὶ σὺν φοβισμένοι, κατοπτίζοντες, μιὰ ἑσπέρη νύχτα, τὸ ἔδαφος τῶν δρυωμάτων τῆς Σεβαστουπόλεως, τὸ ὑποκίτρινον καὶ σκαμμένο ἀπὸ τὶς σφαῖρες, ὅπου πηγαίνοντο οἱ μαῦρες σιλουέτες τῶν

ναυτῶν μας μετροῦν τις πολεμίστρες ὅπου ξεπροβάλλουν ἄγρια τὰ κανόνια ἀπὸ τὴν τηλεγραφικὴ παράγκα ἕνας ὑπαξιωματικὸς παρατηρεῖ μὲ τὸ τηλεσκόπιο τὰ πρόσωπα τῶν Γάλλων στρατιωτῶν, τις πυροβολαρχίες, τις σκηνές τους, τις κινήσεις τῶν σωμάτων πάνω στὴν Πράσινη Κορυφή καὶ τοὺς καπνοὺς ποὺ ἀνεβαίνουν μέσα ἀπὸ τοὺς τάφρους: μὲ τὴν ἴδια ὁρμὴ ἔχει συνειδητοῦν ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου, τὸ ἀνόμοιον αὐτὸ πλῆθος λαῶν ὅπου τοὺς κινοῦν οἱ πῦρ διαφορετικοὶ πόθοι. Τὸ παραοῦτι καὶ τὸ αἷμα δὲν κατορθώνουν νὰ λύσουν τὸ ζήτημα ποὺ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸ ξεκαθαρίσουν οἱ διπλωμάται.

Στὴ λεωφόρο τῆς πολιορκουμένης Σεβαστουπόλεως ἔπαιζε ἡ μουσικὴ τοῦ συντάγματος: κόσμος κηριακάτικος ἀπὸ στρατιωτικὸς καὶ γυναικὲς πηγαίνοντες. Ὁ καθάριος ἀνοιχτικὸς ἥλιος ἐφώτιζε ἀπὸ τὸ πρῶν τὰ ἔργα τῶν Ἄγγλων, τὰ ὀχυρώματα, τὴν πόλι καὶ τὸν στρατῶνα τοῦ Νικολάου, σκορπίζοντας σ' ὄλους χωρὶς διαίρεσι τὸ χαρούμενο φῶς: τώρα κατέβαινε στὴ μακρινὴ γαλαξία θάλασσα, ποὺ κυμάτιζε ἀργά, μὲ ἀσημένιες ἀναλαμπές.

Ἐνας ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ, ψηλός, λίγο σκυφτός, ποὺ ἔβανε κατὶ μισολερωμένα γάντια ποὺ φοριόνταν ὀμως ἀκόμα, βγήκε ἀπὸ ἕνα σπιτάκι, ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἦταν χτισμένα γιὰ τοὺς ναῦτες ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ Ναυτικοῦ: προχώρησε πρὸς τὴ λεωφόρο κυττάζοντας ἀφηρημένα τις μπότες του. Τὸ πρόσωπό του, ἀληθινὰ ἀσχημο, δὲν ἔδειχνε νὰ ἦταν ἄνθρωπος μεγάλης πνευματικῆς ἀξίας: διάβαζες ὀμως εὐκόλα πὼς ἦταν ἀγαθός, λογικός, τίμιος καὶ τακτικός. Ἦταν κακοφτιασμένος καὶ φαινόταν στενοχωρημένος λιγάκι ἀπὸ τὰ ἀδέξια κινήματά του. Φοροῦσε πιλόιο τριμμένο, λεπτὸ μανδύα ποὺ εἶχε ἕνα παράξενο χρῶμα, κατὶ σὰν λιλά, καὶ κάτω ἀπὸ τὸ μανδύα φαινόταν ἡ ἀλυσίδα τοῦ ρολοιοῦ του, τὸ πανταλόνι μὲ τις στάφες καὶ οἱ μπότες καθαρὲς καὶ γυαλιστερές. Ἄν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του δὲν ἔδειχναν τὴν ὀλότελα ρωσικὴ καταγωγή του, μποροῦσε νὰ τὸν πάρῃς γιὰ Γερμανό, ὑπασπιστὴ — εἶναι ἀλήθεια πὼς τοῦ ἔλειπαν τὰ σπιρούνια — ἢ καὶ γιὰ κανέναν ἀξιωματικὸ τοῦ ἱππικοῦ, ἀπ' ἐκείνους ποὺ ζητοῦν ν' ἀντικαταστήσουν κάποιον ἄλλον γιὰ νὰ πάνε στὸν πόλεμο. Καὶ ἦταν ἕνας ἀπ' αὐτοὺς. Πηγαίνοντας λοιπὸν πρὸς τὴ λεωφόρο, συλλογιζότανε τὸ γράμμα ποὺ εἶχε λάβει ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἀπὸ ἕναν παλαιὸ ἀνάδελφο ποὺ τώρα ἦταν κτηματίας στὸ νομὸ Φ... Συλλογιζότανε τὴ γυναίκα τοῦ ἀναδέλφου του, τὴ χλωμὴ Νατάσα μὲ τὰ γαλανὰ μάτια, τὴν καλὴν τὴν φίλην θυμόταν προπάντων αὐτὸ τὸ μέρος τῆς ἐπιστολῆς:

«Ὅταν μᾶς φέρουν τὸν «Ἀπόμαχο»¹, ἡ Πούλκα — ἔτσι ἔλεγε τὴ γυναίκα του ὁ ἀπόστρατος — ἀρπάζει τὸ φύλλο καὶ χώνεται στὴν πολυθρόνα, στὸ σαλόνι ποὺ περάσαμε τόσο ἔμορφες βραδιές τὸ χειμῶνα, ὅταν τὸ σύνταγμα σου ἦτανε φρουρὰ στὴν πόλι μας. Δὲν ἠμπορεῖς νὰ φαντασθῆς μὲ τί ἐνθουσιασμό διαβάζει τὰ ἡρωϊκά σας κατορθώματα! «Ὁ Μιχαήλοφ, λέγει, συχνὰ μιλῶντας γιὰ σένα, εἶναι ὁ σπάνιος ἄνθρωπος: σὰν ξιναγυρίση, τοῦ ἀξίζει γὰρ τὸν φιλήσω! Πολεμᾷ στὰ ὀχυρώματα, αὐτός, καὶ θὰ πάρῃ καὶ τὸ παράσημο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, καὶ ὄλες οἱ ἐφημερίδες θὰ τὸ γράφουν...» Νὰ σοῦ πῶ, ἀρχίζω νὰ σὲ ζηλεύω. Οἱ ἐφημερίδες κάνουν χίλια χρόνια νὰ μᾶς ἔρθουν ἀποῦμε ἀπὸ στόμα σὲ στόμα χίλια νέα, μὰ δὲν ἤξεροι κανεὶς ἂν πρέπη νὰ τὰ πιστέψῃ ὄλα. Νά: οἱ καλὲς σου φιληνάδες οἱ μουσικάντισσες ἔλεγαν ἐχθρὸς πὼς οἱ Κοζάκοι μᾶς ἔπιασαν αἰχμάλωτο τὸν Ναπολέοντα καὶ τὸν πῆραν στὴν Πετρούπολι — καταλαβαίνεις βέβαια πὼς δὲν μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω! Ἐπειτα, κάποιος ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα, ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου, χαριτωμένο παιδί καὶ μοναδικὸς σύντροφος τώρα ποὺ ἡ μικρὴ μας χώρα εἶναι ἐρημωμένη, μᾶς βεβαιώνει πὼς οἱ δικοὶ μας ἔχουν πάρει τὴν Εὐπατορία, καὶ ἔτσι οἱ Γάλλοι δὲν ἠμποροῦν νὰ συγκοινωνοῦν μὲ τὴν Μπαλακλάβα πὼς ἐχάσαμε διακόσους σ' αὐτὴ τὴν ἱστορία καὶ ἐκείνοι δεκαπέντε χιλιάδες περίπου. Τόση ἦταν τῆς γυναίκας μου ἡ χαρὰ, ποὺ γλετοῦσε ὀλη νύχτα «καὶ κατὶ τῆς λέγει πὼς καὶ σὺ ἦσουν σ' αὐτὴ τὴν ἱστορία καὶ πὼς ἔκανες θαύματα».

Ὁ λοχαγὸς Μιχαήλοφ, μ' ὄλες τις ὑπογραμμισμένες λέξεις καὶ τὸ ὕφος τῆς ἐπιστολῆς, συλλογιζόταν μὲ κάποιον μελαγχολικὴ καὶ γλυκεῖα εὐχαρίστησι τὴ χλωμὴ φίλη του στὴν ἐπαρχία: θυμότανε τις καθεβραδυνὲς ὀμιλίες τους περὶ αἰσθημάτων, πὼς ὁ καλὸς του ἀνάδελφος, ὁ πρῶν οὐλάνος, ἐθύμανε διὰν ἔκανε στὰ χαρτιά, ἕνα καπίκι τὴν παρτίδα, ποὺ παίζανε καμιά φορὰ στὸ δωμάτιό του, πὼς ἡ γυναίκα του τὸν περιπαίξε γελῶντας: θυμόταν τὴ φίλη ποὺ τοῦ εἶχαν δεῖξει οἱ καλοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι καὶ ἴσως νὰ ὑπῆρχε καὶ κατὶ περισσότερο ἀπὸ φιλία ἀπὸ μέρους τῆς χλωμῆς φίλης! «Ὅλα αὐτὰ τὰ πρόσωπα ἐρχόντανε αὐτὴ τὴ στιγμὴ μπροστά του, μὲ μιὰ γλυκεῖα γοητεία ποὺ τοὺς χάριζε ἢ φαντασία του: τοὺς ἔβλεπε μέσα σὲ ρόδινα χρώματα καὶ χαμογελῶντας τοὺς ἐχαίδευε μέσα στὴν τσέπη του τὸ ἀγαπημένο γράμμα.

Ὅλα αὐτὰ ζωντάνευαν ἄθελα μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ λοχαγοῦ τις ἐλπίδες καὶ τὰ ὄνειρα.

¹ Ἐφημερίς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ.

«Καὶ πόση θάνατι ἡ χαρὰ καὶ ἡ λαχτάρα τῆς Νατάσας, συλλογιζότανε προχωρώντας στὸ στενὸ δρομάκο, σὰν διαβάση στὸν «Ἀπόμαχο» πὼς πρῶτος ἐγὼ πῆρα ἕνα κανόνι ἐχθρικό καὶ πὼς μοῦ δώσαν καὶ τὸ παράσημο τοῦ Ἁγίου-Γεωργίου. Τώρα θὰ προβιβασθῶ λοχαγὸς ἀ' τάξεως εἶναι καιρὸς ποὺ μ' ἔχουν προτείνει κατόπι θὰ εἶναι πολὺ εὐκόλο, στὸ διάστημα τοῦ χρόνου, νὰ μοῦ ἀναθέσουν τὴ διοίκησι ἐνὸς τάγματος, γιὰτι ἔχουν σκοτωθῆ τόσοι ἔως τώρα, καὶ πόσους ἀκόμη θὰ πάρῃ ὁ πόλεμος! Ἐπειτα, σὲ κάμποσο καιρὸ, ὅταν μὲ γνωρίσουν καλά, θὰ μὲ κάνουν ἀντισυνταγματάρχην καὶ ἔπειτα νὰ μὲ ἱπότης τῆς Ἁγίας Ἄννας καὶ... συνταγματάρχης...» Τὴ στιγμὴ ποὺ ἔβλεπε τὸν ἑαυτό του στρατηγὸ, καὶ ἐπήγαινε νὰ ἐπισκεφθῆ τὴ Νατάσα, τὴ χήρα τοῦ ἀναδέλφου του — γιὰτι τότε βέβαια θὰ ἦταν πεθαμένος ἐκεῖνος — τὸν ξύπνησε ἡ στρατιωτικὴ μουσικὴ ἐκύτταξε τὸ πλῆθος τῶν περιπατητῶν καὶ βρέθηκε πάλι στὴ λεωφόρο ὀλους καὶ πρὶν λοχαγὸς δευτέρας τάξεως τοῦ πεζικοῦ.

Ὁ Πρασκούκιν καὶ ὁ Μιχαήλοφ ἐπέστρεφαν μαζί: ὁ Πρασκούκιν εἶχε καταφέρει σ' ἕνα μέρος ὄχι πολὺ ἀνοιχτὸ καὶ τώρα ἐνοιώθε νὰ ξαναβῆ, ὅταν γυρίζοντας, εἶδε ξαφνικὰ τὴ λάμψι ἀστραπῆς. Ὁ σκοπὸς ἐφώταξε:

«Μπό-μπα!»

Καὶ ἕνας στρατιώτης ἐκεῖ κοντά:

«Κατ' εὐθεῖαν ἐρχεται!»

Ὁ Μιχαήλοφ γύρισε νὰ ἰδῆ. Ἡ μπόμπα φωτεινὴ φαινόταν νὰ σταμάτησε στὸ πῦρ ψηλὸ μέρος ποὺ μποροῦσε νὰ φθάσῃ καὶ δὲν μποροῦσε νὰ πῆς τί δρόμο θὰ ξαναπάρῃ: πέρασε ἕνα δευτερόλεπτο καὶ τότε μὲ διπλὴ γληγοράδα πλησίασε: ἔβλεπε τώρα τις σπῆδες τοῦ ἐναύσματος, ἀκουε τὸ ἀπαίσιο σφύριγμα: θὰ ἔπρεπε ἴσα ἴσα στὴ μέση τοῦ ὀχυρώματος.

«Καταγῆς» ἀκούσθη μιὰ φωνή.

Ὁ Μιχαήλοφ καὶ ὁ Πρασκούκιν ὑπήκουσαν. Ὁ Πρασκούκιν ἔκλεισε τὰ μάτια καὶ ἀκουσε τὸ πέσιμο τῆς μπόμπας, ὀλουςδιόλου κοντὰ του, πάνω στὸ σκληρὸ χῶμα. Μιὰ στιγμὴ, ποὺ τοῦ φάνηκε μιὰ ὄρα, πέρασε καὶ ἡ μπόμπα δὲν ἔσκασε. Ὁ Πρασκούκιν ἐτρόμαξε, μὰ ἔπειτα σκέφθηκε ἂν ἔπρεπε νὰ τρομάξῃ: ἴσως νὰ εἶχε πῆσι μακρύτερα καὶ νὰ νόμιζε πὼς ἀκουε τὸ ἐμπύριο νὰ σφυρίζῃ στὸ πλάι του. Ἄνοιξε τὰ μάτια καὶ εἶδε χαρούμενος τὸν Μιχαήλοφ ξαπλωμένο δίπλα του: μὰ τὴν ἴδια στιγμὴ εἶδε σὲ λίγη ἀπόστασι, τὴ φλογισμένη μπόμπα νὰ γυρίζῃ σὰν σβούρα.

Ὁ φόβος τὸν ἐπάγωσε, σταμάτησε μέσα του κάθε σκέψις, κάθε αἰσθημὰ: ἐσκέπασε τὸ πρόσωπο μὲ τὰ δύο του χέρια.

Πέρασε ἀκόμα ἕνα δευτερόλεπτο καὶ χίλιες ἰδέες, ἐλπίδες, συναισθήματα καὶ ἀναμνήσεις πέρασαν μπροστά του.

«Ποῖον θὰ πάρῃ, ἐμένα ἢ τὸν Μιχαήλοφ, ἢ καὶ τοὺς δύο; Ἄν πάρῃ ἐμένα, ποῦ θὰ μὲ χτυπήσῃ; Στὸ κεφάλι, ὄλα τελείωσαν στὸ πόδι, θὰ μοῦ τὸ κόψουν... θὰ πῶ νὰ μὲ χλωροφορμήσουν καὶ θὰ ζῆσω. ἴσως νὰ πάρῃ μονάχα τὸν Μιχαήλοφ καὶ θάξω νὰ διηγοῦμαι πὼς εἴμαστε μαζί καὶ πὼς μὲ εἶχε βιάσει τὸ αἷμα του. Ὁχι, ὄχι! εἶναι πῦρ κοντὰ σ' ἐμένα... ἐμένα θὰ πάρῃ!

Θυμήθηκε τότε τὰ δώδεκα ρούμπλια ποὺ χρεωστοῦσε τοῦ Μιχαήλοφ καὶ ἕνα ἄλλο χρέος ποὺ εἶχε ἀφήσει στὴν Πετρούπολι καὶ ποὺ ἔπρεπε νὰ τὸ ἔξῃ πληρωμένο ἀπὸ καιρὸ θυμήθηκε ἕνα σκοπὸ τοιγγάνικο ποὺ τραγουδοῦσε ἐχθρὸς. Εἶδε μὲ τὴ φαντασία του καὶ τὴ γυναίκα ποὺ ἀγαποῦσε, μὲ μιὰ σκούφια μὲ λιλά κορδέλες, καὶ κάποιον ὁποῖος τὸν εἶχε προσβάλει τώρα καὶ πέντε χρόνια χωρὶς νὰ πάρῃ πίσω τὴν τιμὴν του: μέσα σὲ ὄλες αὐτὲς τις εἰκόνας καὶ χίλιες ἄλλες τὸ αἰσθημὰ τοῦ θανάτου δὲν τὸν παρατοῦσε. «Ἄν δὲν ἔσκαζε», συλλογιζότανε, καὶ πῆγε ν' ἀνοίξῃ τὰ μάτια μὲ τόλμη ἀπελπισμένον: μὰ, τὴν ἴδια στιγμὴ, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ κλεισμένα του ἀκόμα βλέφαρα, μιὰ κόκκινη φωτιὰ χύθηκε στὴν ὄψι του: κατὶ τὸν χτύπησε μὲ κρότο διαβολεμένο, καταμεσίς τοῦ στήθους: σημάδηνε φεύγοντας στὴν τύχη, τὸ σπαθὶ του ἐμπλέξε ἀνάμεσα στὰ πόδια, σκόνταψε καὶ ἔπεσε στὸ πλευρό.

«Δόξα σοι ὁ Θεός, δὲν ἔπαθα τίποτα!» σκέφθηκε καὶ ἔκανε νὰ ψάξῃ τὸ στήθος του, μὰ τὰ χέρια του λὲς καὶ ἦταν δεμένα καὶ ἕνας μάγανος τοῦ ἔσφιγγε τὸ κεφάλι: ἔβλεπε νὰ τρέχουν μπροστά του στρατιῶτες καὶ μηχανικῶς τοὺς μετροῦσε:

«Ἐνας, δύο, τρεῖς στρατιῶτες καὶ ἕνας ἀξιωματικὸς ποὺ τοῦφυγε ὁ μανδύας!»

Μιὰ καινούρια λάμψη ἀστραπῆς — ἦτανε βέβαια κανόνι. Ξαναρχίζουν πάλι. Νὰ πάλι στρατιῶτες: πέντε, ἕξι, ἑπτὰ περνοῦν μπροστά του καὶ φοβήθηκε γιὰ μιὰ στιγμὴ πὼς θὰ τὸν τσαλαπατήσουν. Ἦθελσε νὰ φωνάξῃ, νὰ πῆ πὼς εἶναι χτυπημένος, μὰ τὸ στόμα του ἦταν στεγνόν, ἢ γλώσσα κολλημένη στὸν οὐρανίσκο καὶ ἔκαιε ἀπὸ δίψα, καὶ ἐνοιώθε πὼς τὸ στήθος του ἦταν ὑγρὸ, καὶ τὸ αἰσθημὰ αὐτὸ τὸν ἔκανε νὰ συλλογιζέται τὸ νερὸ... σὰν νὰ ἤθελε νὰ πῆ τὸ ὑγρὸ αὐτὸ ποὺ ἐνοιώθε. «Θὰ χτύπησα πέφτοντας» σκέφθηκε καὶ ὀλοένα πῦρ φοβισμένος μὲ τὸν πατήσουν οἱ στρατιῶτες ποὺ ἔτρεχαν μπροστά του, προσπάθησε πάλι νὰ φωνάξῃ:

«Πάρτε με!...»

Δὲν μπόρεσε: καὶ ἔβγαλε ἕνα τρομερὸν ἀναστεναγμὸ ποὺ τρομάξε καὶ ὁ ἴδιος. Κατόπι, κόκκινες σπῆδες χόρευαν μπροστά του: τοῦ φάνηκε

πώς οι στρατιώτες έρριχναν άπάνω του ένα σωρό πέτρες· οί σπίδες χόρευαν λιγώτερο τώρα, οί πέτρες, πού έρριχναν, τόν έπνιγαν όλοένα: έβαλε τά δυνατά του για να τις πετάξει άποάνω του· ξαπλώθηκε, δέν έβλεπε πιά, δέν άκουε, δέν έσκέπτετο, δέν αισθανότανε. Είχε σκοτωθή εκεί στη θέσι του από τό σκάζιμο της μπόμπας, πού τόν βρήκε κατάστημα.

Ο Κοζελτοφ, προσβύτερος, πού όλη τή νύχτα είχε καιρό να κερδίση και να ξαναχάση όλο του τό κέρδος, άκόμα και τό χρυσάφι πού είχε ραμμένο μέσα στις ραφές της στολής του, κοιμώτανε κατά τά ξεμερώματα στο στρατώνα του πέμπτου προμαχώνος, βαρύν και ήσυχον ύπνο, όταν έβούηξε ή φοβερή φωνή, από χίλια στόματα:

«Στά δπλα!»

«Σηκωθήτε, Μιχαήλ Σερένοβιτς! Έφοδος! τού φώναζε μια φωνή στ' αὐτί.

— «Φάρασα παιδιάτικη» άποκρίθη άνοιγοντας τά μάτια. Μά όταν είδε έναν άξιωματικό, ταραγμένος, κίτρινος, χαμένος να τρέχει από τή μια γωνία στην άλλη, κατάλαβε άμέσως και ή σκέψις μὴν τόν πάρουν για δειλό σε μια τέτοια κρίσιμη στιγμή, τόν έκαμε να πεταχθή άπάνω και να τρέξει να βρή τούς στρατιώτες του. Τά κανόνια ήταν βουβά, μόνον τό τουφέκι βροντούσε, έσφύριζαν οί σφαίρες όχι μία-μία, αλλά κοπάδια, όπως περνούν από πάνω μας τό φθινόπωρο τά πουλιά. Όλο τό διάστημα πού κατείχε τήν παραμονή τό τάγμα του, ήταν γεμάτο από καπνό, από φωνές και κατάρες· πηγαίνοντας, άπήντησε πλήθος στρατιώτες και πληγωμένους, και τριάντα βήματα παρακάτω, είδε τούς συντρόφους του κολλημένους στον τοίχο.

«Τό Σβάρες έπεσε, τού είπε ένας νέος άξιωματικός· χαθήκαμε».

— «Κολοκύθια!» άπήντησε με θυμό· έτράβηξε τό σπαθίκι του και: «Έμπρός, παιδιά» έφώναζε.

Η δυνατή και ήχητική φωνή του τόν έμψύχωσε και έτρεξε έμπρός· πενήντα στρατιώτες με μια φωνή τόν άκολούθησαν· μόλις προχώρησαν στ' άνοιχτά, βροχή από σφαίρες τούς δέχτηκε: δύο σφαίρες μαζί τόν χτύπησαν, μά δέν πρόφτασε να κυττάξει αν ήταν πληγωμένος ή όχι, γιατί μέσα στον καπνό έβλεπε μπροστά του άμπέχωνα μπλε και πανιαλόνια κόκκινα και άκουε φωνές πού δέν ήταν ρωσικές. Ένας Γάλλος, καθισμένος πάνω στο τέιχος, κουνούσε

τό κεφάλι του φωνάζοντας. Η πεποίθησις πως θα σκοτονότανε έδιπλασίαζε τό θάρος του Κοζελτοφ· όλοένα προχωρούσε, μερικοί στρατιώτες τόν προπέρασαν, άλλοι βγήκαν από άλλον δρόμο και ενώθηκαν μαζί του· ή άπόσταση πού τούς χώριζε από τά μπλε άμπέχωνα πού έφενγαν τρέχοντας πίσω προς τόν τάφο τους, έμενε πάντα ή ίδια, μά έσκόνταφτε όλοένα πάνω σε πληγωμένους και σκοτωμένους· όταν έφθασε στον έξωτερικό τάφο, θάμπωσαν τά μάτια του και ένιωσε ένα δυνατόν πόνο στο στήθος: έπειτα από μισή ώρα βρισκότανε ξαπλωμένος πάνω σ' ένα φορείο κοντά στον στρατώνα του Νικολάου. Ηξερε τώρα πως ήταν πληγωμένος, μά δέν πονούσε πιά· ήθελε πολύ να μπορούσε να πη κατιτί δροσερό και να ξαπλωθή πιο άναπαντικά.

Ένας κοντός χονδρός γιατρός έπλησίασε και του ξεκούμπωσε τήν καπότα του. Ο Κοζελτοφ ένύπταζε τόν γιατρό πού έξέταζε τήν πληγή του χωρίς να τόν πονέση διόλου· ο γιατρός έσκέπασε πάλι με τό πονκάμισο τήν πληγή, έσκούπισε τά δάκτυλά του πάνω στο έπανωφόρι του, και πήγε, χωρίς λέξι να ειπή, στον παρακάτω πληγωμένο. Ο Κοζελτοφ παρακολούθησε μηχανικώς ό,τι γινότανε γύρω του, θυμήθηκε τόν πέμπτο προμαχώνα και αισθάνθηκε τόν έαντό του ικανοποιημένο: είχε γενναία κάμει τό χρέος του· ήταν μάλιστα ή πρώτη φορά πού δέν είχε παράπονο με τόν έαντό του. Ο γιατρός, πού έδενε τήν πληγή ενός άλλου άξιωματικού, τόν έδειξε του ιερέως, πού στεκότανε εκεί κρατώντας τόν σταυρό.

«Πεθαίνω λοιπόν;» τόν ρώτησε ο Κοζελτοφ βλέποντάς τον να πλησιάζη.

Ο ιερεύς δέν άποκρίθη, είπε μίαν ευχή και του παρουσίασε τόν σταυρό.

Ο θάνατος δέν έτρόμαζε τόν Κοζελτοφ με τά αδύνατα χέρια του έφερε τόν σταυρό στα χείλη του και έίλαψε.

«Τους διώξαμε τούς Γάλλους;» ρώτησε τόν ιερέα με σταθερή φωνή.

— Νικήσαμε πέρα-πέρα, άποκρίθη ο ιερεύς, για να παρηγορήση τόν έτοιμοθάνατο. Η γαλλική σημαία έκαμάτιζε τώρα στην κορυφή του Μαλακόφ.

— «Δόξα σοι ο Θεός!» μισοείπε ο πληγωμένος, πού τά δάκρυα κύλησαν πάνω στο πρόσωπό του χωρίς να τό καταλαβαίνη. Πέρασε μπροστά του για μια στιγμή ή εικόνα του άδελφού του: «ο Θεός να του δώση τήν ίδια τύχη».

[Μετάφρασις Μ.]

ΛΕΩΝ ΤΟΛΣΤΟΪ

Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΠΕΘΑΜΕΝΩΝ

Οί άθώες, οί άγνές ψυχές, ώ! δέν πεθαίνουνε, άστέρια γίνονται, λουλούδια και πουλάκια, είναι οί ψυχές άχτίδες πού δέν σβένουνε, στα ούράνια ζούν, στους κάμπους, μες τά ρυάκια.

Τήν πάναγνη ψυχή σου, ώ πεθαμένη, τήν ζήτησα στους άνθισμένους κάμπους, μήπως λουλούδι έπήγε εκεί να γένη... στους άνθισμένους δέν τήν βρήκα κάμπους.

Μην ή ψυχή σου έγίνηκε πουλάκι; Έπήγα μίαν αυγή στο έξμο δάσος μή σ' άκούσω να ψάλλης τραγουδάκι... σαν πουλάκι δέν σ' έβρηκα στο δάσος.

Στόν ούρανό κύτταξα μια βραδιά τ' άστρα, πού έφέγγαν θλιβερά σαν νεκροκέρια, και σ' έβρηκα και σ' ένιωσα ψηλά πού έφώλιαζε ή ψυχή σου μες τ' άστέρια.

(Ζάκυνθος 1903)

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΓΟΡΑ ΡΩΜΑΪΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΚΑΙ Η ΠΗΓΗ ΚΛΕΨΥΔΡΑ

Αί νυν τελούμεναι άνασκαφαι εν τή αγορά των ρωμαϊκών χρόνων, αι παρα τό Όρορόγιον του Κυρρήστου υπό τήν διεύθυνσιν του τε ύρηγητου της αρχαιολογίας κ. Άλεξ. Φιλαδελφείως και έμοϋ, δαπάνη της Αρχαιολογικής Έταιρείας, ήρξαντο πρό έξ μηνών. Αί άνασκαφαι αύται είναι συνέχεια των από του 1890 άρξαμένων υπό του άοιδίμου Στ. Κουμανούδη, των έξενεγκουσών εις φώς τήν ΝΑ. γωνίαν ενός όλου, εύλόγως ύποτιθεμένου δρθογωνίου, ήτις έχει σχήμα του στοιχείου Γ. προς Β. και Δ. διευθυνομένων των δύο αυτου πλευρών. Το άποκαλυφθέν μέρος (μήκος έξωτερικόν 112 μέτρων, πλάτος 96) περιέχει δάπεδον ύπαίθρου (μήκος έσωτερικόν 82 μ. επί 57 μ. πλάτος), έστρωμένον διά μεγάλων τετραγωνικών πλακών, έν φ' έυρηνται κίονες 14 μη περισσώζοντες τό άρχικόν αυτών ύφος, και θεωρούμενον ως υπόλειμμα Στοάς. Οί κίονες Ιστανται επί στυλοβάτου, κατά μίαν βαθμίδα ύψηλότερον του πλακοστρώτου ύπαίθρου και επί βάσεως Ιωνικού ύθυμου. Υπό δε τήν βαθμίδα όχετός εκ πόρων

κατεσκευασμένος περιθέει προς ύποδοχήν των δμβρίων ύδάτων. Το κατά πλάτος της Στοάς έδαφος είναι άστρωτον: Όπισθεν αυτης ύπαρχει έτερός τις ισόβαθός χώρος κχωρισμένος διά μαρμαρίνου χαμηλού στηλοβάτου, άστρωτος και αυτός και διαιρούμενος εις μικρά δωμάτια (τά πωλητήρια των άνιων), άν τινα διακρίνονται σαφώς έχοντα μαρμαρίνον τόν πρόσθιον τοίχον, διακοπτόμενον διά των θυραίων άνοιγμάτων, ύψούμενον δε μέχρις 1 1/2 περίπου μέτρου, ένθα ζώνη τις μετά κύματιον ως γείσωμα άποδεικνύει ήμιν ότι ή άνωτέρα αυτου τοιχοδομία ήτο ποτέ έξ άλλου ύλικού κατεσκευασμένη. Ο τοίχος ούτος ο μαρμαρίνος πανταχού δέν σώζεται, άντ' αυτου δε έν τω προς Δ. σκέλει του Γ. κίονες 7 άρράβδωτοι άνευ βάσεων και ούχι έν Ιση άπ' άλλων άποστάσει, άποκεκρουμένοι δε εκ των άνω ένυπαρχουσι. Περατούται δε ο χώρος ούτος έν τή μακροτέρα προς Ν. γραμμή της όλης οικοδομής διά τοίχου εκ παρίων λίθων συγκροτούντος τό φυσικόν της γής ύψωμα.

Πρός Α. δε της Α. γραμμής της όλης οικοδο-

μῆς κείται τὸ Πρόπυλον, ὅπερ εἶναι εὐρύχωρον καὶ ἐστρωμένον διὰ παχειῶν καὶ μεγίστων πλακῶν, καὶ κεκοσμημένον διὰ 4, πολὺ παχύτερων τῶν τῆς Στοᾶς, κίωνων καὶ διὰ τριπλοῦ πηλαίου ἀνοίγματος πρὸς τὰ ἐντός. Μετὰ τοῦτο ἴστανται δύο μικρότεροι κίονες ὄρθοι καὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν παραστάς κεκολοβωμένη. Καὶ οἱ κίονες οὗτοι, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι, εἰσὶν ἀρράβδωτοι καὶ βαίνουσι ἐπὶ βάσεων Ἰωνικῶν. Πρὸ τοῦ Προπύλου ὑπάρχει ὑδραγωγὸς ἐπιμελῶς κατεσκευασμένος ἐκ πώρου. Τοιοῦτον δ' ὄν τὸ ἀρχαῖον τοῦτο λείψανον τῶν Ἀθηναίων, ἔλεγον ἐν τοῖς ἔμοις «Μνημείοις τῶν Ἀθηναίων» σελ. 103¹, ὅτι δὲν ἐγνώσθη ἐπαρκῶς, εἴτε ἀρχιτεκτονικῶς, εἴτε ἄλλως ὁποῖον τι ἦν, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς τοπικῆς θέσεως, ἐκ τῆς ὑποτιθεμένης δηλαδὴ ὀργανικῆς σχέσεως τοῦ τετρακονίου τῆς Ἀρχηγέτιδος Ἀθηνᾶς πρὸς τὸ κτίσμα τοῦτο καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, τῆς ἐκπαλαί ἐκεῖ ἐνιδρυμένης, ἣτις περιεῖχε *Καισαρικὴν* διάταξιν περὶ τῶν καλλιεργούντων τὸ ἔλαιον καὶ τῆς ὀφειλομένης ὑπ' αὐτῶν καταβολῆς φόρου εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἐκ τῆς εὐρέσεως ἀναθημάτων ἀγορανόμων ἐκ μαρμάρου μετὰ κοιλωμάτων χωρητικότητος καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου τῆς στοᾶς, μεταξὺ δύο κίωνων, ἀνακαλύψεως 4 κοιλωμάτων, μικρῶν πυκλικῶν, δίκην τρυβλίων, δυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν αὐτὸ Ἀγορὰν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Τὴν τοιαύτην δ' ἐπωνυμίαν τοῦ ἰδρύματος τούτου ἐπὶ μᾶλλον ἐπιβεβαιούσι καὶ αἱ εὐρεθεῖσαι ἐπιγραφαί:

- α) ΕΛΑΦΗΒΟ
ΛΙΟΥ ΤΟΠΟΣ
ΚΟΝΝΟΛΗΝΓΟΥ
- β) ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ
ΤΟΠΟΣ
ΕΠΙΦΑΝΟΥ
- γ) ΤΟΠΟΣ
ΑΓΑΘΟΚΛΗ
ΕΥΤΥΧΕΙΩ

αἵτινες πάντως ἐπιδηλωτικαὶ τόπων, ἐνθα ἐκάθητο οἱ πωληταὶ ὀνίων, καὶ ἡ ἐκ τῆς περιφέρειας τοῦ καταντικρῶ κίονος τῆς αὐτῆς σειρᾶς εὐρεσις λεπτῆς τινος γραμμῆς ὀριζοντίου, μικρ.

¹ Π. Καστριώτου «Τὰ Μνημεῖα τῶν Ἀθηναίων», Ἀθῆναι 1902.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

0,368, ἣτις φαίνεται ὅτι ἐχρησίμευεν ὡς πῆχυς ὑπὸ τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς τῶν μετρονόμων χαραχθεῖσα. Σημειωτέον δ' ὅτι ἀμφότεραι αὗται αἱ γραμμαὶ εὐρηγνται εἰς τὸ αὐτὸ ἀπὸ τῆς βάσεως ἑκατέρου τῶν κίωνων ὕψος, ἦτοι 1,664 τοῦ μέτρου.

Τοσαῦτα ἀπεκάλυψαν αἱ ὑπὸ τοῦ Κομμανοῦδη ἀνασκαφαί. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰκοσαετία ὀλόκληρος διέρρησε καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία περὶ ἄλλα μᾶλλον ἐπιείγοντα ἔργα στρέψασα τὴν ἐαυτῆς προσοχὴν ἦτοι: εἰς στερέωσιν ἰδίως τοῦ κινδυνεύοντος Παρθενῶνος, τοῦ Ἐρεχθεῖου, τῶν Προπυλαίων, εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ Λέοντος τῆς Χαιρωνείας, εἰς τὴν ἴδρυσιν Μουσείων ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις καὶ εἰς ἄλλας ἀνασκαφὰς καὶ εἰς ἀνίδρυσιν τοῦ ἐν Φιγαλεῖᾳ Ναοῦ τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀγάγη εἰς πέρας τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας.

Εὐτυχῶς τὸ νῦν Συμβούλιον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ καθηγητοῦ κ. Μιστριώτου, ἐθεώρησεν ὡς ὑποχρέωσιν τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης καὶ τὴν βαθμηδὸν ἐξερεύνησιν τοῦ ἐδάφους τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἀποκάλυψιν πολλῶν ἐπι ἀγνώστων οἰκοδομημάτων καὶ σημείων τῆς ἀρχαίας πόλεως, πρὸς ἀκριβετέραν γνῶσιν τῆς τοπογραφίας αὐτῆς. Εἶναι δὲ γνωστόν, γνωσιότατον ὅτι, ἐν ᾧ ἡ τοπογραφία τῆς Ῥώμης καθορίσθη σχεδὸν τελείως, δυστυχῶς πολλῶν μνημείων καὶ ἱερῶν τῶν Ἀθηναίων ἀγνοεῖται ἡ θέσις. Καὶ αὐτῆς τῆς κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποκαλυφθείσης ἀγορᾶς τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἀγνοεῖται ἡ ἀληθῆς ὀνομασία καὶ ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς οἰκοδομῆς. Καὶ τοῦτο διότι

οὐδεμία ἐπιγραφὴ διαφωτίζουσα τι περὶ αὐτῆς εὐρέθη. Ἐντεῦθεν δὲ προσφυνῶς καὶ ὑπὸ τοῦ Κομμανοῦδη ὀνομάσθη ἀπλῶς «ἀγορὰ Ῥωμαϊκῶν χρόνων». Ὁ Lolling ὀνόμασεν αὐτὴν Ἀγορανομεῖον.

Ὅστε, ὡς βλέπουσιν οἱ ἀναγνώσται τῶν «Παναθηναίων», οὐδ' αὐτὸ τὸ ὄνομα, οὐδὲ τὴν ἀκριβῆ χρονολογίαν δὲν κατώρθωσαν νὰ γνωρίσωσιν ἡμῖν αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται. Οὐχ' ἦγον ἄς ἐλπίζωμεν ὅτι αἱ περαιτέρω ἐσκαφαὶ θὰ λύσωσι τὰς ἀπορίας ἡμῶν ταύτας.

Ἡδὴ ἡ ἀνασκαφὴ προὐχώρησε μέχρι τοῦ συνεχόμενου οἰκοπέδου, ἐνθα ἡ οἰκία τοῦ Τυπάλδου, ἣτις καὶ κατηδαφίσθη ἀπαλλοτριωθέντος τοῦ χώρου. Ἐπίσης κατηδαφίσθη καὶ ἡ συνεχόμενη μικρὰ καθολικὴ ἐκκλησία ἀπαλλοτριωθεῖσα καὶ αὐτή.

Ὡς γνωστὸν ὁ ναῖσκος οὗτος, (ὅστις καὶ δὲν ἠρίθμει ἠλικίαν πλέον τῶν 60 ἐτῶν) εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ πρὸ 20^{της} εἰς μετὰ τὴν ἀνοικοδομησιν τῆς ἐπὶ τῆς λεωφόρου Πανεπιστημίου μεγάλης ἐκκλησίας τῶν Καθολικῶν τῆς τιμωμένης ἐπ' ὀνόματι τοῦ α' ἐπισκόπου Ἀθηναίων Ἀγ. Διονυσίου. Ἐν τῷ ἀνασκαφέντι χώρῳ, ἐνθα ἡ οἰκία τοῦ Τυπάλδου, ἀπεκαλύφθη ἡ συνέχεια τῆς Στοᾶς τῆς Ἀγορᾶς 30 μέτρα ἐπὶ πλέον μετὰ τῶν ἐργαστηρίων καὶ κίωνων πολλῶν ἴστανμένων κατὰ χάραν, δυστυχῶς ὅμως σωζομένων μόνον κατὰ τὸ ἦμισυ, τινῶν μάλιστα εἰς ὕψος 4 μέτρων.

Ἐδρήματα δ' ἄξια λόγου δυστυχῶς δὲν εὐρέθησαν, οὐδ' ὑπῆρχεν ἐλπίς νὰ εὐρεθῶσι, καθότι τὰ θεμέλια αὐτῆς εἶχον φθάσει μέχρι τοῦ κρηπιδώματος τῆς Στοᾶς. Ἐλάχιστα μόνον ἀρχιτεκτονικὰ καὶ τινα γλυπτὰ ὄλως ἠκρωτηριασμένα εὐρέθησαν ἐκτισμένα ἐν τοῖς τοίχοις τῆς οἰκίας.

Ἐκ τῶν ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν ἐπίσης ἦλθεν εἰς φῶς πηγὴ ὕδατος, πηγάζουσα ἐκ τῶν ἀνωθεν τῆς ἀνασκαφῆς στρωμάτων, ἐκ τῶν Β. κλιτύων τῆς Ἀκροπόλεως. Ἡ πηγὴ αὕτη διαρκῶς ῥεεῖ, ἔχουσα περὶ τὰ 100 δρᾶμ. ὕδατος, δὲν δύναται καθ' ἡμᾶς νὰ εἶναι ἄλλη τις, ὡς μηδεμιᾶς ἄλλης ἀναφερομένης ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων εἰς τὸ μέρος τοῦτο, ἢ αὕτη αὕτη ἢ γνωστὴ Κλεψύδρα, ἣς τινος τὰ ὕδατα καταλείβονται ἀκριβῶς ἐκ τῆς ΒΔ. γωνίας τῆς Ἀκροπόλεως παρὰ τὸ Ὀρολόγιον τοῦ Κυρρηστοῦ (Ἵδραυλικὸν Ὀρολόγιον).

Ἡ πηγὴ αὕτη λοιπὸν νῦν ἀποδεικνύεται διὰ τὴν κατῆρχετο εἰς τὸ Ὀρολόγιον τοῦ Κυρρηστοῦ καὶ διήρχετο διὰ τῆς Ἀγορᾶς. Ὡς βλέπομεν δὲ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν, πλείστοι ὄχτοι καὶ ὑδραγωγεῖα πώρινα καὶ μαρμαρίνα καὶ κρήναι μετὰ κρουσῶν ἀγούσι τὸ ὕδωρ εἰς τὰ διάφορα ἐργαστήρια, ἐν οἷς καὶ κοιλότητες ὑπάρχουσι ἐν τῷ ἐδάφει πρὸς ἔνθεσιν τῶν ὕδρων κατὰ τὴν ὕδρευσιν. Τὸ ὕδωρ τοῦτο ἦν βεβαίως ἀφθονώτατον κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν. Νῦν δὲ τίς οἶδε πῶς κατεχώσθη τὸ ὑδραγωγεῖον καὶ ἐφραχθῆ, τοῦ ὕδατος καταβιβρωσκομένου ἐν καταβόθραις.

Ὅπως ποτ' ἂν ἡ δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τὸ περισωθὲν ὕδωρ εἶναι αὐτὸ τοῦτο τῆς Κλεψύδρας, διότι καὶ ἡ ποιότης τοῦ ὕδατος εἶναι ἡ αὐτῆ, δηλαδὴ ὑφάλμυρον ὡς τὸ τῆς Κλεψύδρας τῆς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ὡς εἶπομεν ἐν τοῖς «Μνημείοις τῶν Ἀθηναίων» σελ. 84.

Ταῦτα ἀνευρέθησαν ἐκ τῶν γενομένων μέχρι τοῦδε ἀνασκαφῶν, μένει δὲ ἤδη ἐπιπροσδοκῶν αὐτῶν τὸ Στρατιωτικὸν Ἀρτοποιεῖον, ὅπερ κατηδαφίζομενον θὰ δώσῃ ἔξοδον πρὸς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἀδριανοῦ (Παλαιὰ Ἀγορὰ ἢ καεῖσα).

Ἀθῆναι

Π. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ

¹ Ἐφορος τοῦ Ἐθν. Ἀρχαιολ. Μουσείου

ΤΟ ΕΡΗΜΟΣΠΙΤΟ

Ὁ ἄνεμος τραγουδᾷ θλιβερά, παραπονετικὰ πάντοτε, καὶ τὸ κῆμα τοῦ πελάγους ἀκούγεται νὰ σπᾶξῃ στὰ βράχια, νὰ κωλᾶ στὴν ἀμμουδιὰ μ' ἓνα θόρυβο κάποιας ἐργασίας βιαστικῆς. Κάποτε ὅμως τὸ τραγοῦδι τοῦ ἀνέμου τὸ θλιβερὸ γίνεται κλάψιμο, οὐρλιασμα, καὶ ὁ θόρυβος τοῦ κύματος ὄχι πᾶ ἐργασίας, ἀλλὰ καταστροφῆς. Οἱ φωνῆς τῶν γλάρων, ποὺ σὲ μεγάλο πλῆθος βρῖσκοντ' ἐκεῖ, εἶνε τὰ μόνα, ποὺ ποικιλιοῦν τὸν θόρυβο τοῦ κύματος καὶ τὸ τραγοῦδι τοῦ ἀνέμου.

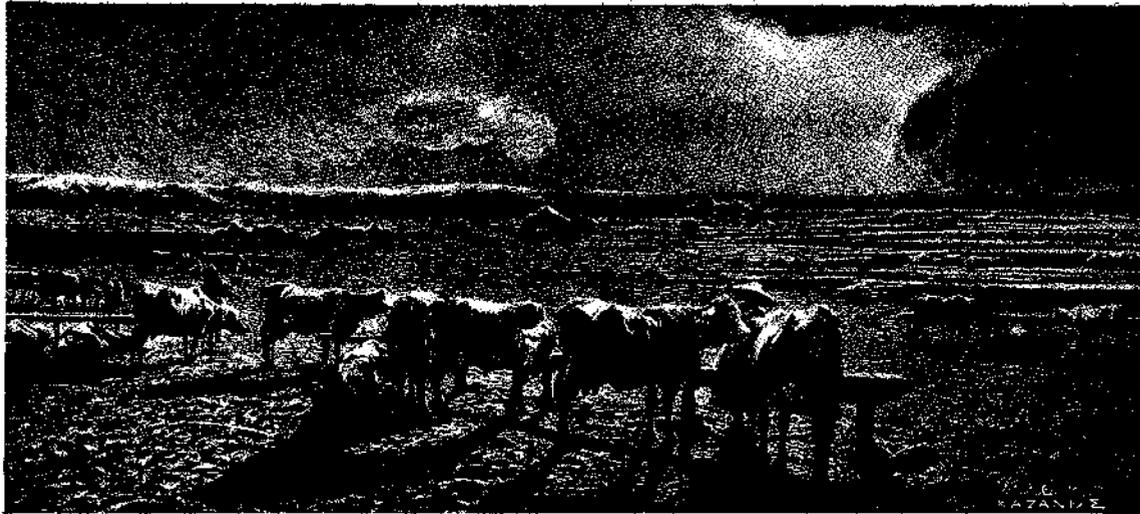
Τὸ ἐρημόσπιτο, χτισμένο σ' ἓνα βράχο, ἦταν ὁ μόνος σύντροφος τῆς ἐρημίας, ποὺ ἀπλωνότανε σὲ ὅρα πολλὴ ἐκεῖ τριγύρω.

Ἡ γῆ ἦταν βραχώδης καὶ κατὰ ψηλὰ παράξενα χόρτα ἔβγαζε οἱ βράχοι μαῦροι σὰν ἀπὸ πυρκαϊά.

Καὶ τὸ ἐρημόσπιτο σὰ σκοπὸς στὸ ψῆλωμα τῶν βράχων, φαινότανε νὰ κωλᾶ τὴ θάλασσα σὰν νὰ περιμένε κάποιον νὰ ἔλθῃ, κάποιον ποὺ εἶχε καθῆ πίσω ἀπ' τὸν τοῖχο τὸν οὐράνιο.

Εἶχα φθάσει μὲ κακὴ διάθεσι. Ὁ ὀδηγὸς μου καθῶς κρατοῦσε τὸ μουλᾶρι του, τραγουδοῦσε θινόφωνα ἓνα τραγοῦδι, ποὺ φαινότανε νὰ τοῦ τὸ δασκάλεψαν ὁ ἀέρας ὁ θλιβερός καὶ ὁ κρότος ὁ μονότονος τοῦ κύματος. Ὅλο γιὰ ἐρημίες ἔλεγε.

Ἐνα δεντρί στὴν ἐρημίᾳ...

ΣΤΗ ΒΟΣΚΗ — ΥΠΟ ΣΕΓΡΑΝΤΙΝΙ

Και ο άνεμος στά αυτιά μου τραγουδοῦσε και αὐτὸς τραγοῦδι ἐρημιάς, και τὸ κῆμα ποὺ ἀκουγότανε νὰ χτυπᾷ, νὰ ἀπλώνεται, ἔλεγε, και αὐτὸ, κάτι ἔρημο, κάτι σὰν παράπονο χιλιάδων ψυχῶν χαμένων στά βάρη του. Και ὅλος ὁ κόσμος σὰν νὰ εἶχε σβύση πιά, νὰ εἶχαν χαθῆ οἱ ἄνθρωποι, ἡ ζωὴ, και μόνος διαβάτης τοῦ κόσμου ἔρημος νὰ εἴμουν ἐγώ!

— Νά το! μοῦ εἶπε, ἄμα εἶδε τὸ ἐρημόσπιτο ὁ ὀδηγός μου.

Στὸ δρόμο, πρὶν ἀρχίσῃ νὰ τραγουδᾷ, μοῦ εἶχε διηγηθῆ τὴν ἱστορία τοῦ Ἐρημόσπιτου. Ἦτανε μιὰ μικρὴ περιέργη και λυπητερὴ ἱστορία, ποὺ μ' ἔκανε νὰ λησμονήσω γιὰ λίγο τὴ στενοχώρια μου.

Κύταξα, καθὼς περνοῦσα, τὸ σπίτι τὸ ἔρημο. Ἦτανε ἓνα μεγάλο σπίτι με δύο πατώματα, δυνατὸ, γερὸ μ' ὄλα τὰ χρόνια ποὺ εἶχε. Σωστὸ καταρύγιο πειρατῶν και λαθρεμπόρων. Οἱ τοῖχοι του ἦτανε πρασινασμένον και ὁ τοίχος τῆς μάνδρας μόνον μισογκρεμισμένος.

Ὁ ἄνεμος, ἐκεῖ, σ' ἓνα στρήψιμο ἔγεινε πιὸ δυνατὸς, ἐσφύριζε τρελά, μανιακά.

Ὁ ὀδηγὸς εἶχε πάσῃ τὸ τραγοῦδι του και κύταζε τὸ σπίτι και αὐτὸς. Ξαφνικά μοῦ λέγει.

— Δὲ σοῦ φαίνεται ν' ἀκοῦς κλάμα;

Ἄκροάσθηκα. Ὁ ἄνεμος αὐτὸς θρηνοῦσε.

— Ὅχι.

— Μὰ ἀκουσε!

Τώρα ἀκουσα, ἢ μοῦ φάνηκε νὰ ἀκούω κλάμα μέσα στὸ σφύριγμα τοῦ ἀνέμου, κλάμα ἀνθρώπινο!

— Μπᾶ! ὁ ἄνεμος τὰ φτειάχνει!

— Ὅχι, ὄχι! εἶνε ἡ γρηὰ τοῦ Βόλγη, ποὺ κλαίει τὰ παιδιὰ της...

Ἄφισαμε τὸ ἔρημο αὐτὸ μέρος και φθάσαμε κοντὰ σὲ κήπους. Σὰν νὰ ἔβγαίνα ἀπ' τὸ βασιλεῖο τοῦ Πλούτωνος μοῦ φάνηκε, ἢ ἀπὸ κάποιον κακὸ ὄνειρο.

Ὁ τόπος ἦτανε πράσινος ἐδῶ, τὰ μαγκάνια δουλεύαν. Οἱ φωνές τῶν ζῶων, τῶν δονίθων και πρὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων μοῦ δώσανε λίγη χαρά.

Ὁ ὀδηγός μου εἶχε ἀρχίσῃ ἓνα κλέφτικο τραγοῦδι, γεμάτο κρασί και ἀρνιά σουβλιστά.

Μετὰ μιὰ ὥρα ἔφθασα στὸ μέρος ποὺ θὰ ἔκανα σταθμό. Ὁ ἥλιος ἔγεργε πρὸς τὴ δύση και φαινότανε νὰ χάνεται πίσω ἀπ' τὸ ψηλὸ και ἀπόκρημο μέρος, ποὺ πέρασα και ὅπου ἦτανε τὸ ἐρημόσπιτο.

Ὁ ὀδηγὸς χάθηκε σὲ λίγο και αὐτὸς, παίρνον-τας τὸν ἴδιον δρόμο, ποὺ ἦλθαμε...

Ὅταν μετὰ λίγες ὥρες βρέθηκα μόνος στὸ δωμάτιο ποὺ μοῦ ἔδωσαν νὰ κοιμηθῶ, και ὁ θόρυβος ὁ μικρὸς τῆς ἐξοχῆς εἶχε χαθῆ και ἔμεινα στὸ παράθυρο, ἀκούοντας τὴ θάλασσα νὰ ναουρίζῃ τὴν κοιμισμένη φύση, ἢ ἱστορία τοῦ Ἐρημόσπιτου ἦλθε στὸ νοῦ μου. Και εἶδα πάλι τὸ σπίτι, ὅπως θὰ βρισκότανε τώρα μέσα στὸ σκοτάδι, σκοτεινὸ, με μισάνοιχτα παράθυρα σὰν κουρασμένα μάτια ἀπ' τὴ μάταια παραμονή. Φαντάσθηκα τὰ ἔρημα και σκοτεινὰ δωμάτιά του, ποὺ μόνον τὰ ἔρπετα θὰ τρέχανε με θόρυβο μέσα, ἀνεβαίνοντας στὸ ἔρημο τζάκι, στά παράθυρα, στές πιατοθήκες.

Ἡ φωνὴ τοῦ ὀδηγοῦ, τοῦ ἀγνώστου ἐκείνου ἀνθρώπου, ποὺ ὑπῆρξε γιὰ κάμποσες ὥρες σύντροφός μου, και ποὺ λυπήθηκα, ὅταν τὸν εἶδα νὰ φεύγῃ και νὰ χάνεται καβάλλα στὸ ζῶο ποὺ πρὶν ἔφεργε ἐμένα, ἢ φωνὴ του ἐρχότανε στά αυτιά μου σὰν νὰ μοῦ θύμιζε πολλὰ, ποὺ λησμονοῦσα.

... Μόνον ἓνα σπίτι θὰ ἀπαντήσωμε στὸ δρόμο μας τώρα, ἓνα μονάχα, ἀλλὰ και αὐτὸ ἔρημο! Και εἶναι ἀπὸ χρόνια πολλὰ ἔτσι, ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ χάθηκαν οἱ δικοὶ του. Ἀπὸ τότε κανεὶς δὲν πάτησε μέσα, ὅλοι φοβοῦνται, γιὰτι ἀκούγονται φωνές, παλέματα και βογκητὰ σὰν ἀνθρώπων ποὺ σφάζουν!...

Σ' αὐτὸ τὸ σπίτι, τώρα και χρόνια πολλὰ, ἔμεινε ἡ γρηὰ τοῦ καπετὰν Βόλγη με τὰ δύο της παιδιὰ και μιὰ κόρη τὴ Μέλπω, ποὺ ὁμοιά της στὴν ἐμορφιά δὲν βρισκόταν οὔτε στοῦ κάμπου τὰ χωριά, οὔτε στά βουνήσια. Ἦτανε ὡραία σὰν τὶς κόρες, ποὺ βγαίνουν τὴ νύχτα ὅταν εἶνε φεγγάρι, σὲς καλαμιές κοντὰ. Ζοῦσαν μονιασμένα, εὐτυχισμένα στὸ σπίτι αὐτὸ, ποὺ ἂν και ἦτανε μακριὰ ἀπ' τὴ χώρα, δὲν τοὺς ἔμελε, εἶχανε γεινή παιδιὰ τῆς ἐρημιάς πιά, γιὰτι ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ κουρσάρου Βόλγη ποὺ τὸ εἶχε χτίσῃ, δύο γενεές Βόλγη εἶχαν περάσῃ ἀπ' τὸ σπίτι αὐτὸ.

Τὴ Μέλπω τὴν λέγανε ἀδελφὴ τους τὰ παιδιὰ, ἀλλὰ πολλοὶ ἔξεραν ὅτι δὲν ἦτανε, και ὅτι τὴν εἶχε βρῆ ὁ καπετὰν Βόλγης, μικρὴ, μικρὴ, μιὰ νύχτα σ' ἓνα πλοῖο μεγάλο, ἔρημο, σκο-

τεινὸ, με σπασμένα κατάρτια, ποὺ παράδερνε στὸ κῆμα. Πολλοὶ νέοι, τρελοὶ ἀπ' τὴν ἀγάπη της, τὴν εἶχαν ζητήσῃ, ἀλλ' ἡ γρηὰ Βόλγη τὴν ἀρνῆθηκε, ὅσο καλοὶ και ἂν ἦτανε.

— Δὲν εἶνε ἀκόμα καιρός!... ἔλεγε.

Και τὴν ἀγαποῦσε πολὺ, ἢ γρηὰ Βόλγη τὴ Μέλπω, ἴσως πιὸ πολὺ και ἀπ' τὰ παιδιὰ της.

Ἐνα πρωτὶ καλοκαιριάτικο, πρὶν ἀκόμα φανῆ ὁ ἥλιος, ὁ Βάσος, ὁ δεῦτερος γιὸς τοῦ καπετὰν Βόλγη, ἀκουσε κρότο στὴν πόρτα και σηκώθηκε νὰ δῆ ποιὸς ἦτανε. Εἶδε τὴ Μέλπω νὰ βγαίνει ἔξω. Ντύθηκε γρήγορα και τὴν ἀκολούθησε νὰ δῆ ποὺ πάει.

Αὐτὴ, γρήγορα βαδίζοντας, ἔφθασε σὲ μιὰ θέσι γεμάτη βράχια, ὅπως ἦτανε παντοῦ, ποὺ κάτω ὁμῶς τὸ κῆμα κλιότανε στὴν ἀμμουδιά. Ἐκεῖ τὴν ἔχασε. Αὐτὸς πλησίασε και κρύφθηκε μέσα σὲ δύο βράχια, ποὺ πάνω των σὰ σιλάβος γυρτὸς με τὴν ὀμπρέλα, ἓνα δεινδρὺλι ἔσκυβε πυκνόφυλλο.

Ἐδῶ και κεῖ πηδοῦσαν πουλάκια ἀφίνοντας ἓνα μικρὸ κελάδημα, χρυσόμυγες ἔτρεχαν, πετοῦσαν βουίζοντας πάνω ἀπ' τὰ λίγα ἄγρια χόρτα, και πέρα στὴ θάλασσα οἱ γλάροι τρέχανε πάνω ἀπ' τὰ νερά.

Ἐνα γέλιο ἀκουσε ξαφνικά, ἓνα γέλιο ποὺ ἦτανε σὰν πέσιμο νεροῦ ἀπὸ βρύση μαγική, σὰ γέλιο ἐρωτευμένης ἀνθρώπο νεραίδας!... Αὐτὴ γελοῦσε, ἢ Μέλπω, μόνη της, γελοῦσε σὰ θεὰ τῆς θάλασσας με τὸ κῆμα, ποὺ ἐρχότανε σὰν ταπεινὸς προσκυνητῆς και ἀπλονόταν στά πόδια της!

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

ΣΕΓΡΑΝΤΙΝΙ

Ὁ Βάσος λησμονήθηκε, χάθηκε κυττάζοντας...
Ξαφνικά όμως ένα γρήγορο περπάτημα τὸν ἔκανε νὰ κυττάξῃ ἔπάνω. Ὁ ἀδελφός του! Εἶδε τὸν ἀδελφό του, τὸν Γιώργο, νὰ ἔρχεται γρήγορος ἔπάνω του μὲ ἀγριεμένα μάτια! Καὶ σὲ κείνα τὰ ἄγρια μάτια, ποὺ φαινότανε κάτι νὰ ταράζεται, εἶδε τὴν ἀγάπη τοῦ ἀδελφοῦ του στὴν κόρη ποὺ λουζότανε. Στὸ χέρι του ἔλαμπε ἕνα μαχαίρι...

Χωρὶς νὰ βγάλῃ μιλιὰ, σέρνει καὶ αὐτὸς τὸ μαχαίρι του. Καὶ μὲ μὴς ἀρχίζουνε νὰ παλεύουν σιωπηλά, χωρὶς φωνή, χωρὶς μιλιὰ σὰ νὰ φοβόντανε μὴ, ἂν μιλήσουν, κέρνουν τὴ μάχη. Τὰ μάτια τῶν ἁμῶν λέγανε πολλά, ἀνοιχτά, μὲ κάτι κακὸ, κακὸ νὰ λάμπῃ σὸν κόλαση, ποὺ βράζει καὶ πλημμυρᾷ ἀπ' ἀστραπές!

Ξαφνικά ὁ Γεώργιος κλονίσθη, ἔκανε κάτι

τότε νὰ πῆ, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσε καὶ ξαπλώθηκε κάτω στὴ γῆ. Ὁ Βάσος, σὸν τρελὸς φεύγει, ξαναγυρίζει πάλι πίσω, βλέπει τὸ αἷμα ποὺ τρέχει ποτίζοντας τὴ ξερὴ γῆ, φωνάζει τὸν ἀδελφό καὶ μὴ παίροντας ἀπάντησι φεύγει πάλι, τρέχει στὸ Σχισμένο βράχο καὶ ἀπ' ἐκεῖ τινάζεται κάτω στὸν γκρεμνὸ!...

Ἡ γοῆ ἢ μάννα τῶν τρελάθηκε, καὶ καιρὸ πολὺ τὴ βλέπανε νὰ γυρίζῃ στὰ βράχια ζητώντας τὰ παιδιὰ της, χωρὶς νὰ ἔχη κανένα νὰ τὴν προσέχῃ, γιατί ἡ κόρη μετὰ τὸ κακὸ χάθηκε ξαφνικά!... Τί ἔγινε; Κανείς δὲν ἔμαθε!...

Μόνο τὴν ἄλλη μέρα τοῦ σκοτωμοῦ, θαλασσοῖ, ποὺ γύριζαν ἀπ' τὸ πέλαγος, διηγόντανε κ' ἔλεγαν γιὰ ἕνα πλοῖο, ποὺ εἶχανε ἀπαντήσῃ τὴ νύχτα, ἕνα πλοῖο, ποὺ ἔπλεε σκοτεινὸ, μὲ σβυστά τὰ φανάρια καὶ σπασμένα κατάρτια!...

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΓΑΩΣΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΗΜΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ

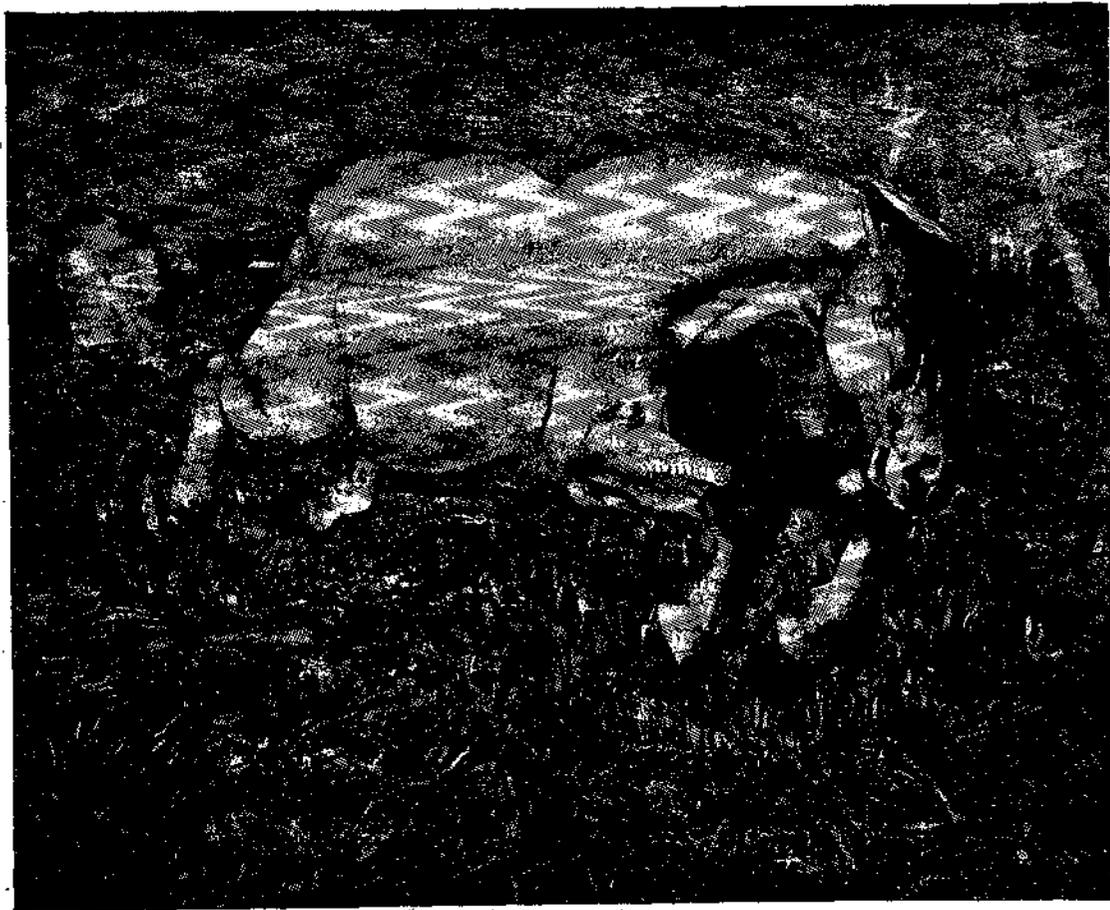
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ

Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν μετ' Ἀλέξανδρον χρόνων ἔδειξαν σχεδὸν πάντοτε ἀσύγγνωστον ἀμέλειαν πρὸς τὴν ἐξέτασιν τῶν συγχρόνων πραγμάτων, σκεπτόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν ἀφαιρέσει ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας, διὸ καὶ παραμελουμένης τῆς οὐσίας τῶν ζητημάτων ἐπήλθεν παρ' αὐτοῖς εἰς πολλὰ ζητήματα τυφλὴ ἐξάρτησις τῶν σιέψεων ἀπὸ τῆς παραδόσεως. Οὐδεὶς βεβαίως ἀρνείται ὅτι εἰς τοὺς Ἕλληνας κυρίως ἀνήκει καὶ ἀνήκει τὸ μέγα παρελθόν, τοῦ ὁποίου αὐτοὶ κυρίως εἶναι οἱ κληρονόμοι, καὶ ὅτι πολλὰς ἐθνικὰς ὠφελείας παρέσχεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἰδέα αὕτη, ἀλλὰ πάλιν μόνον ὁ τυφλωτῶν πρὸς τὰ πράγματα δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι στενὴ ἀντίληψις τῆς ἰδέας ταύτης συνετέλεσεν ὥστε τῶρα ἄλλοι λαοὶ ἐννοήσαντες τὴν οὐσίαν τοῦ ἀρχαίου βίου νὰ ἔχωσι τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα ἐκ τῆς σπονδῆς αὐτοῦ καὶ νὰ εἶναι πραγματικοὶ ἀπόγονοι τῶν προγόνων ἡμῶν, ἐνῶ εἰς τοὺς Ἕλληνας στενὴ κατανόησις καὶ μίμησις τοῦ ἀρχαίου βίου παρήγαγε τὴν ἀφαίρεσιν ἀπὸ τῆς πραγματικῆς ζωῆς, ἐκ τῆς ὁποίας κατὰ μὲν τοὺς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνους προέκυψεν ὁ πιθηκισμὸς, τοῦ ὁποίου τὰ λείψανα μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων εἶναι καταφανῆ, κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους προέκυψεν ὁ βυζαντινισμὸς, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ κατάστασις, τὴν ὁποίαν ὅλοι σήμερον βλέπομεν. Διότι συνειθίσασαν εἰς ὅλα τὰ ζητήματα νὰ σκεπτόμεθα χωρὶς βάσιν, ἦτις εἶναι ἡ ἐμπειρία, ἦτοι τὸ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν γινόμενον, τὸ ὁποῖον καλῶς ἐννοούμενον

δίδει ζοφὴν εἰς πᾶσαν οὐσίαν καὶ πράξιν. Διὰ τὴν ἔλλειψιν δὲ αὐτὴν προέρχεται σύγχυσις πραγμάτων, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναδεικνύονται οἱ ἐπιτήδειοι ἐκμεταλλεῖται, οἱ ὁποῖοι τοιοῦτοτρόπως ἐκ τῶν ὑστέρων μεταβάλλονται εἰς φόβερους ἐχθρούς τῆς προόδου.

Τοιοῦτοτρόπως ἐξηγεῖται πῶς δὲν καταρωθώσαμεν ἀκόμη νὰ ἔχωμεν εἰς εὐρὴν κύκλῳ σαφῆ συνειδήσιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς διαφορᾶς ἀπ' αὐτῆς τῶν πρακτικῶν ζητημάτων, πῶς φορτωμένοι μὲ γνώσιν νεκρῶν ἀνεπιχειρημάτων, πῶς γινόμεθα πολυμαθεῖς χωρὶς νὰ γινόμεθα παραγωγικοὶ, πῶς γινόμεθα φιλοπατρίδες χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἀληθῆ φιλοπατρίαν, πῶς λεγόμεθα ἠθικοὶ, χωρὶς νὰ ἔχωμεν σαφῆ ἔννοιαν τῆς ἀληθοῦς ἠθικῆς κ.τ.λ.

Ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἡμῶν κινήσει αἰσθητότατῃ εἶναι ἡ εἰς μεγάλην κλίμακα ἔλλειψις τῆς ἀνευ προκαταλήψεως ἐξετάσεως τῶν φαινομένων τοῦ νεωτέρου ἡμῶν βίου καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν. Διὰ τοῦτο δὲ πολλὰκις στερομένοι ἐπιχειρημάτων στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐκτρεπόμεθα εἰς κενόσπουδον μεγαληγορίαν καὶ ὕβρεις, διὰ τῶν ὁποίων οὐδὲν κατορθοῦμεν καὶ αἱ ὁποῖαι ἀποδεικνύουσι μᾶλλον τὴν γυμνότητα ἡμῶν. Ἀνεφάνη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ Fallmerayer, ὁ ὁποῖος εἶπε τόσα εἰς βάρος ἡμῶν καὶ ἡμεῖς οὐδὲν πρότερον καταρωθώσαμεν, πρὶν ἄνδρες σοφοὶ ἐξετάσαντες τὰ καθ' ἡμᾶς ἀντέκρουσαν ἀποτελεσματικῶς τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ἀνδρός. Καὶ ὁμως ἐν ἐμελετάτῳ ὑφ' ἡμῶν ὁ μεσαιωνικὸς καὶ νεώτερος ἡμῶν

ΣΠΟΥΔΗ — ΣΕΓΚΑΝΤΙΝΙ

βίος προσηκόντως, οἷαν σωρεῖαν ἐπιχειρημάτων θὰ εἶχομεν ἀμέσως νὰ ἀντιτάξωμεν! Δυστυχῶς δὲν ἐσωφρονίσθημεν σημαντικῶς ἐκ τούτου καὶ ἔδειξαμεν ἀμέλειαν ἐγκληματικὴν. Ἀφήνομεν πολλάκις διὰ τῆς ἀμελείας ἡμῶν ταύτης τὴν ἐξέτασιν πολλῶν ζωτικῶν ἡμῶν ζητημάτων εἰς ἔννεον, οἱ ὁποῖοι περιπίπτουσιν ἐνίοτε διὰ τὴν ἄγνοιαν πολλῶν εἰς ἀτοπήματα καὶ ἐξάγουσιν ἐνίοτε ἀδίκους κρίσεις, ἐνῶ ἡμεῖς φωνασκοῦμεν καὶ ἀπαιτοῦμεν φιλελλητισμὸν, τὸν ὁποῖον ζητοῦμεν νὰ στηρίξωμεν διὰ τῶν δύο ψιμνθίων, τῆς καταγωγῆς ἡμῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ τῆς ἐξωτερικῆς μιμήσεως τῆς γλώσσης αὐτῶν, ἐνῶ καθῆκον ἔχομεν ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον, τὴν δημιουργίαν καθαρῶν ἀντιλήψεων διὰ τῆς ἐκβολῆς παντὸς ἐπεισοῦτον.

Χρειαζόμεθα λοιπὸν πρῶτον ἐξέτασιν φιλοσοφικὴν καὶ ἐλευθέραν τῶν πραγμάτων, ὅπως ταῦτα ἔχουσι, ἵνα ἀποκτήσωμεν τὰ τῆς ἐμπειρίας διδάγματα, δεύτερον δὲ τὸν εἰς πᾶν ζήτημα

χωρισμὸν τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν κατ' ἀξίαν ἐκτίμησιν ἐκάστης. Ἡ ἐνωσις τῶν δύο τούτων τρόπων τῆς ἐξετάσεως εἶναι ἡ μέθοδος, διὰ τῆς ὁποίας θὰ λύσωμεν καὶ πλεῖστα κοινωνικὰ ἡμῶν ζητήματα κατὰ τρόπον σύμφωνον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ.

Ἄλλοτε ἐκ τῆς συγχύσεως ταύτης μέγαν θόρυβον ἤγειρε τὸ ζήτημα τῆς προφορᾶς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὁ Ἐρασμος ἐκ διαφόρων παρατηρήσεων δομηθεὶς κατεῖδε τὸ διάφορον τῆς ἀρχαίας προφορᾶς ἀπὸ τῆς νῦν. Ἡ τότε κατάστασις τῆς ἐπιστήμης δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ περιορίσῃ τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου καὶ μετεφέρῃ τούτο καὶ εἰς τὸ πρακτικόν, ἔξ ὅσῳ προέκυψεν ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον τῶρα ἀναγινώσκουσιν οἱ ἐν Εὐρώπῃ τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά. Ἡ σύγχυσις αὕτη ἐπὶ πολλὸν χρόνον δὲν ἄφηνεν ἐλευθέραν τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν. Παρ' ἡμῶν δὲ πλὴν τῶν ἄλλων τὸ πρᾶγμα ἐξελήφθη καὶ ὡς ἐθνικὴ ὑπό-

θεσις και συστηματικῶς ἠρηγήθημεν πᾶσαν μεταβολὴν διὰ τὴν ὑποστηρίζωμεν δὴθεν τὸ ἀλόβητον τοῦ ἔθνισμοῦ ἡμῶν και τὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων καταγωγὴν. Μόλις ἐσχάτως ἤρχισαν τὰ πράγματα νὰ τίθενται εἰς τὴν θέσιν τῶν διὰ τῆς ἐπισταμένης μελέτης τῶν παλαιῶν και νεωστὶ ἀνακαλυφθεισῶν πηγῶν και διὰ τῆς διακρίσεως τοῦ ζητήματος εἰς ἐπιστημονικὸν και πρακτικόν. Γνωστοῦ ὄντος ὅτι πᾶσα γλῶσσα ὑφίσταται διηλεκτὴ ἐξέλιξιν, ἐπιστημονικὸν εἶναι τὸ ζήτημα τῆς ἐξακριβώσεως τῆς προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς αὐτῆς ἀπὸ τῆς κλασσικῆς μέχρι τῆς σημερινῆς και ἡ κατὰ τὸ δυνατόν παρακολούθησις τῆς διηλεκτικῆς ἐξελίξεως. Πρακτικὸν δὲ εἶναι τὸ ζήτημα, ἂν ἡμεῖς ἢ οἱ ξένοι εὐρισκώμεθα ἐν τῷ δικαίῳ ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων. Ὅταν ἐχωρίσθησαν τὰ ζητήματα, και ἡ ἐπιστήμη καθαρὰ πλέον πάσης προκαταλήψεως προεχώρησεν εἰς τὴν ἐξέτασιν και ἐξηκριβώσε πολλὰ, εὐρέθη ὅτι τὰ πλείστα φωνητικὰ φαινόμενα τῆς Νεοελληνικῆς ἤρχισαν ἤδη ἀπὸ τῶν μετ' Ἀλέξανδρον χρόνων. Κατ' ἀκολουθίαν ἐφωτίσθη και τὸ πρακτικὸν μέρος τοῦ ζητήματος και ἐλύθη μᾶλλον ὑπὲρ ἡμῶν, διότι μικρότερον ἱστορικὸν σφάλμα διαπράττομεν ἡμεῖς ἀναγινώσκοντες μὲ προφορὰν 2,000 περίπου εἰδῶν τὰ συγγράμματα τῆς ἀρχαίας περιόδου ἀπὸ τοῦς ξένους, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν προφορὰν τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰῶνος και ταύτην ἠλλοιωμένην και μὴ ἐξακριβωμένην ἐντελῶς ἐτι ἀναγινώσκουσι και τὰ παλαιότερα τοῦ 5^{ου} αἰῶνος συγγράμματα και ὅλα τὰ τῶν μετ' Ἀλέξανδρον περιόδων.

Τὸ δίκαιον ἡμῶν τοῦτο ὑποστηρίζουσι και ἄλλοι δευτερεύοντες λόγοι, ὅτι ἡμᾶς ὡς κληρονόμους τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς πρέπει νὰ ἀκολουθῶσιν οἱ ξένοι και ὅτι διὰ τῆς προφορᾶς ἡμῶν θὰ βοηθηθῶσιν οὗτοι εἰς τὴν ἐνκολλητέραν ἐκμάθησιν τῆς Νεοελληνικῆς, τῆς ὁποίας ἡ ἀξία ὡς σπουδαίου βοηθήματος τῶν φιλολογικῶν μελετῶν πρὸ πολλοῦ ἀνεγνωρίσθη. Πόσον λαμπρότερα φαίνεται ἡ λογικὴ αὕτη ἀπὸ τὸν μωρὸν φανατισμὸν μερικῶν δὴθεν ἔθνικῶν ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν!

Ὅπως εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο μελέτη τῶν πραγμάτων και διάκρισις ἐπιστήμης και πράξεως ἐδημιούργησαν τὴν μέθοδον, διὰ τῆς ὁποίας προσήχθη ἡ ἐπιστήμη και ἐφωτίσθη ἡ πράξις, οὕτω και ἐν τῷ γενικῷ ζητήματι τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης και διὰ και τῆς ἐπιστημονικῆς ἐξετάσεως τῆς δημόδους ἡμῶν γλώσσης δὲν πρέπει νὰ παρεμβάλλεται ὡς κώλυμα ἢ πρακτικὴ ἰδέα τοῦ γλωσσικοῦ ἡμῶν ζητήματος. Συχνὰ δυστυχῶς παρ' ἡμῖν συμβαίνει νὰ ἀκούωμεν ὅτι ἡ ἔρευνα αὕτη εἶναι οὐ μόνον περιττὴ, ἀλλὰ και ἐπιβλαβὴς, διότι κάκιστα οἱ ταῦτα λέ-

ΑΓΑΠΗ ΣΤΟ ΒΟΥΝΟ

ΣΕΓΚΑΝΤΙΝΙ

γοντες οὐδεμίαν ἰδέαν ἐπιστήμης ἔχοντες ἀφ' ἑνὸς μὲν συγγέουσι τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν και τὰ πρακτικὰ ζητήματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν σκέπτονται ἀμερολήτως ἀπηλλαγμένοι τῶν προκαταλήψεων και τῆς ἐξαρτήσεως τῆς οἰκίσεως ἀπὸ τοῦ παρελθόντος, δι' ἧς μεθόδου προκύπτει ἐξέτασις τῶν πραγμάτων και διευκρίνισις, εἴτι δὲ και σύγκρισις πρὸς τὰ παρελθόντα και κρίσις τοῦ ὅλου και πεφωτισμένη λύσις τῶν διαφορῶν ζητημάτων.

Ἡ δευτέρα αὕτη πλάνη εἶναι παλαιὰ και ἐκληροδοτήθη εἰς ἡμᾶς ἐν μέρει ἀπὸ τοῦς ἐν Εὐρώπῃ. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν πρὸ πολλοῦ ἐπεκράτησεν ἡ ἀλήθεια, παρ' ἡμῖν δὲ κακὴ μοῖρα ἢ ἐπίδρασις τῆς πλάνης ταύτης εἶναι ἀκόμη ἰσχυρά. Βάσις αὐτῆς εἶναι αἱ ἀρχαῖαι ἀντιλήψεις τῶν Ἀττικιστῶν και ἡ ὅλη κατόπιν ἐξάρτησις ἀπὸ τῆς παραδόσεως ἐν τῇ γραφομένῃ γλώσσῃ, περιφρόνησις δὲ τῆς ἐκάστοτε ὀμιλουμένης. Κατὰ ταῦτα και ὅταν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἰδρῶθη ἡ γλωσσολογικὴ ἐπιστήμη, εἰς μὲν τὴν ἐξέτασιν τῶν ἄλλων γλωσσῶν οὐδὲν εὐρεν αὕτη πρόσκομμα, ἐνῶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης προσέκοψε. Οἱ φιλόλογοι ἐνθουσιασμένοι ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν γραμμάτων διὰ τὴν τελειότητα τοῦ εἶδους και τὴν πρακτικὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν, συγ-

χέοντες δὲ τὴν μετὰ τὴν κλασσικὴν περίοδον κατάπτωσιν τῆς λογοτεχνίας πρὸς τὴν γλῶσσαν και τὴν ἔρευναν αὐτῆς, ἐθεώρουν ἀνάξιον τοῦ κόπου νὰ ἀσχολῶνται περὶ τὰς μεταγενεστέρους περιόδους τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἢ ἐπράττον τοῦτο μόνον ἐφ' ὅσον ἠλιθίον εἶναι διὰ τοιαύτης ἐρεῦνης θὰ διαφωτίσῃ τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν. «Οὐδὲν καλὸν δύναται τις νὰ περιμένῃ ἀπὸ ἀνθρώπων συντάσσοντας τὴν ἀπὸ μὲ αἰτιατικὴν» εἶναι τὸ περίφημον ἐπὶ μακρὸν ἐπικρατήσαν ἀπόφθεγμα και κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐτι ὁ πολὺς Κόβητος ἐθεώρει τὴν γλῶσσαν τῶν μεταγενεστέρων περιόδων ὡς «χυδαῖον ἰδίωμα, δι' οὗ ἡ ἐκβαρβαρωθεῖσα Ἑλλάς ἐφέλλιξε».

Ἡ τῆς μεσαιωνικῆς περιόδου γλῶσσα ἐκρίνετο χειρότερον ἀκόμη, ὡς ἐν γένει και τὰ τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους ἐπιπολαίως ἐξητάζοντο, περὶ δὲ τῆς Νεοελληνικῆς ἐφρόνουν ὅτι εἶναι «χυδαῖον ἰδίωμα προελθὸν ἐξ ἀναμειξεως ἰσχυρᾶς πρὸς πολυπληθῆ ξένα στοιχεῖα». Οἱ ἐρευνηταὶ λοιπὸν τῶν μεταγενεστέρων περιόδων τῆς Ἑλληνικῆς δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχωσι τὴν δρθὴν μέθοδον, διότι οὐδέποτε κατώρθωσαν νὰ ἐνοήσωσι τὴν συνεχῆ ἐξέλιξιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης και νὰ ἀντιληφθῶσιν αὐτῆς ὡς ὅλου. Εἰς τοῦτο συντελεῖ πρὸς τὴν ἐκ τῶν προτέρων προκαταλήψην και ὁ μεικτὸς χαρακτὴρ τῆς τότε γνωστῆς Ἑλληνικῆς γραμματικῆς και ἡ διακεκομμένη παράδοσις παρουσιάζουσα χάσματα πολλὰ, ὥστε νὰ εἶναι δύσκολος ἡ σύνδεσις τῶν διαφορῶν περιόδων. Οὕτω λοιπὸν ὁ Πολύβιος ἐξεταζόμενος ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ἰδρυτὴς νέου γλωσσικοῦ ἰδιώματος ἀτομικοῦ. Ἡ γλῶσσα τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐξεταζομένη καθ' ἑαυτὴν ἢ συνεκρίνετο μᾶλλον πρὸς τὰς Σημιτικὰς γλώσσας και πολλὰ ἐπομένως Ἑλληνικώτατα ἐνομίζοντο Σημιτικαὶ ἐπιδράσεις, ἢ ὑπ' ἄλλων θρησκευτικῶν ἐθεωρεῖτο ὡς κατ' ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γραφεῖσα και ὅτι ἐπρεπε νὰ ἐκληφθῆ ὡς ἴδιον γλωσσικὸν ἰδίωμα ἐνδιαφερόν μόνον τοῦς θεολόγους. Παρημελεῖτο ἐντελῶς ὑπὸ γλωσσικὴν ἐποψιν ἢ Βυζαντικὴν περιόδου ὡς ἀνάξια λόγον διαφθορὰ και οἱ συγγραφεῖς αὐτῆς ἠρμηνεύοντο μόνον διὰ τοῦς βοηθητικοὺς σκοπούς.

Περὶ δὲ τῆς Νεοελληνικῆς ποικίλαι γνώμαι ἐξεφέροντο. Οἱ μὲν, ὡς και νῦν πολλοὶ παρ' ἡμῖν, ἔβω πάσης ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, δὲν δέκρινον κἂν τὸ ζήτημα, ἀλλὰ Νεοελληνικὴν λέγοντες ἠνόουν μόνον τὴν κατὰ παράδοσιν γραφομένην, τὴν δὲ ὀμιλουμένην ἀπεκήρυττον ὡς «χυδαῖαν και βάρβαρον». Ἄλλοι ἤθελον μὲν νὰ ἐξετάσωσι τὰ κατ' αὐτὴν, ἀλλὰ περιέπιπτον εἰς πλείστα σφάλματα διὰ δύο κυρίως λόγους. Πρῶτον διότι δὲν εἶχον σαφῆ ἰδέαν τοῦ πράγ-

ματος ὃ ἐξήταζον ὡς στερούμενοι ἀφ' ἑνὸς πολλοῦ πρώτου ἔλλοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι δὲν δέκρινον σαφῶς τὸ κατὰ συνθήκην γραφομένον ἀπὸ τοῦ ἱστορικῶς παραδοθέντος δημόδους. Δεύτερον δὲ διότι και τὸ ὑπόλοιπον ἐξήταζον μεμονωμένως, ἀνευ συναφείας πρὸς τὰς προηγούμενας περιόδους. Διὰ τοῦτο, ἀναμειγνυμένων και ἄλλων δευτερευόντων λόγων, ἰδίως τῆς συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας πρὸς τοὺς νέους Ἑλληνας τῶν δύο φατριῶν τῶν διὰ τῶν θεωριῶν τοῦ Fallmerayer προκηψασῶν, δίσταντο και αἰγνώμαι τῶν ἐρευνητῶν, κοινὸν γνώρισμα ἔχουσαι πᾶσαι μόνον τὴν ἔλλειψιν τῆς ἐξετάσεως τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς Ἑλληνικῆς ἀπὸ τῆς ἀρχαίας μέχρι τοῦδε. Καὶ οἱ μὲν προσεπάθουν πᾶν στοιχεῖον τῆς Νεοελληνικῆς νὰ ἀποδείξωσιν

ΣΤΗ ΒΡΥΞΗ

ΣΕΓΚΑΝΤΙΝΙ

ἀρχαίον, εὐρισκόν ἐν αὐτῇ ἀρχαιότατα στοιχεῖα, οἷον τὸ j καὶ τὸ F, πολλὰ ἐξήγουν ἐκ προϊστορικών ὀξῶν καὶ τῆς σανσκριτικῆς ἔτι καὶ ἐν γένει τὰ πλείστα φαινόμενα τῆς Νεοελληνικῆς ἐξήγουν ὡς Δωρισμούς καὶ Αἰολισμούς. Οἱ δὲ ἀντίθετοι παρίστανον τὴν Νεοελληνικὴν ὡς προκύψασαν ἀπὸ μείγμα ξένων στοιχείων μὲ μικρὸν τίνα ἀρχαίον πυρῆνα. Πάν ὃ, τι δὲν ἐξηγεῖτο ἐκ πρώτης ὄψεως ἐκ τῆς ἀρχαίας ἦτο κατ' αὐτοὺς ξένον. Τοιοῦτοτρόπως δὲ πλείστα φαινόμενα τῆς Ἑλληνικῆς πρὸ αἰώνων ἐπικρατήσαντα ἐνομιζόντο ὡς ξένα ἐπιδράσεις ἐπὶ τῆς Νεοελληνικῆς, ὡς π. χ. ὁ ἰωτακισμός, ἡ ἀπώλεια τοῦ ἀπαρεμφάτου κ.λ.π. κ.λ.π.

Ταῦτα ἐπεκράτουν μέχρι πρὸ 3 ἢ 4 δεκαετηρίδων, ὅτε ἐπῆλθεν ἡ τροπὴ διὰ τῆς ὀρθῆς μεθόδου. Ἐπληθύνθησαν αἱ ἐπιγραφαί, ἀνεκαλύφθη πλήθος παπύρων, ἐδόθη ὠθησις εἰς τὰς Βυζαντικὰς σπουδὰς, ἐπλουτίσθη ἡ Νεοελληνικὴ διὰ πολλῶν συλλογῶν ὕλικου καὶ τοιοῦτοτρόπως κατορθώθη νὰ ἐπέλθῃ ποιά τις σύνδεσις τῶν πρότερον κεχωρισμένων περιόδων καὶ νὰ σχηματισθῇ ἡ ἀντίληψις τῆς ἐνότητος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ φιλοσοφικὴ ἔπειτα καὶ ἄνευ προκαταλήψεως ἔρευνα τῶν πραγμάτων, εἰς ἣν πολλοὶ διεκρίθησαν διὰ σοβαρῶν ἐργασιῶν, ἔθεσε τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των. Ἀνεγνωρίσθη ὅτι, ὡς ὅλοι αἱ γλώσσαι, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἔπαυε μεταβολὰς σὺν τῷ χρόνῳ ἀλλ' ὀλιγωτέρας πάσης ἄλλης διὰ τὸν συντηρητικὸν χαρακτήρα αὐτῆς, καὶ ὅτι κακῶς ἐχαρακτηρίζετο ἡ ἱστορικὴ αὐτῆ ἐξέλιξις ὡς διαφθορὰ καὶ κατάπτωσις, διότι ἡ ἰδέα αὐτῆ μόνον πρακτικῶς ἔχει θέσιν, ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη τὸ πᾶν ἄνευ διακρίσεως θεωρεῖ ἐπίσης ἄξιον ἐξετάσεως. Ἐκ τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου διὰ τῆς Πανελληνίου Κοινῆς καὶ τῆς μεσαιωνικῆς προῆλθεν ἡ δημώδης ἡμῶν γλώσσα, ὡς σώζεται τώρα εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Ἀνεγνωρίσθη τὸ πολῦτιμον αὐτῆς πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ δυσχερεστάτου διὰ τὰς πολλὰς ἐλλείψεις καὶ τὸ ἀνέμεικτον τῶν γραπτῶν μνημείων οἰκοδομήματος τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Κατενόηθη ὅτι οὐδεμίαν ἀναβολὴν ἐπιδεχομένη ὑποχρέωσις πρὸς τὴν ἐπιστήμην εἶναι ὁ καθαρισμὸς Νεοελληνικοῦ λεξικοῦ διὰ τῆς περισυλλογῆς παντὸς τοῦ σωζομένου εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ὕλικου. Τὰ δὲ γεγόμενα μέχρι τοῦδε εἶναι ἀσήμαντα, ἐνῶ ἤδη ὁ σοφὸς Ἀδαμάντιος Κοραῖς πρὸ ἐνὸς ὄλου αἰῶνος, πρὶν ἢ ἀναφανῆ ἔτι ἡ γλωσσολογία, τόσον δευδερευμένη ἀντελήφθη τὴν ἀνάγκην ταύτην καὶ τόσον λαμπρὸν παράδειγμα ἔδωκε διὰ τῶν Ἀτάκτων του καὶ τῶν ἄλλων μελετῶν του. Ἀφοῦ δὲ οὕτως ἐκυριάρχησεν ἡ ὀρθὴ μέθοδος τῆς ἐρεύνης καὶ προχώρησεν ἡ ἐπιστήμη, ἤρχισαν ἔπειτα νὰ κρίνωνται πεφωτισμένως καὶ τὰ διάφορα ἄλλα

ζητήματα ἐπιστημονικὰ τε καὶ πρακτικὰ. Αἱ ὀνομασίαι «χυδαῖον, βάρβαρον, ἀπόρροια δουλείας» κ.λ.π. ἀπεδείχθησαν ὡς ἀποτέλεσμα ἢ καθαρῶς ἀμαθείας ἢ φανατικῆς προκαταλήψεως. Κατενόηθη διατὶ ἐν τῇ μεταγενεστέρῃ περιόδῳ ἐπεκράτησεν ὁ Ἀττικισμὸς καὶ περαιτέρω ἐπῆλθεν ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ τῆς παραδόσεως μέχρι σήμερον καὶ ἐξητάσθησαν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς τάσεως ταύτης. Ἡ γλώσσα τῶν ἐλευθεριζόντων συγγραφέων τῶν διαφόρων ἐποχῶν δὲν εἶναι διαφθορὰ, ἀλλὰ εἰκὼν τις τοῦ συγχρόνου ἐκάστοτε γλωσσικοῦ ἰδιώματος περιβεβλημένου πού περισσότερον καὶ πού ὀλιγώτερον τὸ ἐνδύμα τῆς Ἀττικῆς. Οἱ πάπυροι καὶ αἱ ἀπλούστεραι ἐπιγραφαὶ εἶναι οἱ παριστῶντες γλώσσαν μᾶλλον πλησιέστεραν πρὸς τὴν ζῶσαν. Ὁ Πολύβιος δὲν εἶναι ἰδρυτὴς νέου ἰδιώματος, ἀλλ' ἠκολούθησε πιστότερον τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του. Ἡ Ἁγία Γραφή εἶνε ἡ δημώδης γλώσσα τῆς ἐποχῆς. Οἱ Βυζαντινοὶ χρονολογοῦνται εἶναι οἱ δημοτικίζοντες συγγραφεῖς τῶν χρόνων των. Ἡ ἀπὸ τοῦ 11^{ου} αἰῶνος δημώδης Βυζαντικὴ γραμματεία εἶναι ἡ καθαρωτέρα πᾶσι μορφή τῆς τότε ζώσης γλώσσης, ἡ ὁποία τώρα σώζεται εἰς τὰς Νεοελληνικὰς διαλέκτους. Ἡ ἐπιστήμη τώρα ἔργον ἔχει ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ μὴ σύγχρονον ἐκάστοτε ἐπικάλυμμα τῆς κατὰ παράδοσιν γραφομένης γλώσσης καὶ νὰ ὀρίσῃ τοῦτο μὲν τί ἦτο ἐκάστοτε τὸ ζῶν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, τοῦτο δὲ διὰ τίνων βαθμιαίων μεταβάσεων κατέληξεν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας εἰς τὴν σημερινὴν του μορφῆν εἰς τὰς Νεοελληνικὰς διαλέκτους.

Ἀφοῦ δὲ τοιοῦτοτρόπως προήχθη ἡ ἐπιστήμη ἐκρίθησαν πλέον καλύτερον καὶ τὰ πρακτικὰ ζητήματα. Αἱ ἐσχάτως προκληθεῖσαι συζητήσεις διὰ τὸ γλωσσικὸν ἡμῶν ζήτημα ἀπέδειξαν ἅπαξ ἔτι ὅτι τοῦτο τότε μόνον θὰ κατανοηθῇ τελειωτικῶς, ὅταν προχωρήσῃ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῆς δημώδους. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος πάντοτε ὡς οἶονε ἐπίσημον γλώσσαν διὰ τὰς πρακτικὰς του χρήσεις εἶχε γλωσσικὸν ἰδίωμα ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου. Ἡ πρωτότυπος φιλολογικὴ παραγωγή του ὅμως ἀντεπροσωπεύετο πάντοτε κυρίως ἀπὸ τὴν ζῶσαν γλώσσαν τοῦ λαοῦ καὶ ὁ ἀγὼν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ρευμάτων ἐξακολουθεῖ μέχρι τοῦδε. Ὅπως πάντοτε, οὕτω καὶ τώρα, ἵνα μὴ περιπέσωμεν πλέον τὸ ἔξῃς οὔτε εἰς τοὺς ἀγόνους καὶ ἀχάριτας ἀγῶνας τῶν Ἀττικιστῶν καὶ Ἀνταττικιστῶν, οὔτε εἰς τὰς φανατικὰς καὶ ἐμπαθεῖς συζητήσεις τὰς ἀπὸ τοῦ 18^{ου} αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, οὔτε εἰς τὰ πρό τινας ἔκτροπα, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τί ἔχομεν, ἵνα συμφώνως συμβιβασθῶσι τὰ ὑπάρχοντα. Ἐχομεν ἀφ' ἐνὸς τὴν γραφομένην ἡμῶν γλώσσαν, τὴν ἐξυτηρητήσανα μέχρι τοῦδε τὸ ἔθνος

πρακτικῶς ἐπιδράσανα εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς κοινῆς γλώσσης καὶ ἐν γένει συνδεδεμένην πρὸς πᾶσαν ἡμῶν τὴν σύγχρονον ἐν πολλοῖς πνευματικῆν ἐξέλιξιν καὶ ἀναπόσπαστον ἀφ' ἡμῶν. Ἐξ ἄλλου ἔχομεν κοινὴν τίνα ἀκατασκέυαστον ἀκόμη γλώσσαν, καταληπτὴν εἰς εὐρύτατον κύκλον, ἣτις εἶναι ἐνδεδειγμένη ὡς ὄργανον τῆς πρωτοτύπου ἡμῶν φιλολογικῆς παραγωγῆς. Μέχρι τοῦδε ὁ ἀγὼν μεταξὺ τῶν δύο τούτων στραμάτων καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι ὑποχωρήσεις ἦσαν μικρά, διότι μικρὰ εἶναι καὶ ἡ πρωτότυπος ἡμῶν φιλολογία. Τρίτον δὲ ἔχομεν καὶ τὸ δημώδες ὕλικον τῶν κατὰ τόπους διαλέκτων, αἵτινες πρακτικῶς δὲν δύνανται νὰ ληφθῶσι σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν. Τὰ τρία ταῦτα δεδομένα εἶναι ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν θὰ ἐργασθῶμεν εἰς τὸ μέλλον.

Καὶ πρῶτον οἱ ἐπιστήμονες καθήκον ἔχουσι νὰ καταπολεμήσωσι τοὺς διὰ ἰδεῶν στενοκεφάλων καὶ τυραννικῶν ἐπεμβαίνοντας εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἄλλων, ἵνα δημιουργήσωσιν ἐλευθερίαν σκέψεων καὶ καθαρὰς ἀντιλήψεις. Δεύτερον καθήκον τῶν ἐπιστημόνων εἶναι ἡ περισυλλογὴ καὶ ἐξέτασις τοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου τῆς Νεοελληνικῆς, ἵνα κριθῇ τί εἶναι τὸ μάλιστα διαδεδομένον καὶ τί τὸ τοπικῶς περιωρισμένον, καὶ ἡ ἐρημνεία τούτου. Τῶν δὲ λογοτεχνῶν τὸ καθήκον εἶναι ἡ μετὰ προηγουμένην πεφωτισμένην παιδείαν, ἵνα γνωρίσωσι τὸ μᾶλλον πρόσφορον ὄργανον, δημιουργικὴ ἐργασία ἐπὶ πεποιθήσεων καὶ οὐχὶ προλήψεων στηριζομένη. Τῶν δὲ ἄλλων λογίων καθήκον εἶναι νὰ γράφωσιν

οὕτως ὥστε κύριον αὐτῶν μέλημα νὰ ἔχωσι τὴν μεγίστην τῶν ἀρετῶν γλώσσης τινός, τὴν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέραν σαφήνειαν. Ταῦτα πράττοντες θὰ λύσωμεν εὐκόλως καὶ κατ' εὐχὴν τὸ πολύκροτον καταστὰν γλωσσικὸν ἡμῶν ζήτημα. Ὅπως δὲ εἰς ταῦτα, οὕτω καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνικα καὶ κοινωνικὰ ἡμῶν ζητήματα τοῦτο πρῶτον πρέπει νὰ ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν, τὴν δημιουργίαν ὀρθῆς μεθόδου τοῦ σκέπτεσθαι. Πρῶτον μέλημα εἶναι ἡ ἐκβολὴ ἀπὸ τῆς σκέψεως τῶν ἐκ τῶν προτέρων ἰδεῶν περὶ τῆς εὐγενίας, μεγαλείου, ἐξοχότητος, περιουσίον κ.τ.λ. καὶ καταδίωξις τῶν τε ἐκμεταλλουμένων τὰς ἰδέας ταύτας πρὸς δημοκρασίαν καὶ τῶν πεπωρωμένων ἀμαθῶν. Εἶτα ἀπροκατάληπτος ἐξέτασις τοῦ νεωτέρου ἡμῶν βίου καὶ τῶν πραγματικῶν ἡμῶν δυνάμεων, ἵνα οὕτω ἐλευθεροπάσης ἐπισκοπίσεως τῶν ἀντιλήψεων εὐρίσκωμεν τὰ τριτὰ ἡμῶν καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς σκέψεως ἐξαρτωμένης ἐκ παρελθουσῶν περιόδων καὶ παλαιότερων πολιτισμῶν καὶ ἰδεῶν ἐπιφέρωμεν εὐκόλως τὴν θεραπείαν. Ἐργασία τοιαύτη καὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ παρελθόντος ἡμῶν, ἵνα ἐπιτηρώσωμεν δεόντως τὴν ἱστορίαν ἡμῶν καὶ διδασχθῶμεν ἐξ αὐτῆς πραγματικῶς. Οὕτω πράττοντες θὰ γίνωμεν ἀληθεῖς καὶ ἐν πνεύματι ἀπογονοὶ τῶν μεγάλων ἡμῶν προγόνων. Μόνη ἡ λεοντὴ τῆς ἐξωτερικῆς μιμήσεως τῆς γλώσσης τῶν ἢ ἄλλου τύπου βεβαίως ἐλάχιστα θὰ ὠφελήσῃ ἡμᾶς εἰς τὸ μέλλον, ὡς ἐλάχιστα μᾶς ὠφέλησε μέχρι τοῦδε.

A. X. ΜΠΟΥΤΟΥΡΑΣ

ΜΑΝΑ

Μάνα, στὸν τάφο σου ποὺ ἀνθεῖ τὸ ἀγκάθι, δὲ θάρθῶ σὲ λήκνυθὸ τὸν πόνο μου σταλαγματιὰ νὰ χύσω, στὴν πλάκα σου, ποὺ ἀσάλευτη προσμένει, θὰ σταθῶ κι' ὅλη τὴν περασμένη μας ζωὴ θ' ἀνιστορήσω.

Στὸν ἦσκιό σου, ποὺ ἐμάκρυνε καὶ σκέπει με ὀλοένα, θὰ συλλογιέμαι τὰ χλωμὰ χεράκια σου δεμένα, κι' ὅταν σημάνῃ ἡ ἐσπερινὴ θρηνητικὴ καμπάνα τὸ τελευταῖο σου τὸ φιλὶ στὸ μέτωπό μου, ὦ Μάνα!

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΔΑΦΝΗΣ

1841

Η φιλολογία είνε σημεῖον κείμενον ἔξω τοῦ σημερινοῦ μας κύκλου καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἡμπορεῖ νὰ περιγραφῆ νέος κύκλος. Πρὸς τούτοις ἡ φιλολογία χρησιμεύει νὰ μᾶς δώσῃ μίαν ὑψηλότεραν ἀφετηρίαν ἀφ' ἧς νὰ δυνάμεθα νὰ ἐπισκοπήσωμεν τὴν παρούσαν μας ζωὴν, ἐν ἐργαλείῳ μὲ τὸ ὁποῖον νὰ τὴν σηκώσωμεν ὑψηλότερα. Γεμίζομεν τὸν ἑαυτὸν μας μὲ ἀρχαιομάθειαν, ἐγκαθιστάμεθα ὅπως ἡμποροῦμεν καλύτερα μέσα εἰς ἑλληνικὰς, φοινικικὰς καὶ ῥωμαϊκὰς οἰκίας, ἀποβλέποντες εἰς τοῦτο μόνον, πῶς νὰ ἡμπορέσωμεν μὲ περισσοτέραν πολυμαθειαν ν' ἀνεψίζωμεν γαλλικὰς, ἀγγλικὰς καὶ ἀμερικανικὰς οἰκίας καὶ ἔξεις τοῦ ζῆν. Ὁμοίως καὶ διὰ τὴν φιλολογίαν ἔχομεν τὸ ἀριστον βλέμμα, ὅταν τὴν βλέπωμεν μέσα ἀπὸ τὴν ἀγρίαν φύσιν, ἢ ἀπὸ τὸν θόρυβον τῶν ὑποθέσεων ἢ ἀπὸ τῆς περιοπῆς μιᾶς ὑψηλῆς θερησκείας. Τὴν πεδιάδα δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὴν ἴδωμεν καλά, ὅταν στεκώμεθα ἐντὸς αὐτῆς. Ὁ ἀστρονόμος πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν διάμετρόν του ἀπὸ τὴν κυκλικὴν τροχίαν τῆς γῆς πρὸς τὴν βᾶσιν, διὰ νὰ εὔρη τὴν παράλλαξιν ἐνὸς ἀστέρος.

Δι' αὐτὸ ἀποδίδομεν ἀξίαν εἰς τὸν ποιητὴν. Ὅλοι οἱ λόγοι καὶ ὅλη ἡ σοφία δὲν εὐρίσκονται εἰς τὴν ἐγκυκλοπαιδείαν, εἰς τὴν μεταφυσικὴν πραγματείαν ἢ εἰς τὴν δογματικὴν, ἀλλὰ εἰς τὸ σπέντον καὶ εἰς τὸ δρᾶμα. Ὅταν παρασύρωμαι ἀπὸ τὸν ῥοῦν τῆς καθημερινῆς μου ἐργασίας, κλίνω πάντοτε νὰ ἐπιστρέψω πάλιν εἰς τὰ παλαιὰ ἔχνη καὶ νὰ μὴ πιστεύω εἰς τὴν ἱαματικὴν δύναμιν, εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀνανεώσεως καὶ τῆς μεταμορφώσεως. Ἀλλὰ ἕνας Τετράρχης ἢ Ἀριστοῦς ἐμφανίζεται ποτισμένος μὲ τὸ νέον κρασὶ τῆς φαντασίας του, μοῦ γράφει μίαν φθὴν ἢ ἕνα ζωντανὸν ποίημα, γεμάτον ἀπὸ τολμηρὰς ἰδέας καὶ ἐνεργείας. Μὲ ἀφυπνίζει καὶ μὲ συγκινεῖ μὲ τοὺς διαπεραστικούς τόνους του, θραύει τὴν ἄλυσον τῶν σινηθειῶν μου καὶ ἀνοίγω τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς νέα ἐνδεχόμενα. Εἰς τὰ παλαιὰ καὶ δυσκίνητα ῥάκη τοῦ κόσμου δίδει πτέρυγας καὶ ἔτσι γίνομαι πάλιν ἱκανὸς νὰ ἐιλέξω ἕνα εὐθὺν δρόμον εἰς τὰς σκέψεις καὶ εἰς τὰς ἐνεργείας μου.

Τὴν ἰδίαν ἀνάγκην ἔχομεν πρὸς ἀπόκτησιν ἐνὸς ἐποπτικοῦ βλέμματος καὶ ἐπὶ τῆς θερησκείας τοῦ κόσμου. Ἐὰν ὁρῶμεθα ἀπὸ τὴν Κατῆ-χουιν, τὸν Χριστιανισμὸν δὲν θὰ τὸν ἴδωμεν ποτέ θὰ δυνηθῶμεν ἴσως νὰ τὸν ἴδωμεν ἀπὸ

τὰ λιβάδια, ἀπὸ μίαν βαρκοῦλαν ἐπάνω εἰς τὰ ἦσυχια νερὰ νερὰ μιᾶς λίμνης καὶ ἀπὸ τὸ κελᾶ-δημα τῶν πτηνῶν τοῦ δάσους. Καθαρισμένοι διὰ τῆς ζωτικῆς δυνάμεως τοῦ φωτός καὶ τοῦ ἀνέμου, βαπτισμένοι εἰς τὸ πέλαγος ὠραίων μορφῶν τὰς ὁποίας μᾶς παρέχει τὸ ὑπαιθρον, θὰ κατορθώσωμεν ἴσως νὰ ῥήσωμεν ἐν εὐθὺ βλέμμα εἰς τὴν Γραφήν. Δικαίως ἀγαπάται ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ τοὺς ἀρίστους τῶν ἀνθρώπων, ἐν τούτοις δὲν ὑπῆρξε ποτὲ νεαρὸς φιλόσοφος, ἀνατραφεὶς ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον νὰ μὴν ξεετιμῆθῃ ἰδιαίτερος ὁ γενναῖος ἐκεῖνος λόγος τοῦ Παύλου: «τότε καὶ αὐτὸς ὁ νῆδος ὑποταγῆσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ἢ α ἢ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι». Ὅσονδήποτε μεγάλα καὶ ἀρεστὰ καὶ ἂν εἴνε αἱ ἀξιώσεις καὶ αἱ ἀρεταὶ τῶν ἀτόμων, τὸ ἔνστικτον τοῦ ἀνθρώπου ὁρᾷ ἀκατάσχετον πρὸς τὸ ἀπρόσωπον καὶ πρὸς τὸ ἀπειρον καὶ μὲ τὸν μεγαλόφρονον αὐτὸν λόγον τῆς Βίβλου ὀπλιζέται θάρραλως ἐναντίον τῶν ψευδευλαβῶν.

Τὸν φυσικὸν κόσμον δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ὡς ἕν σύστημα κύκλων συγκεντρικῶν καὶ κατόπιν ἀνακαλύπτομεν κάποτε εἰς τὴν φύσιν μικρὰς μετακινήσεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς διδάσκουν ὅτι αὐτὴ ἡ ἐπιφάνεια ὅπου τώρα ἰστάμεθα δὲν εἴνε μόνιμος καὶ σταθερὰ, ἀλλὰ διατελεῖ εἰς ὀλισθηρὰν κίνησιν. Αἱ πολλαπλαῖ αὐταὶ γλοιώδεις ιδιότητες, αὐτὴ ἡ χημεία καὶ φυτεία, αὐτὰ τὰ μέταλλα καὶ ζῶα, τὰ ὁποῖα φαίνονται νὰ ὑπάρχουν μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν τους, εἴνε μόνον τρόποι καὶ μέθοδοι, — εἴνε λόγοι Θεοῦ καὶ εἴνε τόσον ἐφήμερα ὅσον καὶ ἄλλοι λόγοι. Κατανοεῖ ὁ φυσιοδίφης ἢ ὁ χημικὸς τὸν κλάδον του, ὁ ὁποῖος ἐξήτασε τὸ βάρος τῶν ἀτόμων καὶ τὴν συγγένειαν τῶν στοιχείων, ὁ ὁποῖος ἀκόμη δὲν διέγνωσε τὸν βαθύτερον νόμον τοῦ ὁποίου μερικὴ μόνον καὶ κατὰ προσέγγισιν ἐκφρασις εἴνε καὶ ὁ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ *ὁμοιον ὁμοίω ἀεὶ πελάζει* καὶ ὅτι *ἴ' ἀγαθὰ* τὰ ὁποῖα σοῦ ἀνήκουν φέρονται πρὸς σὲ ὡς διὰ τῆς δυνάμεως τῆς βαρύτητος καὶ δὲν ἀποκτῶνται μὲ κόπους καὶ ἀγῶνας ἐκ μέρους σου; Καὶ ὅμως καὶ τοῦτο δὲν ἐκφράζει τὸν νόμον αὐτὸν τελειωτικῶς, ἀλλὰ μόνον κατὰ προσέγγισιν. Ὑψηλότερον γεγονός εἴνε ἡ πανταχοῦ παρουσία. Δὲν ἀπαιτοῦνται τεχνητὰ ὑπόγειοι διώρυγες διὰ νὰ συμβιβασθοῦν τὰ συμβιβασμένα, νὰ ἔλθουν οἱ φίλοι πρὸς φίλους, ἀλλ' ὅλα ταῦτα, ἐὰν τὰ ἐξετάσωμεν βαθύτερον θὰ ἴδωμεν ὅτι ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν αἰωνίαν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς. Αἰτία

καὶ ἀποτέλεσμα εἴνε δύο ὄψεις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος.

Ὁ ἴδιος αὐτὸς νόμος τῆς ἀνεξαντλήτου ἐκπορεύσεως βαθμολογεῖ καὶ κατατάσσει εἴνενα τὰ ὁποῖα καλοῦμεν ἀρετὰς καὶ καθεμίαν σβύνει εἰς τὸ φῶς μιᾶς καλύτερας. Ὑπὸ τὴν συνήθη ἔννοιαν ὁ μέγας ἀνὴρ δὲν θὰ εἴνε προβλεπτικός, διότι ὅσφ περισσότερον θὰ ἦτο τοιοῦτος, κατὰ τοσοῦτον ὀλιγώτερον θὰ ἦτο μέγας. Ἀλλ' ἀνῆκει εἰς τὸν καθένα νὰ ἐξετάσῃ εἰς ποῖον θεὸν θὰ τὴν ἀφιερῶσῃ, ὅταν πρόκηται νὰ θυσιάσῃ εἰς τὴν συνετὴν προβλεπτικότητα του. Ἐὰν τὴν θυσιάσῃ εἰς τὴν ἀνεσιν καὶ εἰς τὰς ἀπολαύσεις, θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ τὴν διατηρήσῃ, ἀλλ' ἐὰν τὴν παραιτηθῇ χάριν ἐξόχου ἀφοσιώσεως, ἀξίζει βέβαια νὰ στερηθῇ τὴν ἡμίονόν του καὶ τὸ δισσάκιόν του, ἀφ' οὗ ἀντ' αὐτῶν θὰ κερδήσῃ πτερωτὸν ὄχημα. Ὁ Γοδεφρείδος προκηθόμενος νὰ διέλθῃ τὸ δάσος, φέρει τὰ ὑποδήματά του διὰ νὰ προφυλάξῃ τοὺς πόδας του ἀπὸ τὸ δῆγμα τῶν ὄφρων, ὁ Ἄαρὸν ὅμως δὲν ἀναλογίζεται τοιοῦτον κίνδυνον. Θὰ περάσουν πολλὰ ἔτη καὶ ἀμφοτέρωθεν δὲν θὰ ἔχουν νὰ διατρέξουν τοιοῦτον κίνδυνον. Ἐν τούτοις μοῦ φαίνεται ὅτι μὲ κάθε προφυλακτικὸν μέτρον, τὸ ὁποῖον λαμβάνει ἐναντίον ἐνὸς τοιοῦτου ἐνδεχομένου κινδύνου, περιέρχεται ἀκριβῶς εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ κράτους τοῦ κινδύνου τούτου. Ἐγὼ φρονῶ ὅτι ἡ ἐλαχίστη πρόνοια εἴνε ἡ μεγίστη πρόνοια. Αὐτὸ θὰ εἴπῃ ὅτι ἀστραπηδὸν μεταπίπτομεν ἀπὸ τὸ κέντρον εἰς τὴν περίμετρον τῆς τροχιάς μας. Ἀναλογίσου πόσας φορὰς θὰ ὑποπέσωμεν πάλιν εἰς ἀθλίους ὑπολογισμούς πρὶν ἢ κερδήσωμεν τὴν ἡσυχίαν μας δι' ἐξόχον αἰσθημάτων, ἢ καταστήσωμεν νέον κέντρον τῶν τωρινῶν κύκλων τῆς ζωῆς. Πρὸς τούτοις ἡ μεγαλυτέρα σου γενναιοφροσύνη δὲν εἴνε ξένη πρὸς τοὺς μετριοφρονεατέρους τῶν ἀνθρώπων. Οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ ταπεινοὶ ἔχουν ἴδιον τρόπον πρὸς ἐκφρασιν τῶν ἐσχάτων γεγονότων τῆς φιλοσοφίας, ἀκριβῶς ὅπως καὶ σύ. «Ἐὐτυχῆς ὁ ἀκτῆμων» καὶ «ὅσφ τὸ χειρότερον τόσφ τὸ καλύτερον» εἴνε παροιμίαι ἐκφράζουσαι τὴν μεταφυσικὴν τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

Ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ δικαιοσύνην εἴνε τοῦ ἄλλου ἢ ἀδικία, ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ ὠραιότης εἴνε ἢ ἀσχημία τοῦ ἄλλου, ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ σοφία εἴνε ἢ μωρία τοῦ ἄλλου, ἐὰν ἐξετάσωμεν αὐτὰ τὰ πράγματα ἀπὸ περιοπῆς. Ὁ εἰς νομίζει ὅτι ἡ δικαιοσύνη συνίσταται νὰ πληρώσῃ τὰ χρεῖα του καὶ ἀποστρέφεται ἐκ βᾶθους ψυχῆς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος παραμελεῖ αὐτὸ τὸ καθῆκον καὶ ἀναγκάζει τὸν πιστωτὴν του νὰ περιμένῃ. Ὁ ἄλλος ὅμως ἔχει ἰδικόν του τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἐρωτᾷ: Ποῖον χρέος πρέπει πρώτον νὰ πληρώσω; Τὸ χρέος μου εἰς τὸν πλούσιον ἢ τὸ

χρέος μου εἰς τὸν πτωχόν; Τὸ χρέος μου εἰς χρῆμα ἢ τὰς ἰδέας ποὺ χρεωστῶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, τὸ δαιμόνιον εἰς τὴν φύσιν; Διὰ τὸν χρηματομεσίτην δὲν ὑπάρχει ἄλλο θεμέλιον ἐκτὸς τῆς ἀριθμητικῆς. Δι' ἐμὲ τὸ ἐμπόριον ἔχει δευτερεύουσαν σημασίαν ὁ ἔρως, ἡ πίστις, ἡ ἀλήθεια τοῦ χαρακτήρος, οἱ πόθοι τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὰ εἴνε δι' ἐμὲ τὰ ἱερά καὶ δὲν δύναμαι νὰ σὲ μιμηθῶ ἀποσπῶν ἐν καθῆκον ἀπὸ τᾶλλα καθήκοντα καὶ νὰ συγκεντρώσω τὰς δυνάμεις μου εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν χρομμάτων. Ἐγὼ θέλω νὰ ἐξακολουθήσω νὰ ζῶ καὶ θὰ ἰδῆς ὅτι, ἂν καὶ ἀργὰ-ἀργὰ, ἢ ἐνίσχυσις τοῦ χαρακτήρος μου θὰ ἐκτίσῃ ὅλα τὰ χρεῖα ταῦτα χωρὶς ν' ἀδικήσῃ τὰς ἀνωτέρας ὑποχρεώσεις. Ἐὰν ὁ ἀνθρώπος ἀφιερῶτο καθολοκληρίαν εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν λογαριασμῶν του, δὲν θὰ ἦτο τοῦτο ἀδίκημα; Μόνον χρῆμα χρεωστῆται καὶ τίποτε ἄλλο; Καὶ μήπως πᾶν ὅτι ἔχομεν νὰ ἐπιζώωμεν ἀπὸ αὐτὸν πρέπει τάχα νὰ ὑποταγῆ εἰς τὰς ἀξιώσεις ἐνὸς ξενοδόχου ἢ τραπεζίτου;

Δὲν ὑπάρχει καμία ἀρετὴ ἢ ὁποῖα νὰ ἦτε τελειωτικὴ ὅλα ἀρχαῖα. Αἱ ἀρεταὶ τῆς κοινωνίας εἴνε κακίαι τοῦ ἀγίου. Τὸ ρόβητρον τῆς μεταφυσικῆς εἴνε ἡ ἀνακάλυψις, ὅτι τὰς ἀρετὰς μας ἢ πᾶν ὅτι θεωροῦμεν ὡς τοιοῦτον ὀφείλομεν νὰ τὸ ῥήσωμεν εἰς τὸ ἴδιον βᾶραθρον, τὸ ὁποῖον κατέπε καὶ τὰς χονδροειδέστερας κακίας μας.

Ἡ ὑψίστη δύναμις τῶν θεϊκῶν στιγμῶν ἐγκνεται εἰς τὸ ὅτι ἐξαλείφουν καὶ τὴν μετάνοιάν μας. Ἡμέραν μεθ' ἡμέραν ἐγκαλῶ τὸν ἑαυτὸν μου ἐπὶ ὀκνηρίᾳ καὶ ἀνωφελείᾳ ἀλλὰ ὅταν τὰ κύματα ταῦτα τοῦ Θεοῦ ἔλθουντα μέσα μου, δὲν λογαριάζω πλέον τὸν ἀπολεσθέντα καιρὸν. Πάνω τὰ παράπονά μου καὶ δὲν ὑπολογίζω πλέον τί θὰ ἡμποροῦσα ἴσως νὰ ἐκτελέσω ἀκόμη εἰς τὸν καιρὸν ποὺ μοῦ ἐναπομένει ἀπὸ τὸν μήνα ἢ ἀπὸ τὸ ἔτος, διότι αἱ στιγμαὶ αὐταὶ παρέχουν ἐν εἶδος παντοδυναμίας καὶ πανταχοῦ παρουσίας ἢ ὁποῖα δὲν ἐξετάζει τὴν διάρκειαν, ἀλλὰ ἐπιζητεῖ ἡ δύναμις τοῦ πνεύματος ν' ἀρμύξῃ πρὸς τὴν ἐργασίαν ἢ ὁποῖα πρέπει νὰ γίνῃ, καὶ νὰ ἦτε ἀνωτέρα τοῦ χρόνου.

Καὶ σὺ λοιπόν, φιλόσοφε τοῦ κύκλου, ἀκούω τὸν ἀναγνώστην νὰ λέγῃ, κατέληξες εἰς ἕνα ὠραῖον σκεπτικισμόν, εἰς σημεῖον τοῦ νὰ θεωρῆς ὅλα τὰ ἔργα ἐξ ἴσου ἀξία καὶ ἀδιάφορα καὶ θὰ ἐπεθύμεις ἴσως νὰ μᾶς διδάξῃς ὅτι θὰ ἤρκει ἢ *πίστις* μας διὰ ν' ἀποβοῦν τὰ ἐγκλήματα μας λίθοι ζωντανοὶ μὲ τοὺς ὁποίους νὰ κτίσωμεν τὸν ναὸν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ! Δὲν σκοπεῖς νὰ δικαιολογηθῶ. Ὁμολογῶ ὅτι χαίρω παρατηρῶν τὴν ἐπικράτησιν τοῦ σακχάρου εἰς τὸ φυτικὸν βασίλειον καὶ δὲν εὐφραίνομαι ὀλιγώτερον ὅταν βλέπω ἐπὶ ἡθικοῦ ἐδάφους νὰ εἰσορῶ ἀκατα-

* Τέλος «Παναθήναια» 15 Νοεμβρίου 1910.

σχέτως ή δύναμις του αγαθού εις κάθε σχισμάδα και εις κάθε ρωγμήν, την οποίαν αφήκει ανοικτήν ο έγωϊσμός, και εις αυτόν ακόμη τον έγωϊσμόν και την αμαρτίαν, εις τρόπον ώστε κανέν κανόν να μην ήναι άμιγές και αυτή ή κόλασις να παρέχη τους τελευταίους της εξέλασιμους. Άλλά δια να μη παραπλανήσω κανένα, ακολουθών τας ιδικάς μου ιδέας και ύπακουών εις τας ιδιοτροπίας μου, έπεθύμουν να ειδοποιήσω τον αναγνώστην ότι είμαι άπλοός πειραματιστής. Εις πάν ό,τι άπλώς κάμνω μην αποδίδετε καμίαν άξιαν, μη θεωρείτε καθολοκληρίαν μηδαμινόν εκείνο που δεν κάμνω, ζητώ μόνον να καθορισθή άν τι ήνε άληθές ή ψευδές. Όλα τα πράγματα τα συγκλονίζω. Τίποτε δεν θεωρώ ιερόν και τίποτε δεν είνε δι' έμέ άνισρον κάμνω άπλώς πειράματα χωρίς να έχω εις την όράν μου παρελθόν.

Έν τούτοις αυτήν την αδιάκοπον προς τα πρόσω κίνησιν, εις ήν συμμετέχουν όλα τα πράγματα, ουδέποτε θα ήδυνάμεθα να παραιτησώμεν, εάν δεν διετέλει εις αντίθεσιν με έν στοιχείον του άσφαλεύτου και της σταθερότητος έν τή ψυχή. Έκει που ή παραγωγή κύκλων προχωρεί άενάως, ο αιώνιος παραγωγεύς των μένει εις την θέσιν του. Η κεντρική αυτή ζωή

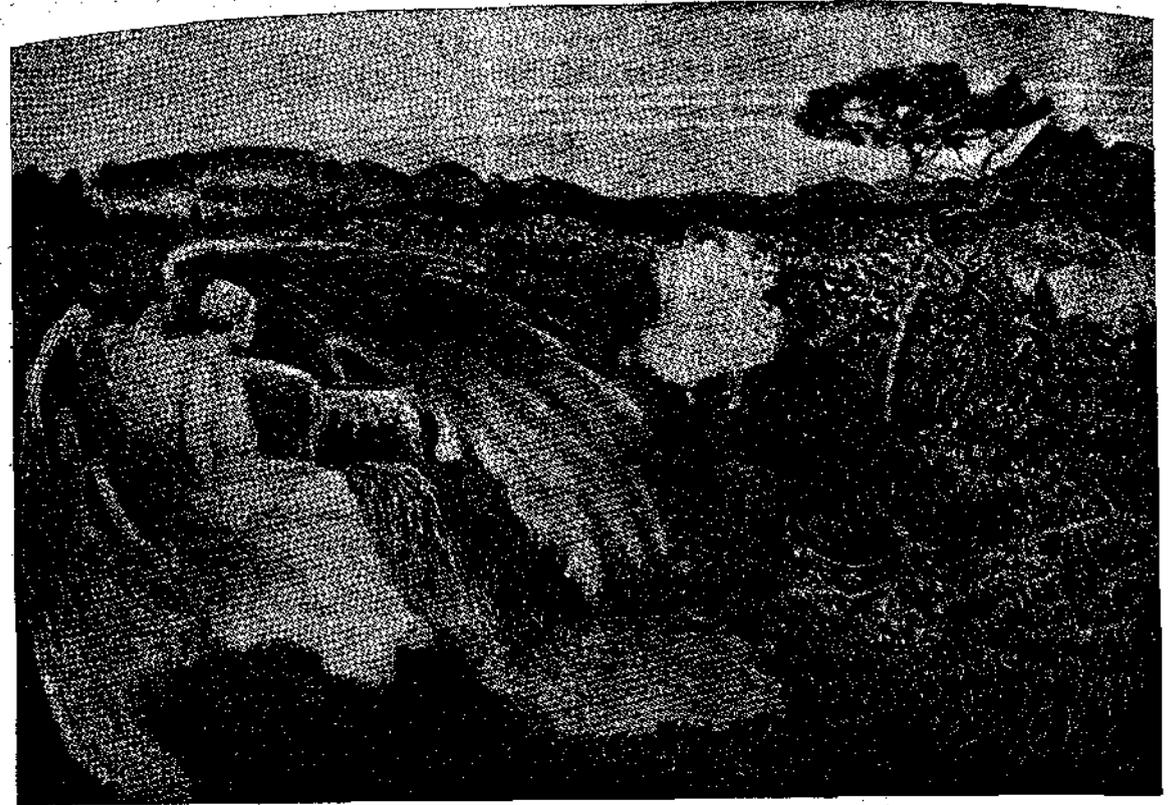
είνε άνωτέρα της δημιουργίας, είνε υπερτέρα της γνώσεως και της σκέψεως και περιλείπει έντός εαυτής όλους τους κύκλους. Άδικακόπως εργαζεται και αγωνίζεται να πλάσθ μίαν ζωήν και μίαν ιδέαν, ή οποία καθως εκείνη να υπερτερή όλα τα λοιπά, αλλά ματαιοποιεί, επειδή εκείνο που έπλάσθη διδάσκει μίαν καλύτεραν δημιουργίαν.

Δέν υπάρχει άρα ύπνος, δεν υπάρχει στασιμότης, καμία έμμονή εις την αρχαίαν κατάστασιν, αλλά τα πάντα ανανεούνται, φυτρώνουν και αυξάνουν. Προς τί να παραλάβωμεν λείψανα και όράκη εις την νέαν ώραν; Η φύσις αποστρέφεται το παλαιόν και το γήρας φαίνεται ότι είνε ή μόνη ασθένεια όλα αι λοιπά εις αυτήν καταλήγουν. Δίδομεν εις αυτάς πολλά όνόματα—πυρετόν, ακρασίαν, τρέλαν, βλακείαν και έννοχήν—όλα είνε μορφαί του γήρατος· είνε ήρεμία, συντηρητικότητα, άποστέωσις, όκηρία· τίποτε νέον, όχι ο δρόμος προς τα εμπρός. Κάθε ήμέρα παρερχομένη μās κάμνει γεροντοτέρους. Δέν δύναμαι να έννοήσω πώς είνε άναγκαίον το τοιούτον. Έφ' όσον συγκροτιζόμεθα με εκείνο το όποίον κείται υπεράνω ήμών, δεν θα γίνωμεν γεροντες, αλλά θα γινώμεθα νέοι. Η παιδική ήλικία, ή νεότης, εδασθητος και με το

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΣΧΑΡΙ

ΣΕΓΚΑΝΤΙΝΙ

ΑΓΑΠΗ ΣΤΗΝ ΠΗΓΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΣΕΓΚΑΝΤΙΝΙ

βλέμμα πάντοτε προς τα άνω, δεν θεωρεί τον εαυτόν της τίποτε και δέχεται με ζέσιν και δίψαν όλα τα διδάγματα, τα όποια τή παρέχονται έξ όλων των διευθύνσεων. Ο άνήρ όμως και ή γυνή, όταν φθάσουν εις τα εβδομήκοντα, νομίζουν ότι όλα τα ήξέυρον, επέζησαν τας ελπίδας των, παραιτούνται όλους των τους πόθους, παραδέχονται το υπάρχον ως το άναγκαίον και δεν ακούουν τους λόγους των νέων. Άς τους αφήσωμεν να ήνε όργανα του πνεύματος, ως τους αφήσωμεν να ήνε έρασταί, ως τους αφήσωμεν να βλέπουν την αλήθειαν και θα έχουν τα βλέμματα των προς τα άνω έστραμμένα, αι όυτίδες των θα εξαφανισθούν, ελπίς και δύναμις θα έξέρχεται από αυτούς ως ευωδία. Το γήρας αυτό δεν έπρεπε να καταλαμβάνη τον ανθρώπινον νούν· εις την φύσιν εκάστη στιγμή είνε νέα, το παρελθόν πάντοτε καταπίνεται και λησιμονείται, μόνον δε το μέλλον είνε ιερόν. Τίποτε δεν είνε βέβαιον, παρά μόνον ή ζωή, ή μεταβολή, το ενεργούν πνεύμα. Με όρκους πίστεως και με συμβόλαια δεν ήμπορεί καμία άγάπη να εξασφαλισθή από τον κίνδυνον μās άνωτέρας άγάπης. Καμία αλήθεια δεν είνε τόσο ύψηλή,

ώστε αύριον να μη φανή μικρά και ευτελής υπό τας αιτίνας νέων ιδεών. Οι άνθρωποι επιζητούν την γαλήνην, αλλά μόνον εφ' όσον διατελούν άνήσυχoi δικαιούνται να τρέφουν ελπίδας δια τον εαυτόν τους.

Η ζωή είνε σειρά εκπλήξεων. Σήμερον δεν έχομεν καμίαν ιδέαν περι της διαδέσεως, της χαράς και της δυνάμεως, την οποίαν μās έτοιμάζει ή αύριον, έν φ οικοδομούμεν το είναι μας. Και δια μέν τον ευτελή επί γής βίον, δια την ξηράν επιτηδειότητά μας και τους ύπολογισμούς έχομεν ίσως να όμιλήσωμεν κάτι, αλλά τ' άριστουργήματα του Θεού, ή τελεία αυξήσις και αι άτελεύτητοι κινήσεις της ψυχής μās είνε κρυμμένα, είνε άνυπολόγιστοι.

Άνυατόν να γνωρίζω ότι ή αλήθεια είνε θεία και ευεργετική, άλλ' αδύνατον να γνωρίζω πώς θα έλθη εις επικουρίαν μου. Η νέα κατάστασις του προοδεύοντος ανθρώπου είνε προικισμένη με όλην την δύναμιν και όλην την περιουσίαν της προήν του καταστάσεως, αλλά τα πάντα είνε νέα έντός αυτού. Εις το στήθος του φέρει όλας τας δρώσας δυνάμεις του παρελθόντος, ο ίδιος όμως είνε δημιούργημα της

νέας αὐγῆς. Καὶ κατὰ τὴν νέαν ταύτην στιγμήν ἀπορρίπτω ὡς ματαίως καὶ ἀνωφελεῖς ὅλας τὰς ἄλλοτε ἀποταμιευθείσας γνώσεις μου. Τώρα φαίνομαι πλέον κατὰ πρώτην φοράν ὅτι γνωρίζω ὅπως ὅποτε κατὰ. Καὶ αἱ πλέον ἀπλαῖ λέξεις — ἀγνοοῦμεν τί σημαίνουν ἐκτός μόνον ἐὰν ἀγαπῶμεν καὶ ἐὰν τεινώμεν πρὸς τὰ ἄνω.

Ἡ ἰδιοφυΐα καὶ ὁ χαρακτήρ, καθὼς καὶ ἡ ἐπιδεξιότης, ἔχουν τοῦτο τὸ διακριτικὸν γνώρισμα, ὅτι τηροῦν τὴν παλαιὰν καὶ πεπατημένην κυκλοφορίαν, ἐν ᾧ ἡ δύναμις καὶ ἡ γενναιοῦτης ἀνοίγουν νέον δρόμον πρὸς νέους σκοπούς. Ὁ χαρακτήρ ἐπιβάλλει τὸ παρόν, τὸ καθιστᾷ ὡς μίαν ὄραν προθύμου ἀποφασιστικότητος, ἡ ὁποία ἐνισχύει τὴν κοινωνίαν δεικνύουσα εἰς αὐτὴν ὅτι πολλὰ τὰ ὁποῖα κάνεις δὲν ἐσκέφθη ἕως αὐτὴν τὴν στιγμήν, εἶνε δυνατὰ καὶ ἐξαίρετα. Ὁ χαρακτήρ μετριάσει τὴν ἐντύπωσιν ἐκτάκτων συμβεβημένων. Ὅταν βλέπωμεν τὸν κατακτητὴν, δὲν ἀναλογιζόμεθα μίαν μόνον μάχην, μίαν μόνον τὴν ἐπιτυχίαν. Βλέπομεν ὅτι ἔχομεν ἐξογκώσῃ τὰς δυσκολίας. Δι' αὐτὸν τὸ πρᾶγμα ἦτον εὐκόλον. Ὁ μέγας ἀνὴρ δὲν ὑπόκειται εἰς σπασμούς, δὲν καταλαμβάνεται ἀπὸ τυραννικὴν διέγερσιν τὰ συμβάντα παρέρχονται ἐπάνω του χωρὶς νὰ τοῦ ἀφήσουν πολλὰ ἴχνη. Οἱ ἄνθρωποι λέγουν βέβαια κάποτε: «Ἴδὲ τί κατενίκησα, ἰδὲ πόσον εἶμαι χαρούμενος, κῆτιζε πῶς ἐδριάμβευσα κατὰ τῶν σκοπιῶν τούτων σχεδίων!» Ἡ ἀληθινὴ ὑπερνίκησις κά-

μνει τὸ ἀτύχημα νὰ ἀγοριάσει καὶ νὰ διαλυθῇ ὡς πρωϊνὴ δμίχλη, ἡ ὁποία ἀσημάντους μόνον συνεπειὰς δύναται νὰ ἔχη εἰς τὴν τόσον μεγαπρεπῶς ἀνελισσομένην ἀπέραντον ἱστορίαν.

Τὸ μόνον ποῦ ζητοῦμεν μὲ ἀκόρεστον δίψαν εἶνε νὰ λησμονώμεν τὸν ἑαυτὸν μας, νὰ ὀδηγηθῶμεν ἀπροσοκλήτως ἔξω ἀπὸ τὰ τέως τελούμενα, νὰ χάσωμεν τὴν μνήμην μας καὶ νὰ κάωμεν κατὰ χωρὶς νὰ ἡξυρώμεν τὸ πῶς καὶ διατί, ἐν συντόμῳ νὰ γαρῶμεν καὶ ἡμεῖς ἕνα νέον κύκλον. Χωρὶς ἐνθουσιασμόν τίποτε μέγα δὲν ἐπιτελέσθη ποτέ· ὁ δρόμος τῆς ζωῆς εἶνε θαναταστικὸς καὶ περὶ ἀπὸ τὴν ἀφοσίωσιν καὶ ἀπὸ τὴν λήθην τοῦ ἑαυτοῦ μας. Αἱ μεγάλαι στιγμαὶ τῆς ἱστορίας, ὅμοιαι μὲ τὰ ἔργα τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῆς θρησκείας εἶνε τὰ ἔργα εὐκόλου καὶ ἀκόπου ἐπιτελέσεως διὰ τῆς ἰσχύος τῶν ἰδεῶν. «Ἐνας ἄνθρωπος, ἔλεγε ὁ Κρόμβελ, ποτὲ δὲν αἴρεται τόσον ὑψηλά, παρὰ μόνον ὅταν ἀγνοῇ ποῦ πηγαίνει.» Ὅνειρα καὶ μέθη, ἡ πόσις τοῦ ὀπίου καὶ τοῦ οἰνοπνεύματος εἶνε φάσματα καὶ πιδηκισμοὶ τοῦ μωστηριώδους τούτου προφητικῶν δαιμονίου καὶ ἐντεῦθεν προκύπτει τὸ ἐπικίνδυνον θάλαγγρόν του διὰ τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπικαλοῦνται εἰς βοήθειαν τὰ ἄγρια πάθη, ὅπως συμβαίνει εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ εἰς τὸν πόλεμον, διὰ ν' ἀπομιμηθῶν καθ' ἕνα ἢ κατ' ἄλλον τρόπον τὴν εὐγενῆ αὐτὴν καὶ ὑπέροχον φλόγα τῆς καρδίας.

Μεταφραστὴς Θ. Χ. ΦΛΩΡΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΑΓΙΩΡ

Ο Σαγιώρ ἀπέθανε!

Σαγιώρ ἐσβέσθη προχθὲς ἡσυχά-ἡσυχά, χωρὶς οὐδένα νὰ προκαλέσῃ περὶ τὴν ἀσθένειάν του θόρυβον, χωρὶς οὐδένα νὰ εἰδοποιήσῃ περὶ τοῦ κινδύνου ὃν διέτρεχε. ἠθέλησε τρόπον τινὰ νὰ φύγῃ τοῦ προσκαίρου τούτου κόσμου κρυφά-κρυφά ὅπως καὶ ἦλθε, διότι οὐδεὶς γνωρίζει ποτε καὶ ποῦ ἐγεννήθη, ποτε καὶ πῶς ἀνῆλθε τὴν σκηνὴν, τοῦ ἰδίου ποτε μὴ ὁμιλήσαντος περὶ τῶν πρώτων τοῦ βίου του χρόνον. Ἄλλ' οὔτε περὶ τοῦ μετέπειτα βίου του καὶ τῶν ἐπιτυχιῶν του ὠμίλει ποτέ. Κατὰ τοῦτο διέφερε τῶν παλαιῶν συναδέλφων του ὅτινες μόνον ἐφρόντιζον νὰ ὁμιλῶσι περὶ ἑαυτῶν, ἀδιαφοροῦντες περὶ τῆς ἰδέας ἢν θὰ ἐσχημάτιζον διὰ τὴν μετριοφροσύνην αὐτῶν οἱ λοιποὶ θνητοί.

Εἰς τούτων, ὁ διασημότερος κωμικὸς τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, ὁ Γκιωτιέ Garguille, ἔγραψε περὶ ἑαυτοῦ τὰ ἑξῆς: «Τὴν ἡμέραν τῆς

γεννήσεώς μου, εἰς πλεῖστα ὅσα μέρη εἶδεν ὁ κόσμος νὰ γελοῦν πέτρες, δένδρα, κολοκύνθες καὶ ἄνθρώπους οἵτινες ἀπὸ τεσσαρακονταετίας δὲν εἶχαν γελάσει. Τὸ πρᾶγμα ἐρμηνεύθη ὑπὸ τοῦ Nostradamus, ὅστις ἔζη τότε, ὅτι ἡ γέννησις μου θὰ ἐπέφερε τὸν θάνατον τῆς μελαγχολίας...»

Ἐὰν συνέβη παρόμοιον τι καὶ κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ ἀτυχοῦς Σαγιώρ δὲν γνωρίζω, δύναμαι ὅμως νὰ βεβαιώσω ὅτι ἀπ' ἧς τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθη ἀπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις σκηνῆς, ἐὰν δὲν ἔκαμε τίς κολοκύνθες νὰ γελάσουν, ἐπέφερεν ἀσφαλῶς τὸν θάνατον εἰς τὴν μελαγχολίαν ἣτις ἔπεκράτει ἀπὸ τινος μεταξὺ τῶν θαμῶνων τῶν Ἀθηναϊκῶν θεάτρων.

Αὐτὴ εἶνε ἡ ἀλήθεια. Γυμνὴ ὅπως τὴν ἐγέννησε τὸ... πηγᾶδι! Ὁ κόσμος ὅλος, εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων παραστάσεων τοῦ Σαγιώρ, ἐκηρύχθη ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπροκαλύπτως. Ὅχι διότι

ἦτο μέγας κωμικὸς, ἀλλὰ διότι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Σαγιώρ εἶρε κατὰ τι τὸ ὁποῖον ἔλειπεν ἐν τῷ ἑλληνικῷ θεάτρῳ.

Ἐλείπεν ὁ «καταρτίστος, ὁ «χαρμηριστὴς» ἐὰν θέλωμεν ν' ἀποκαταστήσωμεν τὴν ἑλληνικὴν λέξιν, εἰς τοὺς κωμικοὺς ρόλους. Καὶ τοιοῦτος ἦτο ὁ Σαγιώρ, προικισμένος ἐκ φύσεως καὶ μόνον ἐκ φύσεως μὲ πᾶν ὅτι χρειάζεται διὰ τοιαῦτα μέρη, τὰ καὶ δυσκολώτερα ἐν τῇ φάρσῳ καὶ τῇ κωμῳδίᾳ. Ἴσως νὰ ἦτο μοναδικὸς εἰς τὸ εἶδος τοῦτο, τούτου ἕνεκα καὶ χωρὶς νὰ καταφύγῃ εἰς πλάγια μέσα καὶ ψευτορεκλάμες, χωρὶς ἐγκαθέτους καὶ πλαστὰς ἐπιτυχίας, κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸ κοινόν, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τέλους εἶρε τὸν κωμικόν του.

Τὸ πρᾶγμα, ἐννοεῖται, δὲν ἤρρεσεν εἰς μερικοὺς οἵτινες ἐνόμισαν πῶς τοὺς κατεπάτει τὰ οἰκόπεδα καὶ ἤρρισαν νὰ ἀναζητοῦν ἐλαττώματα ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου δὲν ὑπῆρχον τοιαῦτα. Πῶς εἶναι δυνατόν, διέδιδαν, νὰ εἶναι καλὸς κωμικὸς, ὁ Σαγιώρ, ἀφοῦ ψευδίζει; Καὶ διὰ νὰ γίνωνται πιστευτοτέροι ἐμετριάζον τὸ πρᾶγμα προσθέτοντες ἐν τῇ καλοκαγαθίᾳ τῶν: Δὲν εἶναι βέβαια μπιτ ψευδός, ἀλλ' ὅπως ὅποτε ψευδίζει ὀλίγον καὶ αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸν νὰ τοῦ ἐμποδίσῃ τὴν πρόδοδόν του ἐν τῷ θεάτρῳ.

Καὶ ἐν τούτοις, αὐτὸ τὸ κατ' αὐτοὺς ἐλάττωμα τοῦ Σαγιώρ προσέδιδεν ἰδιαιτέραν τιὰ χάριν εἰς τοὺς κωμικοὺς ρόλους ὅς ὑπεδέτετο. Εἶμαι δὲ βέβαιος ὅτι θὰ ἔπαυε νὰ ἀρέσκῃ ἐὰν ποτὲ κατώρθωνε νὰ διορθώσῃ τὸ ἐλάττωμα του. Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὸν κ. Λεπενιώτην, ὅστις εἶναι ὁ ἐνδεδειγμένος πλέον διάδοχος τοῦ Σαγιώρ. Ἡ Κερκυραϊκὴ προφορά του, ἣτις κατ' ἀρχὰς ἐθεωρήθη ὡς ἐλάττωμα, ἀρέσκει σήμερον τόσον, ὥστε ἄνευ αὐτῆς ἡ ἐπιτυχία τοῦ κ. Λεπενιώτη θὰ ἦτο προβληματικὴ.

Καὶ ἡ ἱστορία αὐτὴ δὲν εἶναι νέα. Ὅλοι οἱ διαπρέψαντες ἐν τῷ θεάτρῳ κωμικοὶ τὰ ἐν τῇ προφορᾷ τῶν ἐλαττώματα, τὰ ἐπέβαλλον ὡς προτερήματα! Ὁ διάσημος Δομένικος τοῦ Ἰταλικοῦ θεάτρου ὠμίλει διὰ τοῦ λάουγγος. Τόσον δὲ ἐσυνείδισεν εἰς τὴν προφορὰν αὐτὴν τὸ κοινόν, ὥστε ὁ διάδοχος αὐτοῦ Τομασσέν, ὅστις εἶχε καθαρὰν τὴν φωνήν, ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἀπομιμητῆται συχνότατα, ἐκ φόβου μὴ ἀποδοκιμασθῇ ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς του! Ἐτερος Γάλλος κωμικὸς, ὁ Ραυμόνδος Ποασόν, ἐτραυλίζε. Τόσον δὲ ἤρρεσε τὸ ἐλάττωμά του αὐτὸ, ὥστε πάντες οἱ μετ' αὐτὸν παίζαντες τοὺς ἰδίους ρόλους, τοὺς ἔπαιζαν τραυλίζοντες!

Ὁ Σαγιώρ ἕνα εἶχε πραγματικὸν ἐλάττωμα καὶ δυστυχῶς μέγαλον. Δὲν ἦτο ἐγγράμματος,

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΑΓΙΩΡ

διὰ τοῦτο καὶ ὁσάκις ἠθέλησε νὰ μελετήσῃ (ἐὰν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφρασις) σοβαρὰν τιὰ κωμῳδίαν, ἀπέτυχε. Πλήν, τὸ εὐτύχημα δι' αὐτὸν ἦτο ὅτι ἐγκαίρως ἀντελήφθη τὴν ἀδυναμίαν του ταύτην καὶ μόνον δις καθ' ὅλον τὸ καλλιτεχνικόν του στάδιον ἐπεχείρησε ν' ἀναλάβῃ τοὺς ρόλους τῶν μεγάλων κωμῳδιῶν ὅς ἔπαιζαν οἱ πρὸ αὐτοῦ κωμικοὶ, Σούτσας, Νικηφόρος καὶ Σπ. Σαβουλάρης. Ἦτο ὅμως ἀπαράμιλλος εἰς τὴν φάρσῳ καὶ τὴν ἐλαφρῶν κωμῳδίαν. Ὡς εἶναι δὲ ὅλοι οἱ πραγματικοὶ ἠθοποιοὶ ἀμφιδέξιοι, θὰ διέπρεπε καὶ εἰς τὸ δράμα ἐὰν ἡ σωματικὴ του κατασκευὴ καὶ τὸ θαυμάσιον διὰ τὴν κωμῳδίαν ἐλάττωμα τῆς ὁμιλίας του τοῦ ἐπέτρεπον ν' ἀναμιχθῇ καὶ εἰς αὐτό. Ἄλλ' εὐφύης ὡς ἦτο, μόνον ἀπαξ ἐπεδύθη τραγικὸν ρόλον, τὸν Μπρισαντώ, ἡ πανθομολογηθεῖσα ἐπιτυχία τοῦ ὁποῖου θὰ ἐνθυμίζῃ πάντοτε ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Σαγιώρ ἡ ἑλληνικὴ σκηνὴ ἔχασεν ἕνα πραγματικὸν ἠθοποιόν.

Καὶ ἡ ἀπόλεια αὐτὴ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰς μικροτέρας, διότι ἐὰν σιρέψῃ τις δεξιὰ ἢ ἀριστερά, παντοῦ ὅπου οἱ Ἕλληνες ἠθοποιοὶ περιφέρονται τὴν ἑλληνικὴν σκηνὴν, εἶναι ζήτημα ἂν κατορθώσῃ νὰ συναντήσῃ δύο-τρεις ἐφαμιλλοὺς τοῦ δυσμοῖφου Σαγιώρ. Καὶ εἶναι τόσον μακρὸς ὁ κατάλογος τῶν Ἑλλήνων ἠθοποιῶν!

N. I. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Αυτοί που σκοτώνουν

Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ — Ο άνθρωπος λοιπόν που εκστόμωσε την γυναίκα του ήθωώθη πανηγυρικάς.

Ο ΜΑΘΗΤΗΣ — Ήτον εφόμερον. Όλοι οι άνδρες που σκοτώνουν τας γυναίκας των άθωώνονται.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Όσοι τας σκοτώνουν δηλαδή διά λόγους τιμής.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Κάμνετε ένα πλεονασμόν. Διότι όλοι οι άνδρες που σκοτώνουν τας συμβίας των τας σκοτώνουν μόνον διά τόν λόγον αυτόν. Εμπορούσαν να τας σκοτώσουν και διά χιλίους άλλους λόγους, σοβαρωτέρους, αλλά δεν τό κάμνον, διότι φοβούνται την φυλακήν. Ένώ διά την τιμήν τό πράγμα διαφέρει...

Ο ΜΑΘ. — Υποθέτετε λοιπόν ότι αυτό που λέγομεν τιμήν, και τό όποιον πάλιν λέγομεν ότι μιάς αφαιρείται εις μερικάς περιστάσεις, είναι ισχυρός λόγος διά να παραβή κανείς τόν Μωσαϊκόν νόμον και όλους τούς νόμους άτιμωρητεί;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Έγώ δεν υποθέτω τίποτε. Η σοβαρότης των λόγων, διά τούς όποιους κάμνει κάθε άνθρωπος τούτο ή εκείνο, δεν διαβαθμίζεται από τούς νόμους, άλλ' από την ιδιοσυγκρασίαν και την διανοητικήν κατάστασιν του παραβάτου. Έκείνος που σκοτώνει, έχει τούς λόγους του, οι όποιοι δι' αυτόν είναι σοβαροί. Κ' εκείνος που συγχωρεί, έχει τούς ιδικούς του λόγους, επίσης σοβαρούς. Η δικαιοσύνη πάλιν έχει άλλους λόγους, επίσης ιδικούς της, διά τούς όποιους τιμωρεί ή άθώνει. Καθένας έχει τόν λόγον του εις τόν κόσμον αυτόν και καθένας έχει τό δίκαιόν του, τό όποιον διά τόν έαυτόν του είναι τό ισχυρότερον. Εις την κρίστασιν όμως αυτήν ή Δικαιοσύνη άφήκε κατά μέρος τούς ιδικούς της λόγους κ' έπήρε τούς λόγους του κατηγορουμένου. Απεφάνθη ότι έκαμε καλά να σκοτώσῃ κ' εuréθη κατ' όλοκληρίαν συμφωνος με τόν φονέα. Ήτο ίσως δικαιομά της να τό κάμῃ. Η άπόφασίς της όμως μου γεννή μίαν άπορίαν.

Ο ΜΑΘ. — Ποίαν;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Άφού ή Δικαιοσύνη φρονεί ότι άπιστοῦσαι γυναίκας πρέπει να φονεύονται, διατί δεν τιμωρεί ή ίδια με θάνατον την μοιχείαν; Κατ' αυτόν τόν τρόπον τουλάχιστον θ' απήλλασε τούς προδιδομένους συζύγους από την ένόχλησιν να βάρουν οι ίδιοι τά χέρια των εις τό αίμα. Κάθε προδιδομένος σύζυγος θά παρέδιδε την γυναίκα του εις τας χείρας της Δικαιοσύνης και αυτή που είναι εφοδιασμένη με δημίους και λιμνητόμους, θά εφρόντιζε «διά τά περαιτέρω», όπως λέγουν εις την ύπηρεσιακήν γλώσσαν.

Ο ΜΑΘ. — Ίσως διότι θέλει νάρθῃ την ευχαριστήσιν αυτήν εις τούς προδιδομένους συζύγους. Φαίνεται ότι είναι μία μεγάλη ήδονή να σκοτώῃ κανείς την γυναίκα του.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Ίσως. Δεν αντιλέγω. Άλλά και πάλιν ή Δικαιοσύνη νομίζω ότι άδικεί...

Ο ΜΑΘ. — Ποιον; Τάς άπίστους γυναίκας;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Όχι. Αυτάς κατ' ουσίαν δεν τας άδικεί. Τάς άπαλλάσσει διά του θανάτου από την παρουσίαν ένός συζύγου, ο όποιος άρχισ να τούς γίνεται ένοχλητικός και άνυπόφορος.

Ο ΜΑΘ. — Άλλά τότε ποιον; Τόν έραστήν, τόν όποιον στερεί από την αγαπημένην του;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Ουτε αυτόν. Οι περισσότεροι σύζυγοι έχουν την άπρονοησίαν να τούς φονεύουν και τούς δύο και τούς στέλλουν να κάμουν μαζί τό αλώνιον ταξίδι, τό όποιον δμοιάζει μ' ένα ταξίδι του μέλιτος.

Ο ΜΑΘ. — Δεν βλέπει τότε ποιον άδικεί.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Άδικεί όλον τό άλλο πλήθος των φρονίμων ανθρώπων, οι όποιοι δεν σκοτώνουν τας γυναίκας των, και τούς άδικεί διότι τούς φορτώνει με διπλήν άτιμίαν. Προσθέτει δηλαδή εις την άτιμίαν, την όποιαν υποτίθεται ότι έγκολάπτει εις ένα άνδρα ή παρκετροπή της γυναίκας του και την άλλην έπίσημον άτιμίαν: «Ότι ένώ δηλαδή εμπορούσε να την σκοτώσῃ υπό την αϊγίδα των νόμων, δεν την εκστόμωσε από άνανδρίαν ή από πάρωσιν. Η αίτία είναι ότι ή Έλληνική Δικαιοσύνη έχει θεομόν αίμα και ίπποτικές ιδέας, πράγματα που δεν συμβιβάζονται με την θεσιν της και την άποστολήν της.

Ο ΜΑΘ. — Θέλετε λοιπόν οι συζυγοκτόνοι να τιμωρούνται ως κοινοί κακοῦργοι και όταν άκόμη ώθοῦνται εις τό εγκλημα των από λόγους τόνον ισχυρούς;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Διατί όχι; Τό να φονεύῃ κανείς δεν είναι όπωσδήποτε ευχάριστον πράγμα, και όλοι οι φονεύοντες όπως είπαμεν έχουν τούς λόγους των, οι όποιοι δι' αυτούς είναι τόνον ισχυροί, δσον και οι τών άτιμωζομένων συζύγων. Σημειώσατε άκόμη ότι τιμή δεν είναι συνήθως ή κινούσα τό χέρι των συζυγοκτόνων.

Ο ΜΑΘ. — Άλλά τί άλλο;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Περισσότερον ή ζηλοτυπία. Οι πατέρες και οι άδελφοί φονεύουν σπανιώτατα. Έκείνοι που φονεύουν συνήθως είναι σύζυγοι και οι έρασταί. Φυλακίζουν τας αγαπημένας των εις τόν τάφον, διά να έχουν την βεβαιότητα ότι κανείς άλλος δεν θά τας χαρή πλεον, εκτός από τό σκυλίημα. Έάν μία γυναίκα έρωτεύετο μ' ένα σκυλίημα, ο σύζυγός της δεν θά την έστελγεν ούτε εις τόν τάφον.

Ο ΜΑΘ. — Νομίζω ότι έμμεσα και οι δύο έξω από τόν χορόν και συζητούμεν με ακαδημαϊκήν ψυχρότητα.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Όπως έπρεπε δηλαδή να είναι και ή Δικαιοσύνη.

Ο ΜΑΘ. — Έστω. Άς έμβωμεν όμως υποθετικώς εις τόν χορόν. Υποθέσατε ότι είσθε έγγαμος και ότι ή σύζυγός σας σάς άπατά. Τι θά την εκάμνατε;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Έάν δεν την αγαπούσα θά την έστελλα άποκει που ήλθε ή θά επήγαυνα εγώ άποκει που ήλθα.

Ο ΜΑΘ. — Έάν την αγαπούσατε;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Θά την έστελλα εκεί όπου κανείς έραστής δεν πηγαίνει να συναντήσῃ την ερωμένην του.

Ο ΜΑΘ. — Θά την εκοκτώνατε.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Άκριβώς. Άλλά δεν θά είχα καμίαν άπαιτήσιν από την Δικαιοσύνην να με άθώωσῃ. Έκεινο δηλαδή που θά ήθελα να κάμω, θά ήτο να σκοτωθώ κ' εγώ. Άλλ' αυτό δεν θά με συνέφερε.

Ο ΜΑΘ. — Διατί;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Διότι θά εκινδύνενα να την συναντήσω πολυ γρήγορα εις τόν άλλον κόσμον, όπου είναι άμφίβολον άν θά εμπορούσα να την ξανασκοτώσω. Και τό μαρτύριόν μου θά ήτο φοβερόν...

ΠΑΥΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΤΑ ΥΠΕΡ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΤΑ

ΑΣ μιλήσουν τά «Παναθήναια». Τό ζήτημα είναι της δικαιοδοσίας των. Ο διευθυντής μας έγραψε εις την «Έστία» ένα γράμμα και διεμαρτυρήθη διά την μελετωμένην προκηρυξιν διαγωνισμού διεθνούς διά τό Μέγαρον των Δικαστηρίων Αθηνών. Ο κ. Ξενοπούλος εις τούς «Καιρούς» έγραψε επίσης ύπερ. Τά πράγματα είναι καθαρά. Δύο και δύο κάνουν τέσσερα. Διεθνής διαγωνισμός διατί; Έχομεν ιδικούς μας αρχιτέκτονας, ικανούς να αναλάβουν τό έργον. Ανεφέραμεν τόν κ. Ζάχον, γνωστόν καλλιτέχνην, με τελείως ελληνικήν μόρφωσιν και εμπνευσιν. Δεν μιάς επιτρέπεται να παραβλέπαμεν τέτοιους εργατάς και να καλούμεν ξένους να διαγωνισθούν. Η Έλλάς έχει ζωην καλλιτεχνικήν Ιδικήν της. Η ζωή αυτή βγαίνει από τά σπλάχνα της ελληνικής γης. Και της ζωής αυτής έχει δώσει δείγματα σεβαστά. Ο Γούζης, ο Χαλεπάς κλπ.

ΙΣΩΣ ειπή κανείς: «Άς διαγωνισθούν και οι Έλληνες αρχιτέκτονες. Κανείς δεν τούς έμποδίζει. Αν επιτύχουν, τόσο τό καλύτερον.

Μά, όχι. Τό ζήτημα είναι πολύ ύψηλότερον. Δεν επιτρέπεται καν εις Έλληνα καλλιτέχνην να διαγωνισθῃ με ξένον γιά να χρίσῃ τό σπάτι του. Έχομεν ανάγκην από τούς θεούς τούς ιδικούς μας. Να χαράξωμεν δρόμον τέχνης ελληνικής. Και όταν έχωμεν τούς εργατάς, τούς ικανούς εργατάς, θά ήτο άδικον, πολύ άδικον, να κλεισώμεν τά μάτια. Καθήκον προς την τέχνην και καθήκον προς τούς εργατάς της. Τί τούς θέλομεν τούς ξένους εκει που μόνον ή ελληνική ψυχή έχει δικαιώματα; Πολεμούμεν γιά ένα κομμάτι γης που θά μιάς δώσῃ την ύπαρξιν ως κράτους; και να κνίξωμεν την άλλην ζωήν, την πνευματικήν, εις την ευγενεστέραν της εκδήλωσιν, εις την τέχνην; ΤΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Μανώλης Καλομοίρης

ΚΑΛΩΣ ήλθε τό αποδημητικό πουλί. Φιλοξενούν οι Αθήναι από προχθές τόν ελληνικότατον συνθέτην μας. Τόν συνοδεύει τώρα ή συμπαιθής και εύγενική σύζυγός του, μουσικός επίσης. Είναι γοητευμένοι από τας Αθήνας. Τό δνειρόν μας είναι ή εύλογημένη αυτή πόλις, έλεγαν με μίαν φωνήν και οι δύο. Και προσέθετε ο συνθέτης της Στέλλας Βιολάντη: «Εδώ ήμπορεί κανείς να ζήσῃ, να εργασθῃ διά την ελληνικήν τέχνην, αναπνεύσῃ μέσα εις τό μοναδικόν περιβάλλον της Αττικής.

Ο κ. Καλομοίρης έρχεται από την Βιέννην, όπου θά επιστρέφῃ πάλιν μετά ένα ή δύο μήνας να διευθύνῃ την ορχήστραν εις την συναυλίαν που θά δοθῇ εκει έργον Ιδικών του.

Τώρα εις τας Αθήνας θά δώσῃ δύο συναυλίας, εις τό Δημοτικόν θέατρον πιθανάτατα, με πρόγραμμα άποτελούμενον άποκλειστικώς από συνθέσεις του. Με τας δύο αυτάς συναυλίαις θέλει να παρουσιάσῃ εις τό κοινόν των Αθηνών τά κύρια σημεια του όλου συνθετικού έργου του. Η πρώτη θά δοθῇ με μεγάλην ορχήστραν από πενήντα όργανα. Η δευτέρα θά περιλάβῃ τραγούδια και άλλας συνθέσεις του διά πιάνο.

Ο κ. Καλομοίρης βαθειά αισθανόμενος την μουσικήν των δημοτικών τραγουδιών, άφομοιώνων προς την σκέψιν του και ανάπτυσων πλατείαι, δημιουργικά, έλεύθερα, τά στοιχεία που παίρνει από την πηγήν αυτήν, είναι κατ' έξοχήν Έλλην συνθέτης. Η Εισαγωγή του εις την Στέλλαν Βιολάντη είναι από τά βαθύτερα, τά πιο εμπνευσμένα και πιο ύποβλητικά κομμάτια που έχει γράψῃ. Τήν ακούσαμεν πέρυσι εις

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ

την «Νέαν Σκηνήν» με μικράν, πολύ μικράν ορχήστραν. Η έντύπωσις απέμεινε αλησμόνητη. Με μεγάλην ορχήστραν θά πάσῃ τώρα όλην την θλιβεράν μεγαλοπρέπειαν που έχει δώσει εις την τραγικήν ήρωίδα του κ. Ξενοπούλου. Η Κατάρα, από τό δρωμυμον δημοτικόν τραγούδι, έχει συγκινήσει δσοις την άκουσαν. Γεμάτη από σπαραγγμόν ή μουσική φράσις που επαναλαμβάνεται διά τόν ξενητεμένον, τελείως άποδόδουσα τό παράπονον της κόρης:

Σάν τί ματάκια τόν τηρῶν, και τά δικά μου κλαίνε; Αι Αθήναι περιμένουν με χαράν να ύποδεχθῶν τόν ζωγράφον της ελληνικής ψυχής.

ΤΗΝ μετεπομένην Κυριακήν 12 Δεκεμβρίου ή αγαπημένη αιδίς των Αθηνών καθηγήτρια του Ωδείου κ. Νίνα Φωκά δίδει την ετησίαν συναυλίαν της εις την αίθουσαν του Παρνασσού. Τό πρόγραμμα άφιερωμένον όλόκληρον εις την θαυμαστήν τέχνην της κ. Φωκά: θά περιλάβῃ μεταξύ άλλων και τραγούδια του κ. Καλομοίρη. Εις τό πρώτον μέρος της συναυλίας θά παίξῃ και ένα solo ο καθηγητής του βιολιού του Ωδείου κ. Σούλτσε. Κ. Μ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Γερμανική Σχολή

ΕΝΑΡΞΙΣ των δημοσίων συνεδριάσεων της Γερμανικής Αρχαιολογικής Σχολής επί τοις γενεθλίοις του Βίγκελμαν τῇ 24 Νοεμβρίου.

Ο διευθυντής της Σχολής κ. Δαρτφελδ ώμίλησε περί των κατά τό έτος 1910 εκτελεθεισών υπό την διεύθυνσιν αυτού άνασκαφών έν Περγάμω και έν Λευκάδι, ένθα από πολλών ήδη έτών έχουσιν εκτελεσθῇ συνεχώς άνασκαφικαι έργασιαί. Έν Περγάμω άνεσκάφη τό μέγα ιερόν της Δημητρος τό κείμενον κατά τό μέσον της κλιτύος του λόφου της ακροπόλεως, εύρέθη δέ ο ναός κείμενος έντός μεγάλης αήλης έχούσης εκατέρωθεν στοάς και έν τῷ μέσῳ τέσσαρας μεγάλους βαίμους και πολλούς μικρούς. Κατά την μίαν των πλευρών της αήλης υπάρχουν έκτισμένα άλλα πάληλοι βαθμίδες, έφ' ών εκάθηντο οι μύσται. Πρό των μεγάλων προπολαίων του ιεροῦ ύπαρχει κρήνη προς άγνισμόν των εισερχομένων. Δευτέρα άνασκαφή έγένετο εις τό όλίγον κατωτέρω του ιεροῦ τούτου κεί

μενον μέγα οικοδόμημα τῶν θεῶν, οὐ ἑκαθαρίσθησαν αἰθουσαί τινες. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς δὲ τῆς ἀκροπόλεως, ὅπου ἔκλειτο τὰ ἀνάκτορα τῶν Ἀτταλίδων, ἀνεσκαφὴ μικρῶν τι θεάτων, οὐ ἢ σκηνή ἦτο Ἑλληνική. Ἐν τινὶ δὲ λόφῳ κειμένη εἰς ἀπόστασιν δύο ὥρων ἀπὸ τῆς Περγάμου, ἀνεσκαφὴ ἱερὸν τι τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν, εὐρέθησαν δὲ πλήθος πηλῶν εἰδωλῶν περιπτώτων τὴν θεὰν ταύτην ἐπὶ θρόνον μετὰ τοῦ καθιερωμένου εἰς αὐτὴν λέοντος. Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ναοῦ ἀπεδείχθη ὅτι ἀρχαίως τὸ ἀγάλμα τῆς θεᾶς ἔκειτο ἐν ὑπαίθρῳ ἐντὸς μεγάλου κτιστοῦ θρόνου, ὃ δὲ ναὸς ἐκτίσθη ἔπειτα ὑπὸ τῶν Ἀτταλίδων περὶ τὸν προϋπάρχοντα θρόνον. Ἐκ τινος ἐπιγραφῆς ἀπεδείχθη ὅτι ἡ γενεαλογία τῶν βασιλέων τῆς Περγάμου, ἦν παραδίδει ὁ Στράβων, εἶνε ἑσαλαμμένη κατὰ τι. Τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην τοῦ ἱεροῦ τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν διηύθυνεν ὁ πρῶτος διευθυντὴς τῆς ἐν Βερολίνῳ Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς κ. Α. Κόντσε κατοικῶν ὑπὸ σκηνῇ, κάπερ ἄγων νὸ ἔβδομηκοστὸν ἔκτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

Ἐν Λευκάδι εὐρέθησαν ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Νυδρίου περὶ τοὺς δώδεκα προϊστορικοὶ τάφοι σύγχρονοι τῶν παλαιότερων τάφων τῶν Μυκηναίων, οἵτινες ἔχουσι σχῆμα ἁλωνίων λιθοστρώτων, ἐφ' ὧν ἔκλειον οἱ νεκροί, ἔπειτα δὲ ἡ τέφρα καὶ τὰ ὅσα ἀπὸ τῶν συλλεγόμενα κατετίθεντο ἐντὸς κάλπης, ἥτις ἐθάπτετο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἁλωνίου. Ἐκ τῶν εὐρεθέντων τεμαχίων συνεικολλήθησαν ἱκανὰ ἀγγεῖα πλήρη ἔχοντα γνωστὰ προϊστορικὰ σχήματα. Τὸ μέγα οικοδόμημα, ὅπερ ὁ κ. Δαιριπερὲδ θεωρεῖ ὡς ἀνάκτορον, δὲν κατορθώθη νὰ ἀνασκαφῆ, διότι κεῖται ἐν ταπεινῇ θέσει ἐντὸς τοῦ ὑπογείου ὕδατος, ὥστε ἡ ἀνασκαφὴ καταντῆ σχεδὸν ἀδύνατος. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκτίσθη αὐτόθι καὶ μικρὸν μουσεῖον, ὅπερ τακτοποιηθὲν ἐπιμελῶς παρεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν. Ὁ κ. Δαιριπερὲδ δὲν θὰ συνεχίσῃ πλέον τὴν ἐν Λευκάδι ἀνασκαφὴν, θὰ δημοσιεύσῃ δὲ βιβλίον, ἐν ᾧ θὰ περιλάβῃ ἅπαντα τὰ πορισθέντα τῶν ἀνασκαφικῶν αὐτοῦ ἔρευνῶν.

Ὁ ὑποδιευθυντὴς τῆς Σχολῆς κ. Κάρο ὠμίλησε περὶ τῆς γνωστῆς ἐκ Μυκηναίων καλλιτεχνικωτάτης ἀργυρᾶς κεφαλῆς βοῦς καὶ ἑτέρας ὄσωντος ἐκ Μυκηναίων κεφαλῆς λέοντος ἐκ χρυσοῦ ἐλάσματος. Παραβάλλων τὰς κεφαλὰς ταύτας καὶ ἄλλας τινὰς ὁμοίας ἐν Κρήτῃ εὐρεθείσας πρὸς Αἰγυπτιακὴν τινὰ ζωγραφίαν, ἐν ἧ παραστάται ὁμοίαι κεφαλὰὶ ὁμοῦ μετὰ ἀγγέλων, συνέπεραν ἐν εἰναι καὶ αὐταὶ ἀγγεῖα πολυτελῆ, ἔχοντα σχῆμα κεφαλῆς ζώου, ὅποια ἦσαν τὰ καλούμενα ῥυτά.

ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΣ ΦΡΑΣΙΑΣΜΟΥ

ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ

Γαβριήλ Βυζαντινός

Τὸ τραγικὸν τέλος ἐνός τῶν συμπαθεστέρων ὑπαλλήλων τῆς πρωτεύουσας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἄλλ' ἅμα καὶ τῶν ἐργατικωτέρων καὶ νοσηροτέρων, δὲν δύναται ἢ νὰ συνειδηθῇ οὐ μόνον τοὺς στενώτερον γνωρίζοντας αὐτὸν ἀλλὰ καὶ πάντα τὸν ὄπωπός ποτε πρὸς αὐτὸν σχετιζόμενα. Πρῶτος, μελιχρῶς καὶ ἀειπότε πρὸς ὅσους εἰς παροχὴν ὑπηρεσιῶν, δὲν ἦτο δυνατόν ἢ νὰ ἔχη καὶ φίλους τῶν εὐεργεσιῶν μνήμονας. Εἰς τὴν προθυμίαν αὐτοῦ δὲ ταύτην δέον κατὰ μέγα μέρος νὰ ἀποδοθῇ καὶ ἡ πλήξασα αὐτὸν συμφορὰ. Διότι ὁ Βυζαντινὸς ἤθελε πρὸ παντός νὰ εἶνε καλός. Καλὸς πρὸς ὅλους ἀνεξαίρετως. Καὶ ὁ πλούσιος καὶ ὁ πτωχός, καὶ ὁ ἐπίσημος καὶ ὁ ἄσημος εὐρισκον παρ' αὐτῷ εὐμενῆ ὑποδοχὴν καὶ δὴ καὶ πρὸς ὅσους συνδρομῆν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ποθομένου. Ἦτο δύσκολος διὰ τὸν Βυζαντινὸν ἡ λέξις «οὐκ». Καὶ τοῦτο ἦτο τὸ μεγαλύτερον ἐλάττωμα τοῦ χαρακτήρος του. Καὶ ὁμοίως ὁ Βυζαντι-

νός εἶχε τόσα ἄλλα φυσικὰ προτερήματα, ὥστε ὑπὸ συνθήκας ἄλλας καὶ ἐν ἄλλῳ περιβάλλοντι θὰ καθίστατο πρότυπον διοικητικοῦ ὑπαλλήλου. Ἡ φυσικὴ τὸ ἀγγίχοντα, τὸ ταχὺ καὶ δὲν τῆς ἀντιλήψεως του, ἡ ἐνεργητικότης του, ἡ φιλοπονία του ἐπλήθουν πολλὰς θαυμασμῶν τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐργαζομένους. Δὲν εἶνε δὲ δυσεξηγητός ὁ λόγος δι' ὃν πλείονες τοῦ ἐνός ὑποῦργοι ἠνθόσαν αὐτὸν οὕτως ὥστε νὰ ἐμπιστευόνται εἰς αὐτὸν πολλὰς τὴν διεκπεραιώσιν λεπτοτάτων ὑπηρεσιακῶν ὑποθέσεων. Εἰς τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ὀφείλει ὁ Βυζαντινὸς τὴν ταχέειαν προαγωγὴν αὐτοῦ εἰς τριμητάρχην τοῦ ἀρχαιολογικοῦ καὶ τοῦ τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως κλάδου, καὶ, ἐὰν μὴ ἡ Μοῖρα ἐπέκλωθεν αὐτῷ τὸ φρικαλέον τέγμα θαλλούσης ἐπὶ ζωῆς, θὰ κατελάμβανε πάντως ἡμέραν τινὰ θέσιν περιβλεπτοῦ ἐν τῷ ὑπηρεσιακῷ κύκλῳ τοῦ Κράτους. Φιλόλογος κρᾶτιστος, ὥστε καὶ ἀριστεύσας ἐν ταῖς πανεπιστημιακαῖς αὐτοῦ σπουδαῖς, καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν γραμμῶν διαπρεπής, καὶ ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ κλάδῳ, φιλοτίμῳ προσπαθεῖα, ἐνημερωτάτος κατασταθεῖς, εἶχεν ὁ Βυζαντινὸς πάντα τὰ προσόντα ὅπως ἀναδειχθῆν ἐν τῇ θέσει ἡν τελευταίως μόλις κατέλαβε μετὰ ὑπερδεκαετῆ ὑπηρεσίαν ὑφισταμένου ἐν τῷ τριμητάρι, οὐτινος τέως ἤγειτο. Αἱ ὑπηρεσιακαὶ ἀσχολίαι εἰς ἅς τὸν χρόνον αὐτοῦ κατέτριβε καὶ αἱ κατ' ἴδιον φροντίδες πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ βίου, ἠμκόδισαν τὸν βιοπαιαίστην νὰ ἐνδιατρίψῃ εἰς εἰδικὰς μελέτας καὶ νὰ εἰσφέρει διαφυλῶς ἐπιστημονικὴν παραγωγὴν — καὶ ὁμοίως, καὶ εἰς τὰ ὀλίγα παρ' αὐτοῦ δημοσιευθέντα διακρίνει τις τὴν ἐμβριθείαν τῆς κρίσεως καὶ τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν τοῦ νεάζοντος ἐπὶ ἐπιστήμονος. Τίς ὁμοίως θὰ λησμονήσῃ τὴν στωμίαν εὐφράδειαν τοῦ Βυζαντινοῦ μεταδιδόντος τὰς ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς αὐτοῦ γνώσεις εἰς στενὸν ἢ εὐρὺν κύκλον καταγοητευμένων ἀκροατῶν; Ἦτο ἡ ἀρεστοτέρα τῶν ἐνασχόλησις, καὶ δὲν ἀπέφευγεν οὐδεμίαν σχετικὴν πρόσκλησιν, πεποικώς ὅτι τὸ γοητευτικὸν αὐτοῦ ταλέντον ἤθελε τρέφῃ καὶ ἤθελε διδάξῃ. Κριμα δὲ κακὸς δόκιμος — κακὴ μοῖρα ὡς κοινὸς λέγεται, — ἀφήρησε τόσῳ πρόσφωρῳ νοητικῆν δύναμιν ὑπερόχον καὶ ὑπαλληλικὴν δεξιότητα ὅπως σπανίαν.

B. Σ.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕΛΙΣ

Οἱ βαθύτερον παρατηροῦντες εἰς τὴν κατάστασιν ἀνευρίσκουν ὅτι ἐξακολουθεῖ νὰ ἐδρῖσκηται εἰς κρίσιμον καὶ ἰδίως εἰς ἐκρηκτικὸν σημείον. Ὅτε ἦτο δυνατόν ἡ παραλυσία ἡ γεννηθεῖσα ἀπὸ τὸ βίαιον κίνημα τοῦ Ἀγούστου 1909 νὰ παρέλθῃ χωρὶς ἀντιδράσιν βιοποικίῃ ἢ προτοῦ παρελθῆ χρονικὸν διάστημα δοκιμασίας καὶ προσπαθειῶν. Διανύομεν τὴν περιόδον αὐτὴν. Τὴν δικτατορίαν τὴν ὁποίαν συνήθως προκαλοῦν τὰ βίαια κάτωθεν κινήματα ἀντικατέστησεν εἰς ἡμᾶς τὸ σύνθημα: «Ἀνόρθωσις διὰ τῶν θεομῶν». Ἡ ἀνόρθωσις αὐτὴ διὰ τῆς εὐθείας καὶ νομίμου ὁδοῦ ἡμπορεῖ νὰ φέρῃ καλύτερα ἀποτελέσματα διὰν ὑπάρχῃ κοινὴ πρὸς τοῦτο συμπραξίς καὶ συμφωνία ὅλων τῶν παραγόντων τῆς Πολιτείας. Τοιοῦτον δὲν συνέβη εἰς ἡμᾶς. Οἱ μέχρι σημερον διοικήσαντες εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν καὶ νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀπεκλείσθησαν, καὶ ἐξώθεν ἐπεφάνη ὁ Παράκλητος ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο ὁ ἀνεγνωρισμένης καὶ δοκιμασμένης ἀξίας πολιτικὸς ἄνηρ, ἀλλ' ὁ λευκὸς ἀπὸ ἀμαρτίας τοῦ παρελθόντος, ὁ δρημητικὸς καὶ φιλόδοξος, ὁ δυνάμενος νὰ ἐξάψῃ τὸ λαϊκὸν φρόνημα χωρὶς νὰ παρουσιάσῃ τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ κοινῷ δημεγέρτου.

Εἰς τοὺς ὅμους τοῦ ἀνδρός αὐτοῦ ἐπιμάθηται σήμερον τὸ βάρος τῆς ἀνορθώσεως. Εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον εἶνε εὐτύχημα ὅτι με πειστικὸν τρόπον παρουσιάζει ἀγαθὰς καὶ εὐκρινεῖς διαθέσεις, δυστήχημα

ὁμοίως ὅτι δὲν ἀνευρίσκει συνεργάτας εἰς τὸ ὕψος τοῦ αὐτοῦ ἀποστολῆς.

Ὅτε τὸ Ὑπουργεῖον τὸ ὁποῖον συνεκρότησεν, οἷτε οἱ ὑποψήφιοι κατὰ μέγα μέρος, οἱ μέλλοντες νὰ ἀποτελέσουν τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς τὴν Βουλὴν, καθιστοῦσάσιν τὴν κοινὴν συνείδησιν, ὅτι ἡμπορεῖ νὰ θέσουν στερεὰ τὰ θεμέλια τῆς ἀνορθώσεως. Ὅλος ὁ κοινωνικὸς ὀργανισμὸς ἔπαθε διατάραξιν εἰς τὴν ἱεραρχίαν του, εἰς τὴν κανονικὴν διανομὴν τῶν πολιτῶν κατ' ἐπαγγέλματα καὶ ἀσχολίας. Τὸ τοιοῦτον κοινωνικὸν περιβάλλον δὲν ὑποβοηθεῖ τὴν σοβαρὰν ἐργασίαν καὶ κάμνει δυσκολώτερον τὸ ἔργον τῆς Κυβερνήσεως.

Αὐτὰ ὅλα εἶνε δευτεροπαθῆ φαινόμενα τῆς πολιτικῆς κρίσεως. Ὁ νόμος τῆς Ἀρμογίας κατ' ἀνάγκην θὰ λειτουργήσῃ καὶ θὰ ἐκκαθαρισθῇ ἡ κατάστασις. Τὸ πολιτικὸν στάδιον θὰ ἐγκαταλειφθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνίκτους ἐρασιτέχνους καὶ θὰ βαδίσῃ καθέννας πεζόμενος ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τὸν δρόμον του. Μία κυβέρνησις με περισκελῆν βουλευομένη καὶ κινουμένη θὰ φέρῃ ταχύτερα τὴν ἁρμονίαν. Γεννάται ὁμοίως τὸ ἐρώτημα: θὰ ἔχη ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις εὐστοχον διαρκῶς τὴν κίνησιν ὥστε νὰ ὀδηγήσῃ σταθερῶς τὸν ξεχειλισμένον ρεῦμα στὴν φυσικὴν κοίτην του; Ὁ κ. Βενιζέλος φαίνεται ἀντιληφθεὶς τὴν κατάστασιν με δὲξυδερκίαν καὶ με δύναμιν τὴν ὁποίαν τοῦ δίδει ἡ μεγάλη ἐμπιστοσύνη τοῦ λαοῦ. Ἐχει ἀνάγκην ὁμοίως ὀργάνων καὶ ἔχει νὰ ἀμυνθῆ πάντοτε ἐναντίον τῶν δημεγεργῶν καὶ ὑποφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν πείσιν τοῦ οικονομικοῦ προβλήματος. Ὁ ἄγων αὐτός εἶνε μεγάλος ἀλλ' εἶνε ἀληθῆς φιλοπατία ἡ ἀπὸ τὴν ἡγία Κοινὴν Γνώμην ὑποστηρίζῃς του ἐφ' ὅσον ἀπέπεται καὶ ἐργάζεται με ὀρθοφροσύνην διὰ τὸ καλὸν τῆς Χώρας. Αἱ ἐκλογαὶ τοῦ ἔδωσαν τελείαν τὴν πληρεξουσιότητα καὶ τὸ στάδιον εἶνε ἀνοικτὸν διὰ τὴν ἐργασίαν.

ΑΓΡΙΠΠΑΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΕΓΚΑΤΕΣΤΑΘΗ εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὸ Μόναχον ὅπου ἐπὶ 13ετίαν διέμεινε, ὁ μαιευτὴρ γυναικολόγος κ. Κωνστ. Λογοθετόπουλος.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, δημοσιεύομεν ὀλίγα περὶ τῶν σπουδῶν του ἐν Μονάχῳ ὡς καὶ τῆς ἐπὶ δεκαετίαν ἐκεῖ ἐπιστημονικῆς του δράσεως.

Ὁ κ. Λογοθετόπουλος, ἀφ' οὗ ἀποπεράτωσε ἐν Μονάχῳ τὰς Πανεπιστημιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς, προσελήφθη ἀμέσως ὡς ἐσωτερικὸς βοηθὸς ἐν τῇ Πανεπιστημικῇ Κλινικῇ. Ὅλιγα ἔτη κατόπιν ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς Γυναικολογίας Βύρχνερ, ἐκτιμῶν τὸν κ. Λογοθετόπουλον προσέλαβε αὐτὸν πρῶτον ἐπιμελητὴν ἐν τῇ Γυναικολογικῇ καὶ Μαιευτικῇ τοῦ Πανεπιστημίου Κλινικῇ. Ὡς τοιοῦτος ὁ κ. Λογοθετόπουλος, ἀνεπλήρωσε πολλὰς τὸν ἀπουσιάζοντα καθηγητῆν. Αἱ ἐπιστημονικαὶ δημοσιεύσεις καὶ ἀνακοινώσεις τοῦ νέου ἐπιστήμονος, πολλὰς ἐπέσταν τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ κ. Λογοθετόπουλου ἐν Ἀθήναις, χαίρεισόμεν με ἀληθινῇ χαρᾷ.

Ὁ κ. Παλαμάς ἔγραψε εἰς τὴν «Ἐστίαν» διὰ τὸν Βαλαωρίτην περιεκτικώτατα τὰ ἐπόμενα:

1) Ἡ ποίησις τοῦ Βαλαωρίτη εἶνε ἡ πῶς γερῆ πού δόθηκε εἰς τὴν ὥρα τῆς νέας ἑλληνικῆς ψυχῆς νὰ χαρῆ.

2) Ἡ γλώσσα τοῦ Βαλαωρίτη εἶνε ἡ πλουσιώτερη γλώσσα πού εὐτύχησε ποιητῆς λυτρωμένος ἀπὸ τὸ λογιωπαιτικὸν δὲ χρησιμοποίησῃ τὸ ἔργον του. Ὅταν ἔγραφε ὁ Βαλαωρίτης πρὸς τὴ γυναῖκα του, στὰ 1865: «Ἐβαλα στὸ νοῦ μου νὰ προσδώσω εἰς τὴν δημοτικὴν ὄλην αὐτῆς τὴν rusticam καὶ τὴν ἀρχαϊκὴν ὀραιότητα», ἔβλεπε καθαρὰ καὶ μαντικὰ μέσα του.

3) Ὁ Βαλαωρίτης, λυρικὸς πού εὐκόλα πέφτει καὶ ξεπέφτει, ἐλεγειακὸς πού μερδεύεται μέσα σὲ παράπονα καὶ μυρολόγια, εἶνε ὁ πρῶτος ἄγνος, καὶ σὲ πολλὰ ἀσύγκριτος, ἐπικὸς πού δοξάζει τὴ νέα λογοτεχνία μας. Ἦτο γράφος τοῦ ἀρρενεοῦ καὶ τοῦ λεβέντικου, ζωγράφος τοῦ σκληροῦ καὶ τοῦ τρομακτικοῦ, μαζί ἐμπνευσμένος καὶ μελετημένος ραμφὸς τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς φύσεως, ὅσο κ' ἂν τὰ προτερήματα τοῦ τεχνίτη δὲ φτάνουν κάποτε νὰ ὑπηρετήσουν στὴν ἐντέλεια τῆ φαντασίας τοῦ ποιητῆ.

4) Ὁ Βαλαωρίτης, καὶ ἄλλος ἀκόμα καὶ ἱλαρὸς κάποτε καὶ με κάποιον χροῖμορ πού ξαφνίξεται διὰ τὸ ἀπαντᾶς μέσα στὸ στίχῳ του, εἶνε ποιητῆς δημηρῆδης, ποιητῆς μιστραλικός. Ποιητῆς πέρα ὡς πέρα, μεγάλος ποιητῆς. Μὰ καὶ μαζί, καθὼς συχνὰ συμβαίνει (γιὰ λόγους πού δὲν εἶνε τόπος ἐδῶ νὰ τοὺς ἀναπτύξω), ὅσο εἶνε φημισμένο τ' ὄνομά του, τόσο εἶνε κακογνώριστο. Καὶ κακογνώριστο ὄχι ἀπὸ τοὺς πολλούς, πού τίποτε καλὰ δὲν ξέρουν, μὰ, στὴν περιστάσιν ταύτη, ἀπὸ τοὺς μετρημένους ἰσα-ἰσα πρωτοστάτες τῶν κύκλων μας τῶν καλλιτεχνικῶν.

5) Ἐλπίζω, γιὰ δική μου εὐχαρίστησι κ' ἀκόμα καὶ γιὰ νὰ ἐξελικθῶ ἀπὸ τὴν ἀμαρτία κάποιου ἐνθουσιαστικοῦ, μὰ διατάραξιν καὶ πρωτόπειρον ἄρθρου μου γιὰ τὸν ποιητῆ, γραμμένου ἐδῶ καὶ εἰκοσι χρόνια, ἐλπίζω νὰ δεῖξω στὴ δοκιμῇ μιάς μελέτης πού εἶται μᾶζι ἀπάνου στὸ ἔργον καὶ στὴ ζωῇ τοῦ Βαλαωρίτη — δύο ἄρμονικὰ ταιριασμένα —, με τὴ βοήθεια τῆς κριτικῆς ἀνάλυσης, μεθοδικὰ κάπως καὶ, σὰ νὰ ποῦμε, τελειωτικά (ἂν καὶ τέτοια θέματα ποτὲ δὲν παίρνουν τέλος), τὸ μηχανισμό τῆς Βαλαωρίτικῆς τέχνης καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς.

6) Ἐννοεῖται πὸς ὄχι Σολωμοῦς καὶ Βαλαωρίτηδες, μὰ καὶ ὅλους τοῦ κόσμου τοὺς Ὀμηροὺς καὶ τοὺς Σαίξπηροὺς νὰ ἀποχτούσαμε, πάλι δὲ θὰ ἦταν ἀρκετοὶ νὰ ἐξιντλήσουν καὶ νὰ καταστήσουν περιττὴ τὴν ἀνάγκην νὰ κάθε λίγο καὶ λεγάκι αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ καὶ τοῦ ταπεινότερου, καὶ μέσα σὲ ὅλους αὐτοὺς καὶ ὅστερ' ἀπ' ὅλους αὐτοὺς, νὰ πῆ κ' ἐκεῖ ἡ τὸ λόγο τῆς, νὰ τραγοῦδησῃ τὸ τραγοῦδι τῆς. Μὰ γιὰ νάρησῃ κάποιον σημάδι ὁ λόγος αὐτὸς καὶ γιὰ νὰ λογαριασθῇ τὸ τραγοῦδι ἐκεῖνο, πρέπει, βέβαια, νὰ διαφέρουν κάπως, εἴτε με τὴ σκέψη τους, εἴτε με τὴν τέχνη τους, ἀπὸ τὰ προηγήτερα.

7) Ντροπῆ, νὰ μὴν ὑπάρχῃ ἀκόμα στημένο σὲ μιά κορφή, σὲ μιά γωνιά τῆς ἑλληνικῆς γῆς τὸ ἀγάλμα τοῦ μεγάλου ἀρματοῦ τοῦ τῆς Ἀύρας!

Ο ΛΙΓΟΣ ΤΙΧΑ

Τὰ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ, ἀντὶ τῶν δύο τευχῶν τῆς 15 καὶ 31 Δεκεμβρίου, θὰ ἐκδοθῶν, ὡς συνήθως, τὴν 20 Δεκεμβρίου εἰς διπλοῦν τεύχος ΧΡΙΣΤΟΥ-ΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΝ, με ποικιλωτάτην ὕλην καὶ πλουσιώτατα εἰκονογραφημένον.

Ὁ φίλος συνεργάτης μας κ. Μαρῖνος Σιγούρος προήχθη εἰς γραμματέα τοῦ Γενικοῦ Προξενίου Θεσσαλονίκης.

Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Τολσιόλ οἱ φοιτηταὶ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου μας παρεκάλεσαν τὸν καθηγητῆν τῶν νὰ τοὺς ὀμιλήσῃ διὰ τὸ ἔργον τοῦ φιλοσόφου καὶ ἐκεῖνος ἀπήντησε: νὰ μὴν ἀνοηταίνων.

Ἄλλοτε ὁ καθηγητὴς εἶπε: ἐπ' ἐσχάτων ἀνεφάνησαν δύο νέα φιλοσοφικὰ συστήματα ὧν εἰσηγητῆς ἐγένετο ὁ Νίτσιος (Νίτσε) καὶ ὁ Χαρτμαν (Χάρτμαν). Πλήν περὶ τούτων ἀποφεύγομεν νὰ κάμωμεν διεξοδικὸν λόγον διότι ἀμφοτέρων τὰ συστήματα ταῦτα δικαίως κατεκρίθησαν.

Αυτά μᾶς ἐνθουζῶν μερικά ἀκόμη ἄξια νὰ γραφοῦν. Εἰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις: Ἐπεμβαίνει ὁ κ. Μ. «Ἐμένα ὁ Νίτσε μοῦ φαίνεται ἕνας γελοῖος». Καὶ ὁ ἐξετάζων καθηγητής. «Καὶ πράγματι τοιοῦτο συμβαίνει».

Ὁ κ. Β. ἔχει ἀναλάβει νὰ μεταφράσῃ διὰ τὴν Βιβλιοθήκην Μαρσέλη ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον ἢ *Möda eis tēn Rōmēn*. Μετὰ 7 μῆνας κατέθεσε τὴν ἐντολὴν διότι πουθενά δὲν εὗρηκε ὅτι ὁ συρμός ἀποδίδει τὴν γαλλικὴν λέξιν *mode*.

Εἰς ἐξετάσεις διδακτορικὰς:

— Ποιὸς εἶναι ἀνώτερος ἱστορικός, ὁ Πολύβιος ἢ ὁ Θουκυδίδης;

— Ὁ Θουκυδίδης.

— Πίστεψε παιδί μου, ὄχι ὅτι εἶναι πατριώτης μου, ἀλλ' εἶναι ὁ Πολύβιος διότι ἔγραψε καθολικὴν ἱστορίαν.

Καὶ αὐτό, κατακλείς:

Καθηγητής: Ἄν επικρατήσουν οἱ μαλλιαροί, ἐγὼ θὰ παραιτηθῶ καὶ ἀπὸ ἀνδρῶπος.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ὁ Βασιλεὺς Ἀνήλιαος Ἰωάννου Πολέμη, δραματικὴ παράδοσις εἰς πράξεις 3. Ἀθήναι 1910. Τυπογρ. «Ἐστία» Μάισονερ καὶ Καργαδούρη δρ. 2.

Βάνχαι Εὐριπίδου, μετάφρ. Κ. Βάρναλη. Ἀθήναι. Βιβλιοθήκη Φέξη ἀρχ. ἑλλ. συγγραφέων, δρ. 1.50.

Ἰφιγένεια ἢ ἐν Ταύροις Εὐριπίδου, μετάφρ. Ν. Κυπαρίσση. Ἀθήναι. Βιβλιοθήκη Φέξη ἀρχ. ἑλλ. συγγραφέων, δρ. 1.50.

Μήδεια Εὐριπίδου, μετάφρ. Ἀγγέλου Τανάγρα. Ἀθήναι. Βιβλιοθήκη Φέξη ἀρχ. ἑλλ. συγγραφέων, δραχμᾶς 1.50.

Ἀλκίσις Εὐριπίδου, μετάφρ. Γ. Τσοκαπούλου. Ἀθήναι. Βιβλιοθήκη Φέξη ἀρχ. ἑλλ. συγγραφέων, δραχμᾶς 1.50.

Πελοποννησιακὸς Πόλεμος Θουκυδίδου, μετάφρ. Ἰωάν. Ζερβοῦ, τεῦχος Β', βιβλίον 3ον καὶ 4ον. Ἀθήναι. Βιβλιοθήκη Φέξη ἀρχ. ἑλλ. συγγραφέων δραχ. 2.50.

Ἀντιστράτη Ἀριστοφάνους, παράφρασις Πολυβίου Τ. Δημητράκοπούλου. Ἀθήναι. Βιβλιοθήκη Φέξη ἀρχ. ἑλλ. συγγραφέων δρ. 2.

Ἐκκλησιάζουσαι Ἀριστοφάνους, παράφρασις Πολυβίου Τ. Δημητράκοπούλου. Ἀθήναι. Βιβλιοθήκη Φέξη, ἀρχ. ἑλλ. συγγραφέων δρ. 2.

Βρυκολάνων Συμπόσιον Βασιλείου Α. Ἡλιοπούλου. Ἀθήναι. Τυπ. Α. Β. Πάσχα δρ. 2.

Ἀπόλλων ὁ μονογενής, Δ. Παχτίκου, ἦτοι στοιχειώδεις ὀδικαὶ γνώσεις μετὰ μονοφάνων, διφάνων, τριφάνων καὶ τετραφάνων χορικῶν ἀσμάτων πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλλ. ἐκπαιδευτηρίων. Τεῦχος Β' Κωνσταντινούπολις 1910 Ἀδ. Γερῶδαυ γρῶσια 8.

Ἀθηνά, περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας τεῦχος 3ον καὶ 4ον. Ἀθήνησι τυπ. Π. Δ. Σακελλαρίου.

Τὰ χημικὰ λιπάσματα, Ρ. Δημητριάδου. Ἀθήναι 1910 ἐκδ. Συλλόγου Ἑραλμίων βιβλίων, δρ. 0,60.

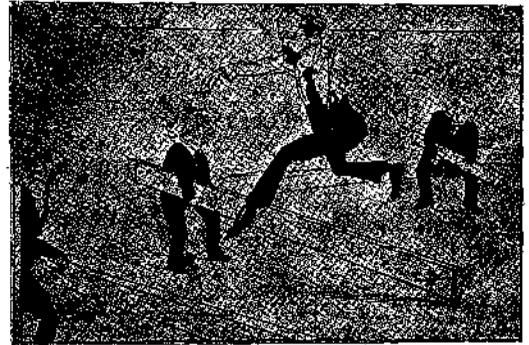
L'inoubliée Hélène de Zuylen de Nyevelt. Paris E. Sansot C^o fr. 5.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

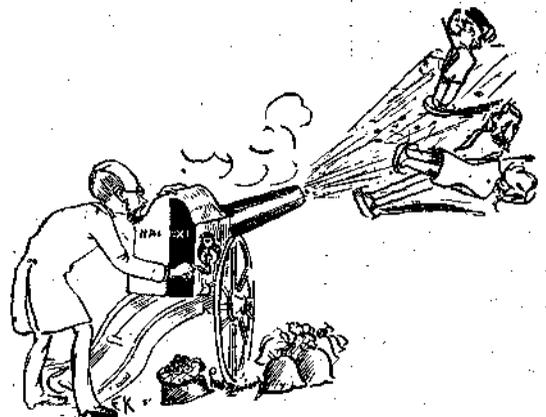
Κύριον Μήτσον Δ.— Ἀποροῦμεν μὰ τὴν ἀλήθειαν πῶς, ἔπειτα ἀπὸ τὰς χυδαίας φράσεις σας διὰ τὰ «Παναθηναία» κατεδέχθετε νὰ στέλλετε στίχους πρὸς δημοσίευσιν.

ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ἡ ἀρχὴν πολὺ γλήγορα τὸ τύπωμα τῶν ἔργων τοῦ Σπυρίδιου Πασαγιάννη, παρακαλοῦνται θερμᾶ, ὅσοι ἔτιχε νὰ κατέχουν χειρογράφα του ἀνεκδότα, νὰ ἐνδιαφεροῦν καὶ ἵ ἀποστείλουν συστημένα πρὸς τὸν ἀδελφόν τοῦ ποιητοῦ κ. Κωστ. Πασαγιάννη εἰς Ζάννυθον.

ΓΕΑΟΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

Ἀρμός μετ' ἐμποδίων ἀπὸ Λαρίσης εἰς Ἀθήνας.—«Πατρίς»

Ὅβις συστήματος 2875 Νοεμβρίου — «Ἐστία»